

Speelweefsel in Gent

28 november 2007

richtlijnen en inspiratiebeelden voor realisatie van
kindgerichte kwaliteitsvolle **publieke ruimte**

i.s.m.
Jan Pillen

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	3
WERKDEFINITIES.....	7
INLEIDING	9
DEEL 1: VISIE	12
1. Speelweefsel-idee: algemeen	13
1.1. Wat wordt algemeen verstaan onder de term 'Speelweefsel'?	13
1.2. Uitgangspunten voor uitbouw van een speelweefsel.....	15
2. Een speelweefsel in Gent	21
2.1. Uitgangssituatie en opportuniteiten	21
2.2. Deze studie als een instrument in de ontwikkeling van het speelweefsel.....	23
DEEL 2: COMPONENTEN VAN EEN SPEELWEEFSEL VOOR DE STAD GENT	24
1. Formele speelterreinen: diverse types	25
1.1. Huidige situatie in Gent	25
1.2. Kwaliteitsvolle inrichting van speelruimtes met aandacht voor avontuurlijkheid en natuurrijkheid.....	26
1.3. Principes voor planning van formele speelterreinen	27
1.4. Principes voor spreiding van formele speelterreinen	35
1.5. Visie op toegankelijkheid van speelruimte voor kinderen met een handicap	36
2. Woonstraten	39
2.1. Visieontwikkeling	39
2.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp	44
2.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper	50
3. Pleinen.....	51
3.1. Visieontwikkeling	51
3.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp	55
3.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper	68

4. Groene ruimte	69
4.1. Visievorming.....	69
4.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp.....	78
4.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:	94/90
5. Sportvoorzieningen	91
5.1. Visieontwikkeling	91
5.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp.....	92
5.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:	94
6. Buitenruimte van scholen	95
6.1. Visievorming.....	95
6.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp.....	96
6.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:	100
7. Buitenruimte van andere collectieve voorzieningen	101
7.1. Visievorming.....	101
7.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp.....	101
8. Water	102
8.1. Visievorming.....	102
8.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp.....	103
8.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:	106
9. Trage weg, fiets-, wandel- of skateroute, zachte wegverbinding...	107
9.1. Visievorming.....	107
9.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp.....	108
9.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:	111

DEEL 3: ONTWIKKELING VAN EEN SPEELWEEFSEL IN SPECIFIEKE GEBIEDEN.....	112
1. Woongebieden met hoge bebouwingsdichtheid	113
1.1. Betekenis voor kinderen en jongeren	113
1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten	113
1.3. Oplossingen voor kindgerichtheid.....	114
2. Woongebieden met lage bebouwingsdichtheid.....	116
2.1. Betekenis voor kinderen en jongeren	116
2.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten	116
2.3. Oplossingen voor kindgerichtheid.....	117
3. Nieuwe woonprojecten: woonuitbreidingsgebieden, stadsinbreidingsprojecten	118
3.1. Betekenis voor kinderen en jongeren	118
3.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten	119
3.3. Oplossingen voor kindgerichtheid.....	121
4. Hoogbouwgebieden	125
4.1. Betekenis voor kinderen en jongeren	125
4.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten	126
4.3. Oplossingen voor kindgerichtheid.....	127
5. Winkelgebieden	130
5.1. Betekenis voor kinderen en jongeren	130
5.2. Ontwikkelingsperspectieven, opportuniteiten en randvoorwaarden.....	131
5.3. Oplossingsrichtingen	132
6. Blaarmeersen-Watersportbaan en de aanliggende gebieden	134
6.1. Betekenis voor kinderen en jongeren	134
6.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten	134
6.3. Oplossingen voor kind- en jongerengerichtheid	134
7. Bijzonder stadsvernieuwingproject 'Oude Dokken'	137
7.1. Betekenis voor kinderen en jongeren	137
7.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten	137
7.3. Oplossingen voor kindgerichtheid.....	138

**8. Infrastructuurgebieden: steenwegen, bovenlokale
verbindingswegen, waterwegen..... 140**
8.1. Betekenis voor kinderen en jongeren 140
8.2. Ontwikkelingsperspectieven en mogelijkheden 140
8.3. Oplossingen voor kindgerichtheid..... 140

BESLUIT 142

**AFKORTINGEN VAN GERAADPLEEGDE BELEIDSDOCUMENTEN:
..... 143**

WERKDEFINITIES

Kinderen: Leeftijd 0-12 jaar

Tieners: Leeftijd 12-14 jaar

Jongeren: Leeftijd 14-26 jaar

Stedelijke omgevingen¹: zie figuur hiernaast

- **Binnenstad**
- **Kernstad**
- **Randstad**

Groene ruimte: Open ruimte met een overwegend groen karakter.

Voor de indeling van groene ruimte gebruiken we de volgende termen:

> **Groenpool:**

De in het Ruimtelijk Structuurplan geplande groene ruimtes die de vier randstedelijke woonlobben zullen bedienen.

> **Wijkpark²:**

Groene ruimte met een minimum streefoppervlakte van > 1 ha die een wijkbedient of kan bedienen.

Voorbeelden: Citadelpark, Koning Albert I-park, Groene valleipark, Sint-Baafskouterpark,...

> **Buurtpark:**

Groene ruimte van < 1 ha die een buurt bedient of kan bedienen.

Voorbeelden: Acaciapark (Brugsepoort), Rommelwaterpark, Astridpark,...

> **Straatgroen:**

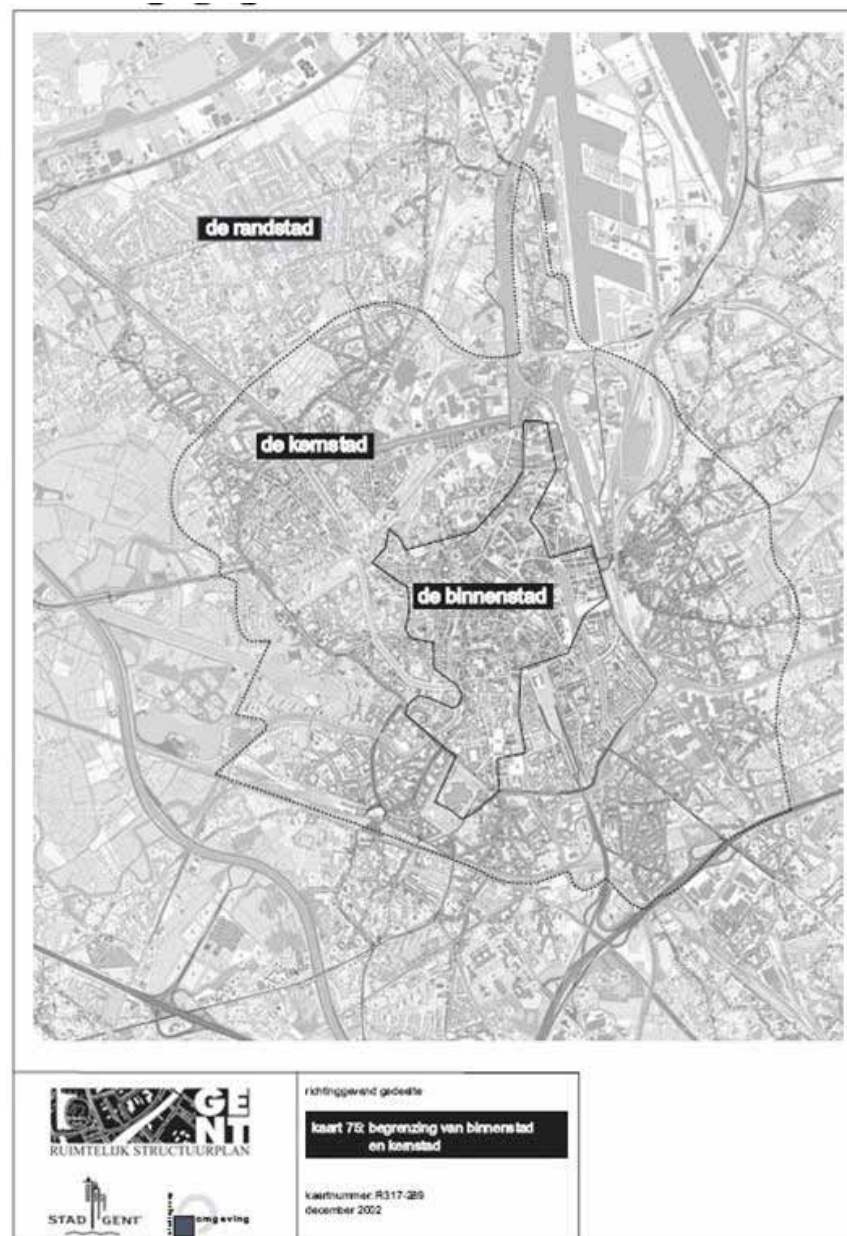
Kleinschalige groenelementen (bijv. kleiner dan ca. 600 m²), die niet in staat zijn om een buurt te bedienen, maar wel op straatniveau een rol kunnen spelen.

Voorbeelden:

klein grasveldje, bosjes struikgewas, breed uitgevallen berm, perkje, rij straatbomen,...

¹ Conform het gebruik van de termen in het Ruimtelijk Structuurplan Gent.

² Deze term correspondeert met de term 'park' in het Ruimtelijk Structuurplan Gent: zie bijv. de aanduidingen op Kaart 96 van het Richtinggevend gedeelte.

Pleinen: Open ruimte in het stedelijke weefsel met een overwegend stenig karakter.

> **Stadsplein:**

Plein dat op stedelijk/regionaal niveau functioneert.

Voorbeelden:

Korenmarkt, Emile Braunplein, Sint-Baafsplein, Kouter, Zuid, Vrijdagmarkt, Maria Hendrikaplein, Sint-Pietersplein.

> **Wijkplein:**

Plein dat een wijk bedient of kan bedienen.

Voorbeelden:

centrumplein Drogen, Edmond Van Beverenplein (Wondelgem), Ledebergplein, Oostakkerdorp, centrumplein Sint-Denijs-Westrem, Zwijnaardedorp, centrumplein Gentbrugge, Sint-Amandsberg.

> **Buurtplein:**

Plein dat een buurt bedient of kan bedienen.

Voorbeelden:

Fonteinplein (Brugsepoort), Kaartspelplein, Spaanskasteelplein (Dampoort), Heilig Hartplein (Sint-Amandsberg),...

> **Plein van straatniveau:**

Verharde ruimte op straatniveau (bijv. mini-pleintje Pioenstraat, voetpaduitstulping, keerpunt van een doodlopende straat,...).

Speelruimte:

Ruimte waarin wordt gespeeld en al dan niet daartoe speciaal is ingericht.

Speelruimte omvat formele speelterreinen én informele speelruimte.

> **Formeel speelterrein**

= Ruimte door de Stad formeel beschouwd als speelterrein.

Binnen formele speelterreinen zijn diverse types te onderscheiden (zie Deel 2: 1.3.

Principes voor planning van formele speelterreinen voor verdere omschrijving):

- Speelplein-type
- Terrein voor recreatief sporten / skaten
- Avontuurlijke en natuurlijke speelruimte (waaronder o.m. 'speelzones'³ en 'speelbossen')
- Schoolspeelplaats

> **Informele speelruimte**

= Ruimte waar kinderen spelen, zonder dat dit daarvoor 'kennelijk is ingericht'

³ Term conform de juridische betekenis van 'speelzone' in de milieu- en bosregelgeving.

INLEIDING

Dit document is een **richtinggevende inspiratiebundel** te hanteren bij projecten van publieke ruimte, dit met als doel de **publieke ruimte kindgericht te ontwikkelen** en het **speelweefsel** te versterken.

Een speelweefsel

Het **begrip speelweefsel** is ontstaan binnen de speelruimteplanning en wordt nu ook gehanteerd bij ontwikkeling van publieke ruimteprojecten. Een speelweefsel is een samenhangend geheel van plekken en verbindingen die belangrijk zijn voor kinderen, tieners en jongeren.

Kinderen-tieners-jongeren.

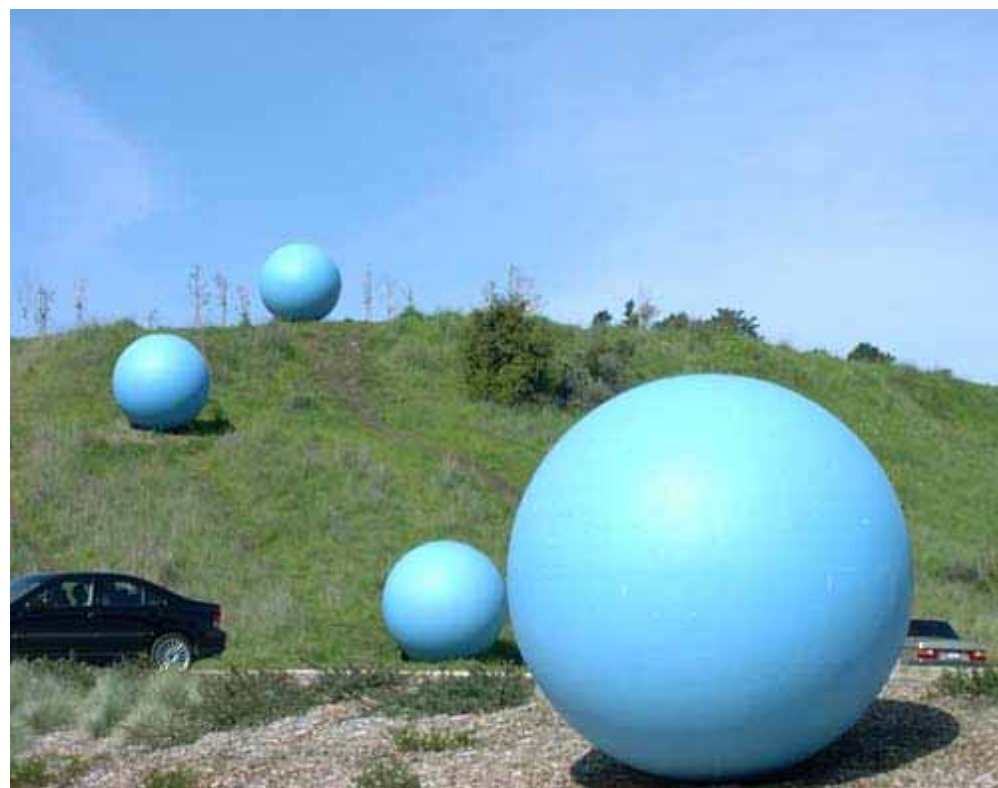
De grens tussen de leefwereld van kinderen, tieners en jongeren is moeilijk te trekken. Naar mate het kind ouder wordt en afhankelijk van de ruimte die ouders geven, vergroot de leefwereld en verandert het soort activiteiten.

Deze handleiding richt haar aandacht in eerste instantie op de ruimtelijke leefwereld van de kinderen (leeftijd 0-12 jaar). Onlosmakelijk met deze leeftijdscategorie zijn de andere leeftijdscategorieën verbonden (Tieners: Leeftijd 12-14 jaar, Jongeren: Leeftijd 14-26 jaar). Ook volwassenen kunnen gebruikers zijn van een speelweefsel en geven er vorm aan. Deze handleiding is in eerste instantie gericht op kinderen, maar in zekere mate ook op tieners en jongeren, en zelfs op volwassenen.

Een speelweefsel beoogt dus een **kwaliteitsvolle spreiding, inplanting en inrichting van plekken die belangrijk zijn voor kinderen:**

- Formele speelruimtes (speelterrinen, speelbossen, enz...)
- Informele speelplekken (plekken die gebruikt worden door kinderen en jongeren in hun spel, ook als deze plekken door de Stad niet formeel erkend zijn als speelplek).
- Parken, pleinen en andere openbare ruimtes waar kinderen en jongeren medegebruiker zijn en die kindgericht worden uitgebouwd.
- Allerlei voorzieningen die betekenis hebben voor kinderen en jongeren (bib, bioscoop, school, ...)

Een speelweefsel beperkt zich niet tot een verhaal van plekken, het gaat om een **ruimtelijk netwerk en verbindingen**. Plekken die van belang zijn voor kinderen dienen goed ontsloten en bereikbaar te zijn. Bijgevolg zijn in een speelweefsel de strategische verbindingen van even groot belang. De kindgerichtheid van deze verbindingen is daarom een specifiek aandachtspunt binnen het speelweefsel.

Instrument om een speelweefsel te realiseren

Dit document is **één van de instrumenten om het speelweefsel-idee verder te realiseren in Gent.**

Het is een instrument :

- om inzicht te vergroten en communicatie te bevorderen over het ruimtelijk inbrengen van speelkansen in de publieke ruimte;
- om in uitvoeringsprojecten kindgerichtheid concreet waar te maken met diverse betrokken stedelijke diensten en externe professionals;
- inspelend op het Integraal Plan Openbaar Domein van de Stad Gent.

Dit document vormt als het ware **een catalogus die laat zien (in woord en beeld) hoe het 'speelweefsel' vorm kan krijgen in diverse soorten publieke ruimte in Gent.**

Dit document is een **richtinggevende inspiratiebundel** te hanteren bij projecten van publieke ruimte, dit met als doel de publieke ruimte kindgericht te ontwikkelen. Dit plan bepaalt echter niet waar projecten moeten worden opgezet en wat de doelstellingen en randvoorwaarden zijn. Dat is voer voor andere beleidsplannen, zoals het Ruimtelijk Structuurplan en het Integraal Plan Openbaar Domein (IPOD).

Verder zullen nog andere instrumenten aan de orde zijn. Met het oog op kindgerichtheid i.f.v. mobiliteit is het bijvoorbeeld zinvol hier te wijzen op de potentie van de Kinder Straat Scan (KiSS) en de andere instrumenten die de Plangroep Speelruimtebeleid heeft ontwikkeld (Actieplannen Speelruimte, participatieprocedure,...).

Deze handleiding is **geen technische vademecum** in de strikte zin van het woord. Er worden dus geen technische richtlijnen of standaardoplossingen uitgewerkt. In dit document zijn dus geen uitspraken te vinden hoe breed de stoep moet zijn in een bepaald type woonstraat, wat de minimumoppervlakte is van een buurtplein of welk type straatmeubilair wordt aangeraden. Deze verdere technische concretisering kan een volgende stap zijn in het vervolledigen van het speelweefselplan.

Uitgangspunten

1.

Kwaliteitsvolle publieke ruimte voor iedereen:

Deze bundel wil zich geenszins eenzijdig richten op belangen van kinderen en jongeren. Het gaat er om een kindgericht weefsel te realiseren in een kader van 'kwaliteitsvolle publieke ruimte voor iedereen'. De insteek is met andere woorden 'ontwerpen voor iedereen, en daarbij expliciet aandacht opbrengen voor kinderen (en jongeren).

2.

Nood aan participatie:

We gaan ervan uit dat het belangrijk is om bij specifieke projecten een weloverwogen participatie van gebruikers te organiseren. Zeker waar kindgerichtheid aan de orde is zal het nodig zijn om specifieke participatie t.b.v. kinderen en jongeren op te zetten. De bundel *'Weet ik Veel!'*, die is ontwikkeld in samenwerking met de Stad Gent, vormt hiertoe een richtinggevend instrument.

3.

Een verscheidenheid aan oplossingen voor een verscheidenheid aan omgevingen:

Gent kent een verscheidenheid aan types leefomgevingen. De publieke ruimte dient er zich telkens anders aan en voor de ontwikkeling zijn verschillende beleidsdoelstellingen geformuleerd.

Wat de mogelijkheden betreft voor het ontwikkelen van het speelweefsel heeft dit gevolgen: afhankelijk van noden, potenties, knelpunten en planningscontext van elk type leefomgeving, zal het speelweefsel op een andere manier, met andere oplossingen geconcretiseerd worden.

Deze studie laat concreet zien hoe (met welke vormelijke oplossingen) speelweefsel gerealiseerd kan worden in elk van deze leefomgevingen. Dit document kan worden opgevat als een soort 'beeldkwaliteitsplan' voor integratie van het speelweefsel in de Gentse publieke ruimte.

Het document is opgebouwd uit 3 grote delen:

- Deel 1: Visie

Speelweefsel-idee algemeen en specifiek voor de stad Gent

- Deel 2: Componenten van een speelweefsel voor de stad Gent

Er zijn verschillende types ruimtelijke elementen aan te duiden waarmee een speelweefsel wordt uitgebouwd: formele speelterreinen, woonstraten, pleinen, groene ruimte, sportvoorzieningen, buitenruimte van scholen, buitenruimte van andere publieke voorzieningen, water, trage wegverbindingen.

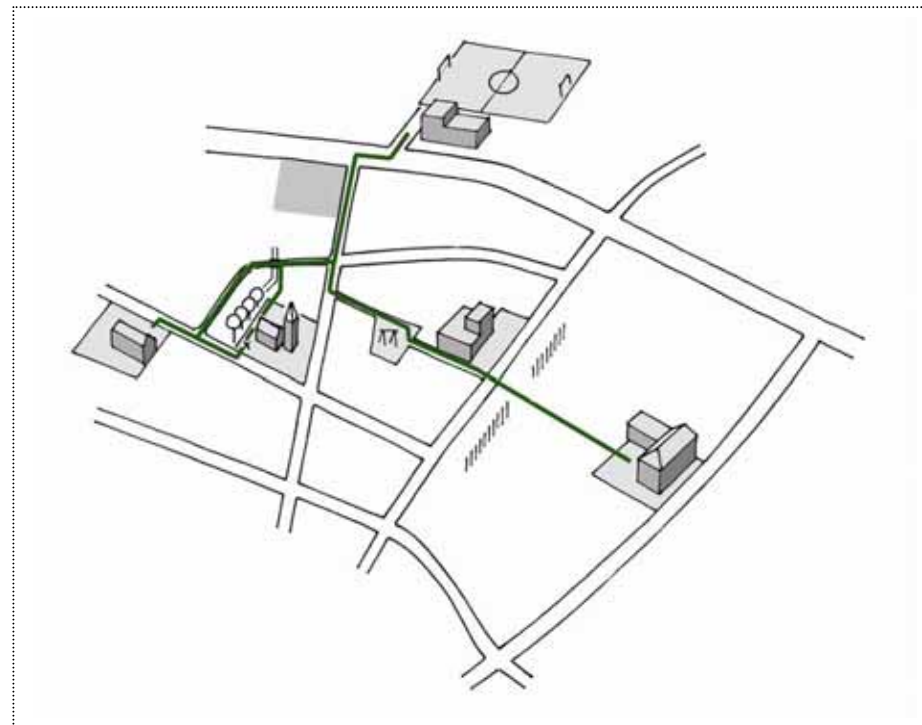
Met die ruimtelijke componenten wordt een speelweefsel uitgebouwd.

- Deel 3: Ontwikkeling van een speelweefsel in specifieke gebieden:

Enkele specifieke gebieden vragen eigen aandacht en verdere uitwerking: nl. woongebieden met hoge bebouwingsdichtheid, woongebieden met lage bebouwingsdichtheid, nieuwe woonprojecten, hoogbouwgebieden, winkelgebied, bijzondere stadsvernieuwingsprojecten, infrastructuurgebieden. Voor een kindgerichte ontwikkeling van deze types gebieden worden specifieke principes en oplossingen voorgesteld.

DEEL 1: VISIE

In dit deel wordt, uitgaande van het algemene speelweefsel-idee, een visie vooropgesteld voor ontwikkeling van het speelweefsel in de stad Gent.

1. SPEELWEEFSEL-IDEE: ALGEMEEN

1.1. Wat wordt algemeen verstaan onder de term 'Speelweefsel'?

Recente ontwikkelingen binnen het veld van speelruimtebeleid hebben de term *speelweefsel* ingang doen vinden, samen met de begrippen *speelruimtenetwerk* of *speelweb*⁴. De notie *speelweefsel* bevat een aantal belangrijke ideeën en deelconcepten die het bruikbaar maken als planningsinstrument.

1.1.1. Definitie speelweefsel

“Een speelweefsel bestaat uit het verbindend netwerk van formele en informele (speel)plekken in de stad en de routes van en naar die plekken.”

De verschillende componenten uit deze definitie worden hieronder toegelicht.

> Informele speelruimte en bespeelbare publieke ruimte:

Een hedendaags speelruimtebeleid vertrekt vanuit de vaststelling dat kinderen de gehele publieke ruimte bespelen. Naast de formele speelruimtes (speelterreinen, speelzones, enz.) waar kinderen de eerste gebruikers zijn en specifieke kindvoorzieningen (school, kinderopvang, kinderbibliotheek, enz.) zijn er dus ook informele speelruimtes aan te duiden: dit zijn plekken waar onder andere kinderen gebruik van maken (spelen, rondhangen,...), maar waar ze niet de enige gebruikers zijn.

> Een netwerk van plekken én verbindingen:

De termen *speelweb* en *speelnetwerk*, maar ook *speelweefsel* verwijzen naar een ruimtelijk netwerk. Speelruimte wordt niet meer opgevat als een verzameling van

⁴ Zie bijvoorbeeld:

- *Bespeelbaar verklaard: verklarend woordenboek* (2003). Wilrijk en Meise: VVJ, Vlaams netwerk kindvriendelijke steden en Vlaamse overheid.
- Buisse, Wim (2003). *Kinderen en jongeren in de stad. Case: ruimtelijke analyse van de speelruimte in Gent*. Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van Licentiaat in de Geografie, Universiteit Gent.
- Stad Gent. (2005) *Speelruimte actieplan 2005-2006*. Gent: Stad Gent
- Stad Brugge. (2006) *Speelruimtebeleidsplan Brugge 2006-2013*. Brugge: Fris in het Landschap, Luc Deschepper en Onderzoekscentrum Kind & Samenleving, i.o.v. Stad Brugge.
- Jansen, Dick (1996). *Landje Pik. 'Speel-inclusieve' inrichting en planning van woongebieden*. Amersfoort: Stichting Speelruimte.

losse plekken (speelruimtes), maar als een ruimtelijk netwerk, een **samenhangende structuur en weefsel**. Hiermee komt het thema van **verbindingen**, mobiliteit van kinderen en verkeersveiligheid uitdrukkelijk in de aandacht. Plekken die voor kinderen belangrijk zijn, moeten goed bereikbaar zijn, zodat zij de plekken zelfstandig kunnen bereiken en op eigen kracht van de ene bestemming naar de andere kunnen trekken. Een dergelijke mobiliteit biedt ook de gelegenheid om **onderweg iets te beleven**, andere kinderen te ontmoeten en spelend onderweg te zijn⁵.

Veiligheid (zowel verkeersveiligheid als sociale veiligheid) is hiervoor een belangrijke randvoorwaarde. **Beleefbaarheid en speelwaarde** zijn echter evenzeer van belang. Dit heeft implicaties voor de inplanting van voorzieningen voor kinderen, de planning van aantrekkelijke trage wegenroutes langs belevingsplekken, het realiseren van aantrekkelijke woonomgevingen tot zelfs een speelse inrichting van routes. Dit overstijgt dus het werken aan verkeersveiligheid en vergt een uitdrukkelijke kindgerichtheid.

1.1.2. Speelweefsel: vele lagen

> **Verwevenheid in activiteiten en gebruikersgroepen:**

De term *speelweefsel* duidt tevens op **verwevenheid van activiteiten en functies**: heel wat activiteiten van kinderen worden bij voorkeur niet geïsoleerd van activiteiten van volwassenen. Kinderen ondernemen immers acties identiek aan en zelfs samen met volwassenen (bijv. winkelen, sporten, babbelen, kijken-observeren, enz.). En ook al hebben die activiteiten van kinderen vaak een meer 'speels' karakter, toch behoeven ze niet altijd een eigen ruimte. Het spel wordt vaak net rijker door intergenerationele contacten. Daarenboven hebben kinderen ook een veiliger gevoel in de nabijheid van volwassenen en soms hebben zij gewoon een publiek nodig.

Hetzelfde streven naar **verwevenheid van gebruikersgroepen** geldt ook voor kinderen met een handicap: speciale voorzieningen voor deze groepen kinderen moeten zo goed mogelijk worden verweven met andere voorzieningen.

> **Verwevenheid in planningslagen:**

Met het oog op planning, duidt *verwevenheid* ook op **verwevenheid van planningslagen**. Een speelweefsel dient op andere thematische of sectorale planningslagen te worden geënt, in het bijzonder de planningslaag van publieke ruimte (die zelf ook uit diverse lagen is opgebouwd). In die publieke ruimte zullen er ruimtelijke projecten zijn, waarbinnen een 'speelweefsellaag' kan worden

⁵ Meire, Johan. (2005) *Gaandeweg: Een belevingsonderzoek over de (autonome) mobiliteit van 11- tot 13-jarigen*. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid, in het kader van het Tweede Plan voor wetenschappelijke ondersteuning van een beleid gericht op duurzame ontwikkeling (PODO II). Meise: Onderzoekscenrum Kind & Samenleving, p. 125-126.

gerealiseerd. Zoals andere thematische of **sectorale kaartlagen** en deelstructuren heeft de kaartlaag *speelweefsel* een eigen planningslogica, die expliciete aandacht verdient. Ze moet echter steeds worden ontwikkeld in samenhang met andere planningslagen, die zelf ook impliciet kindgericht worden gemaakt.

> Een hiërarchisch netwerk met verschillende schaalniveaus:

Een netwerkconcept wordt nog rijker, indien wordt gewerkt met een hiërarchie van **schaalniveaus**. Voor ruimtegebruik en ruimtebeleving van kinderen wordt vaak met actieradii gewerkt: naarmate kinderen ouder worden, vergroot hun **actieradius**. Ruimtelijk correspondeert dit met een aantal schaalniveaus, die ook voor ruimtelijke planning van belang zijn (zie figuur hiernaast). Op elk van deze planningsniveaus moet aan kindgerichte publieke ruimte worden gewerkt.

Het tegengaan van krimpende speelactieradii van kinderen.

Er is bij ouders een groeiende tendens om hun kinderen steeds dichterbij huis te laten spelen. Voor ons land zijn hierover weliswaar geen onderzoeksgegevens, maar uit een Britse studie blijkt dat 79% van de ouders vinden dat voor een 8-jarige het tuinhok de grens is. Dat is een forse inkrimping die het gevolg is van het feit dat ouders ongerust en bekommerd zijn. Dit heeft ook tot gevolg dat ze steeds meer verkiezen om kinderen te begeleiden of te brengen (bijvoorbeeld met de auto) i.p.v. hen autonoom te laten fietsen of lopen.

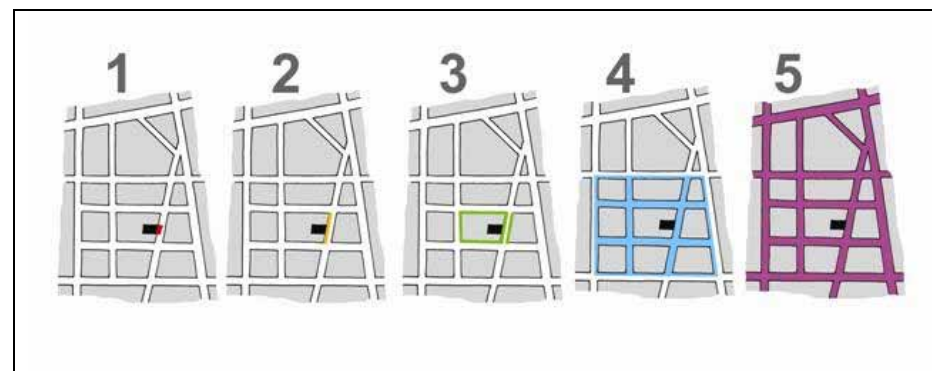
Dit is een probleem voor de ontwikkeling van kinderen. Kinderen moeten immers zelf ervaringen opdoen, omgaan met tegenslagen en risico's, zelf grenzen verleggen en zich leren wapenen tegen negatieve of moeilijke ervaringen. Ze moeten leren omgaan met autonomie.

Het speelweefsel is een ruimtelijk concept dat kan worden ingezet om deze negatieve tendens te beïnvloeden. Door zorgvuldig geplande ruimtelijke netwerken te ontwikkelen kunnen kinderen en ouders actief werk maken van een gezonde (speel)actieradius. Hierdoor zullen kinderen op een meer autonome manier aan het publieke leven kunnen deelnemen.

Naar een hiërarchisch netwerk:

Verband tussen leeftijden, actieradii en schaalniveaus voor ruimtelijke planning. Het speelweefselconcept streeft volgende actieradii na:

Leeftijd	Verplaatsingen in buurt van:	Schaalniveau van ruimtelijke planning:
Ca. 1-3 jaar	1. Deurportaal	Woontypologie en architectuur van woningen
Ca. 4-6 jaar	2. Straat	Inrichting van wegen (vooral wegprofiel), Inrichting van (woon)gebieden
Ca. 6-10 jaar	3. Huizenblok-buurt-wijk (binnen grote fysieke barrières)	Inrichting van woongebieden en woonkavelingen
Ca. 10-12 jaar	4. Dorp/woonkerncentrum (graduele uitbreiding)	Ruimtelijke planning op niveau van woonkernen
Vanaf 13 jaar	5. Woonkerncentrum-stad-regio (graduele uitbreiding)	Nederzettingenstructuur, stadsplanning en regionale planning

1.2. Uitgangspunten voor uitbouw van een speelweefsel

Voor de uitbouw van een speelweefsel nemen we vier centrale begrippen als uitgangspunt:

- 1.2.1. Beleefbaarheid
- 1.2.2. Speelsheid en bespeelbaarheid
- 1.2.3. Veiligheid
- 1.2.4. Diversiteit en multifunctionaliteit

1.2.1. 'Beleefbaarheid' van publieke ruimte

Beleefbaarheid van de omgeving is een kwaliteit van publieke ruimte die ook door vele volwassenen wordt gewaardeerd. Er moet 'iets te beleven' zijn in de publieke ruimte. Voor kinderen en jongeren geldt dat de ruimte hen moet prikkelen (tot fysiek bewegen, tot stil genieten, tot creatief handelen, enz.). Niet alles hoeft heel nadrukkelijk op kinderen te worden afgestemd. Evenmin moet de publieke ruimte een 'kinderlijke' uitstraling hebben met felle kleuren of kindertekeningen. Subtiele suggesties kunnen soms rijker zijn dan voorgeprogrammeerde en monofunctionele voorzieningen. Een ruimte moet vooral uitnodigen om te blijven 'hangen', om dingen te ontdekken, om te kijken naar activiteiten van anderen en ze eventueel na te bootsen, om iets te doen met een omgeving, om zintuiglijke indrukken op te doen, enz.

Concreet omvat 'beleefbaarheid' volgende **deelkwaliteiten**:

> Kleinschaligheid en herkenbaarheid

Publieke ruimtes moeten op mensenmaat worden uitgebouwd. Voor kinderen lijkt de omgeving nog groter, waardoor ze zich sneller verloren voelen in grootschalige ruimtes en voorzieningen. Ruimte uitbouwen op **kindermaat** is dus een belangrijk aandachtspunt voor kindgerichtheid. Ruimtes moeten ook herkenbaar zijn.

Herkenbaarheid wordt bekomen door duidelijke vormen, uniek uitzicht en variatie, maar ook door articulatie van gelijkenissen van elementen die samen horen. De woningen van een buurt kunnen er bijvoorbeeld in grote lijnen gelijkaardig uitzien, terwijl er toch individuele verschillen waarneembaar zijn tussen de gevels. Zo kunnen kinderen en volwassenen zich beter oriënteren in een wijk.

> Ontdekking en verrassing

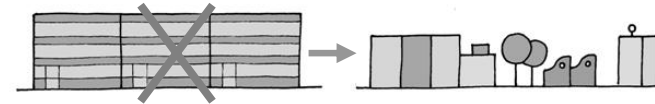
Op een beleefbare plek valt iets te ontdekken. Grote en kleine mensen worden graag verrast, ook door een ruimte. Volgende kwaliteiten zijn daarin belangrijk:

- Opvallende ruimtelijke elementen: (liefst unieke) dingen opmerken die 'eruit springen': een vreemde vorm, een unieke plek, een opmerkelijk gebouw, een weerspiegelend vlak, enz.
- Verborgene plekken en veranderende ruimtelijke elementen
- Onverwachte gebeurtenissen en spontane activiteiten

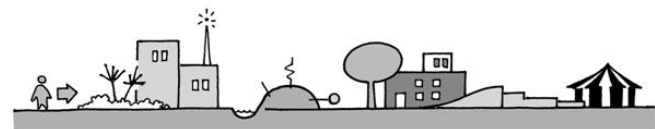
> Manipuleerbaarheid van ruimtelijke elementen

Omgevingen en objecten die actief gemanipuleerd kunnen worden, verhogen de 'levendigheid' op een plek, zowel voor kinderen als voor volwassenen. Sommige omgevingen zijn meer manipuleerbaar dan andere. Dit verhoogt, zeker voor kinderen, de gebruikswaarde.

kleinschaligheid en herkenbaarheid:

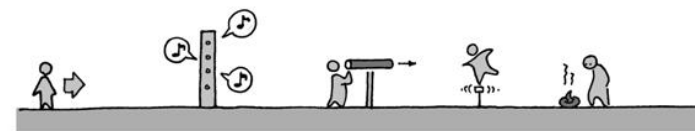
ontdekking en verrassing:

manipuleerbaarheid:

zintuiglijke gerichtheid:

> Zintuiglijke gerichtheid

Meer dan volwassenen gaan jonge kinderen 'scannend' door de ruimte: ze zijn alert voor velerlei impulsen en reageren erop door van nabij te gaan kijken, naar iets toe te rennen, weg te springen, de textuur te betasten, te ruiken, gericht te luisteren, enz. Ontwerpers kunnen inspelen op de sterk zintuiglijke gerichtheid van kinderen. Door belevingsvol te ontwerpen met vormen, kleuren, beweging, geuren, geluiden en lichamelijke sensaties kan men van een plek een beleefbare plek maken.

1.2.2. 'Speelsheid' en 'bespeelbaarheid'

Voor kinderen is **speelsheid en bespeelbaarheid** een belangrijke eigenschap van publieke ruimte. Vaak komen deze waarden in verdrukking door een te eenzijdig veiligheidsdenken, door de dominantie van esthetische waarden, door vrees voor overlast of ruimteclaims. Speelsheid is moeilijk te vatten. Spelen is een manier om betekenis en zin te geven aan de wereld. Wie jonge kinderen observeert, ziet dat er voortdurend sprake kan zijn van speels gedrag, dat spelen altijd en overal kan plaatsvinden: een voet op elke tegel willen zetten terwijl de vader gehaast is, met je hand de waterstraal van de fontein sturen, een hek beklimmen zoals *spiderman*, een parkeerpaaltje vasthouden waardoor je niet aangetikt kan worden, enz. Spelen is een complexe bezigheid en kent vele vormen en types. Enkele veel voorkomende speltypes zijn o.m. bewegingsspel, constructiespel, fantasiespel, rollenspel, exploratiespel, sportachtig spel, sociaal spel, enz. Door zorgvuldig ontwerp, keuze van materialen en voorzieningen kan de ontwerper actief inspelen op diverse types spel.

In de uitbouw van een speelweefsel staan 'speelsheid' en 'bespeelbaarheid' centraal.

Onderstaande begrippen vullen dit verder in:

> Beklimbaarheid, beglijdbaarheid, bespringbaarheid, balvriendelijkheid, berijdbaarheid

In bewegingsspel staat lichamelijk bewegen centraal: klimmen, springen, glijden, slingeren, balspel, skeeleren, fietsen,... Deze activiteiten stellen een aantal eisen aan de ruimte:

- *beklimbaarheid, beglijdbaarheid en bespringbaarheid*: vooral de uitwerking van hoogteverschillen (trappen, hellingen, plateaus,...) en plaatsing van ruimtelijke elementen (op stap- of springafstand) zijn hier van belang.
- *balvriendelijkheid, berijdbaarheid*: vooral open ruimte en eigenschappen van de bodemafwerking zijn hier van belang.

> Ankerplaatsen om te zitten, te hangen, te liggen en voor rustig spel

Eigen aan kinderen en jongeren is dat ze niet enkel monofunctionele zitelementen willen (zoals banken), waarvan de maatvoering bovendien vaak niet op hen is

afgestemd. Tijdens het spel nemen kinderen uiteenlopende lichaamshoudingen aan (gaande van zitten tot hangen en liggen). Zitelementen kunnen daarnaast tegelijk ook beklimbaar, bespringbaar of beglijdbaar zijn (zie hierboven).

> **Verbeeldbaarheid**

Fantasie- en exploratiespel kunnen nooit helemaal gestuurd worden met een ruimtelijk ontwerp. Toch kan de verbeelding worden geprikkeld via inrichting en vormgeving van het publieke domein. Een ontwerper mikt dus best op een ruimtelijke vormgeving die uitdaagt en prikkelt, maar tegelijk ook meerdere interpretaties mogelijk maakt.

> **Enscenering**

In hun spel gaan groepjes kinderen soms creatief aan de slag om een kleine voorstelling te geven (dans, toneeltjes,...). Kinderen zoeken daarvoor ook podia in de publieke ruimte, of ruimtelijke elementen die deze kenmerken dragen.

> **Avontuurlijkheid**

Een avontuurlijke ruimte laat toe dat kinderen exploreren, doorzoeken,... Ze verkennen de omgeving, maar tegelijk ook hun eigen mogelijkheden. In dit soort spel staat de ruimte heel centraal. Ontdekkingen kunnen doen en verrast worden, zijn heel belangrijk. Zo zijn braakliggende terreinen of verboden plekken vaak sites met een grote avontuurlijkheid. De plekken dienen er in grote mate onaf, wild, onbestemd of afgelegen uit te zien. Daardoor kan avontuurlijkheid in conflict komen met andere ontwerpwaarden voor publieke ruimte, zoals esthetiek, veiligheid, properheid, overzichtelijkheid, ecologie, enz. Avontuurlijkheid is echter tegelijk ook in overeenstemming te brengen met natuurwaarden, zoals ongerept en wild.

> **Ritme en geometrie**

Ritme en geometrie lokken speels gedrag uit: lijnen, stapstenen, rasters, zones,... Strakke ontwerpen hebben daardoor niet zelden naast esthetische ook speelse kwaliteiten. Voorwaarde is dat de geometrie op maat van kinderen is. Niet de grote structuren zullen kinderen opvallen: kinderen zoeken geometrie en ritme eerder in de details (zichtbare of voelbare patronen). Opvallend is ook dat kinderen aangetrokken worden door de plekken waar afgeweken wordt van het strakke patroon. Daar wordt immers een plek gecreëerd.

> **Parcours, circuit, routekeuze, labyrint**

In gesprekken over spelen halen kinderen vaak letterlijk een 'parcours'-idee aan: het kunnen overstappen of overspringen van de ene speelaanleiding naar de andere. Het uittekenen van parcours, circuits of labyrinten, is een krachtig instrument om speelsheid en bespeelbaarheid te realiseren: diverse speelaanleidingen worden op een subtiele manier aan elkaar geschakeld. Ook voor jongeren is dit principe van toepassing.

1.2.3. Veiligheid als randvoorwaarde

Bij speelsheid en bespeelbaarheid van publieke ruimte zijn steeds aspecten van veiligheid aan de orde. Meer bepaald **verkeersveiligheid, sociale veiligheid en volksgezondheid** zijn belangrijke randvoorwaarden voor uitbouw van een speelweefsel. Voor elk van deze veiligheidsaspecten geldt ook specifieke regelgeving. Met betrekking tot speelvoorzieningen en bespeelbare publieke ruimte is bijvoorbeeld vooral de algemene **Wet van 9 februari 1994 betreffende de veiligheid van producten en diensten** relevant. Die wet is op te vatten als een algemene kaderwet, waarbinnen meer gedetailleerde Koninklijke Besluiten (KB's) zijn opgemaakt voor verschillende deelsectoren, waaronder ook de speelterreinen.

Hierbij moet echter ook duidelijk worden gesteld dat kinderen en jongeren zelf op zoek gaan naar risico's. Een honderd procent veilige omgeving kan nooit worden bereikt: kinderen vinden altijd wel een spannend risico. **Een 100 % risicovrije omgeving is ook niet wenselijk** omdat kinderen dan niet leren omgaan met risico. Het algemeen principe voor de veiligheid van speelruimte en beleefbare publieke ruimte is dat grote, ernstige en onaanvaardbare risico's worden geweerd en dat er wordt gestreefd naar een niveau van 'aanvaardbare' risico's. Dit zijn ook de uitgangspunten van de wetgever.

1.2.4. Diversiteit en multifunctionaliteit

In deze studie wordt geen strikt onderscheid gemaakt tussen specifieke groepen. Leeftijds- en genderverschillen, verschillen in etnische afkomst en culturele achtergrond, verschillen in sociaal-economische status, subculturele diversiteit, enz. kunnen weliswaar leiden tot verschillende soorten ruimtegebruik en -beleving.

In het speelweefsel-idee staat **diversiteit** voorop. Het streven is een speelweefsel te creëren voor de inwoners van Gent. Zelfs de opdeling jeugd-volwassenen wordt niet expliciet toegepast. Een belevingsvolle en speelse ruimte voor kinderen en jongeren kan ook interessant zijn voor volwassenen.

Een sterke opdeling in leeftijdscategorieën is niet aangewezen. Dan ontstaan dermate kleine niches, wat niet werkbaar en niet wenselijk is voor planning en ontwerp van publieke ruimte. Het speelweefsel heeft dus in belangrijke mate een intergenerationeel karakter en is bijgevolg een belangrijk instrument om het diversiteitsidee te realiseren.

Voorzieningen zijn interessanter naar mate ze meer mensen kunnen bedienen, naar mate ze **multifunctioneel** zijn. Enkele voorbeelden kunnen dit illustreren:

- Een lange arduinblok kan voor peuters en kleuters een klimobject zijn. Voor lagere schoolkinderen is het een plaats om een kwartetspel te spelen of onderdeel van een

Links: Intergenerationeel straatmeubilair (Lamotsite Mechelen)
Rechts: Ruimtenet als speeltoestel voor verschillende leeftijden (foto: Spereco)

parcours. Voor jongeren is dit een interessante hangplek. Voor ouderen is dit eveneens een zit- en rustbank.

- Een goed uitgewerkt woonef met zitmogelijkheid in de voorerfstrook (bijv. zitdrempel), vormt tegelijk voor heel jonge kinderen als voor jongeren en volwassenen een interessante speel- of ontmoetingsplek.
- De onderste touwen van een 'spinneweb'-speeltoestel kunnen beroeren is voor kleuters en peuters een hele belevenis. Naar mate kinderen ouder worden, kunnen ze hoger klimmen. Tieners en jongeren gebruiken dit als hangnet.

Naar mate kinderen **jonger** zijn, zijn een aantal elementen wel van groter belang:

- > Kleinschaligheid en herkenbaarheid, zodat jonge kinderen zich goed kunnen oriënteren
- > Zintuiglijke gerichtheid
- > Speelsheid en bespeelbaarheid: beklimbaarheid, beglijpbaarheid, bespringbaarheid, balvriendelijkheid, berijdbaarheid, verbeeldbaarheid, enscenering, avontuurlijkheid, parcours-idee,...
- > Veiligheid

Ook voor **tieners en jongeren** gelden enkele specifieke aandachtspunten:

- > Mogelijkheden voor sportgericht spel
- > Mogelijkheid voor ontmoeting: mogelijkheid tot zitten, liggen, hangen,...
- > Mogelijkheid voor autonome verplaatsing
- > Ambigüiteit tussen een eigen plek enerzijds en voldoende relatie met volwassenvoorzieningen anderzijds.
- > Spanning tussen zien en gezien kunnen worden enerzijds en zich verbergen anderzijds (buffering)
- > Groot belang van specifieke voorzieningen en hun omgeving:
 - sportcentrum
 - shoppinggebieden
 - cinema
 - station
 - uitgaansbuurt
 - ...

Naargelang de specifieke types ruimte en omgevingen zullen, in de mate dat dit nodig is, verschillende accenten worden gelegd voor kinderen, tieners en jongeren, zoals hierboven is omschreven.

Aandacht voor diversiteit

2. EEN SPEELWEEFSEL IN GENT

2.1. Uitgangssituatie en opportuniteiten

Het speelweefselidee in de Stad Gent leeft sterk binnen de multidisciplinaire **Plangroep Speelruimtebeleid**, met de speelruimteambtenaar en Jeugdendienst als trekker. Door de activiteiten van deze Plangroep, opgericht in 1998, is een informeel beleidsnetwerk ontstaan. Hierdoor kan de speelweefselgedachte doorwerken in diverse ruimtelijke projecten.

De speelweefselgedachte is ook verankerd in een aantal **beleidsdocumenten en beleidsontwikkelingen**.

Voor het **speelruimtebeleid** vormt de **beleidsnota Een speelse stad, Een stedelijk spelen** een belangrijk uitgangspunt. Het Gentse Stadsbestuur nam een aantal korte-, middellange- en langetermijn-engagements op zich:

- voorzien in voldoende fysieke ruimte;
- voorzien in voldoende psychische ruimte;
- integreren van een jeugdbeleid in een breder kader;
- betrokkenheid van kinderen, jongeren en buurt.

Ter uitvoering van deze beleidsnota worden **Speelruimte Actieplannen** opgemaakt. Daarin is een nauwkeurige planning voor (her-)inrichting van speelterreinen opgesteld. Er is ook een procedure voor inspraak en ontwerp ontwikkeld voor de (her)inrichting van speelruimtes. Verder worden ook speelstraten, speelpleinwerking, zone 30, voetgangerszones, skateterreinen, stadsvernieuwing, groenpolen genoemd als belangrijke actieterreinen voor realisatie van de speelweefselgedachte.

Ook in **het beleidsplan Groen Inzicht: Een visie op het openbaar groenbeheer** zijn principes voor de planning en inrichting van formele speelruimtes terug te vinden (Groenvisie 2005: 47-49). Belangrijk zijn o.m. een doelgroepenbeleid (diverse leeftijdsgroepen, kinderen met een handicap, verschillen in geslacht, jeugdwerk). Bij het ontwerp van speelplekken en de toestelkeuze moet ook uitdrukkelijk worden uitgegaan van de 'geest van de plek' en het karakter van de site. Hierdoor krijgt elke speelruimte haar identiteit. Groenvoorzieningen kunnen daarin een belangrijke rol spelen:

"Vele speelruimten liggen in een grotere groenzone ingebed. Als dit niet het geval is, krijgen de terreinen waar mogelijk een groene invulling. Groen kan dan dienen als scherm, structurerend of als decoratief element of schaduwbringer. Het kan ook zelf een spelelement zijn: bomen, doolhof,... Bij het

aanbrengen van beplanting dient wel aandacht te gaan naar de gevoeligheid voor betreding en dus de kansen om volwaardig uit te groeien." (Groenvisie 2005: 49).

In deze Groenvisie wordt erkend dat kinderen overal spelen:

"Spelen kan in principe overal en moet niet direct verbonden zijn met speeltoestellen. Ook op een polyvalent grasveld kan er gespeeld worden. Afhankelijk van de ligging in de stad wordt aan bepaalde voorzieningen aandacht besteed:

- *centrum: voorkeur voor bespeelbare kunst en verkeersarme ruimten;*
- *19de-eeuwse gordel: groot aantal speelruimten met een intensieve invulling;*
- *randgemeenten: bij voorkeur gelinkt aan sportcentra, in het bijzonder voor "zwaardere" speelinfrastructuren; daarbuiten afstemming op het op te maken behoeftenplan, waarbij de infrastructurale en financiële invulling minder intens is. " (Groenvisie 2005: 48).*

Een speelweefsel mikt dus ook **op informele speelruimte, bespeelbare publieke ruimte en kindgerichte planning**. In heel wat beleidsdocumenten zijn elementen te vinden die hier expliciet of impliciet verband mee houden.

In deze studie zal regelmatig worden verwezen naar elementen uit het **Integraal Plan Openbaar Domein (IPOD)** en het **Ruimtelijk Structuurplan Gent**. Uit deze plannen kan soms letterlijk worden geciteerd omdat er expliciete uitspraken worden gedaan m.b.t. ruimte voor kinderen. Daarnaast worden heel wat ruimtelijke principes en acties geformuleerd die de ontwikkeling van kwaliteitsvolle en kindvriendelijke publieke ruimte ten goede kunnen komen.

In het Ruimtelijk Structuurplan Gent wordt bovendien gewezen op de noodzaak aan ontwikkeling van een aantal beleidsinstrumenten met grote relevantie voor kinderen, in het bijzonder de **groennorm** (minstens 10 m² buurt- en wijkgroen per inwoner, binnen een wandelafstand van 400 m tot de woning; per woonwijk moet er minstens een park van circa 1 hectare aanwezig zijn) (Structuurplan 2003: 296; Groenvisie 2005: 11; Bestuursakkoord 2007). Verder worden in het Ruimtelijk Structuurplan ook de opmaak van een **Beleidsplan eengezinswoningen** en een **verkavelingsverordening** genoemd. Dit kunnen instrumenten zijn om werk te maken van een kindgericht ruimtelijk beleid.

Ook binnen het mobiliteitsbeleid, in het bijzonder de **verkeersleefbaarheidsplannen, de uitbouw van fiets- en wandelroutenetwerken, project trage wegen**, enz. In bepaalde **stadsvernieuwingsprojecten** (bijv. Zuurstof voor de Brugse Poort) ging heel wat aandacht uit naar kinderen. Kleine en grote stadsvernieuwingsprojecten vormen interessante opportuniteiten om een speelweefsel uit te bouwen. Ook **andere instrumenten van het stedenbeleid** (bijv. stadsmonitor) kunnen worden ingezet om kindvriendelijkheid te evalueren of te realiseren. **Beleidsoluties binnen het onderwijs- (Brede School) en sportbeleid (Sport voor allen, buurtsport)** bieden evenzeer kansen.

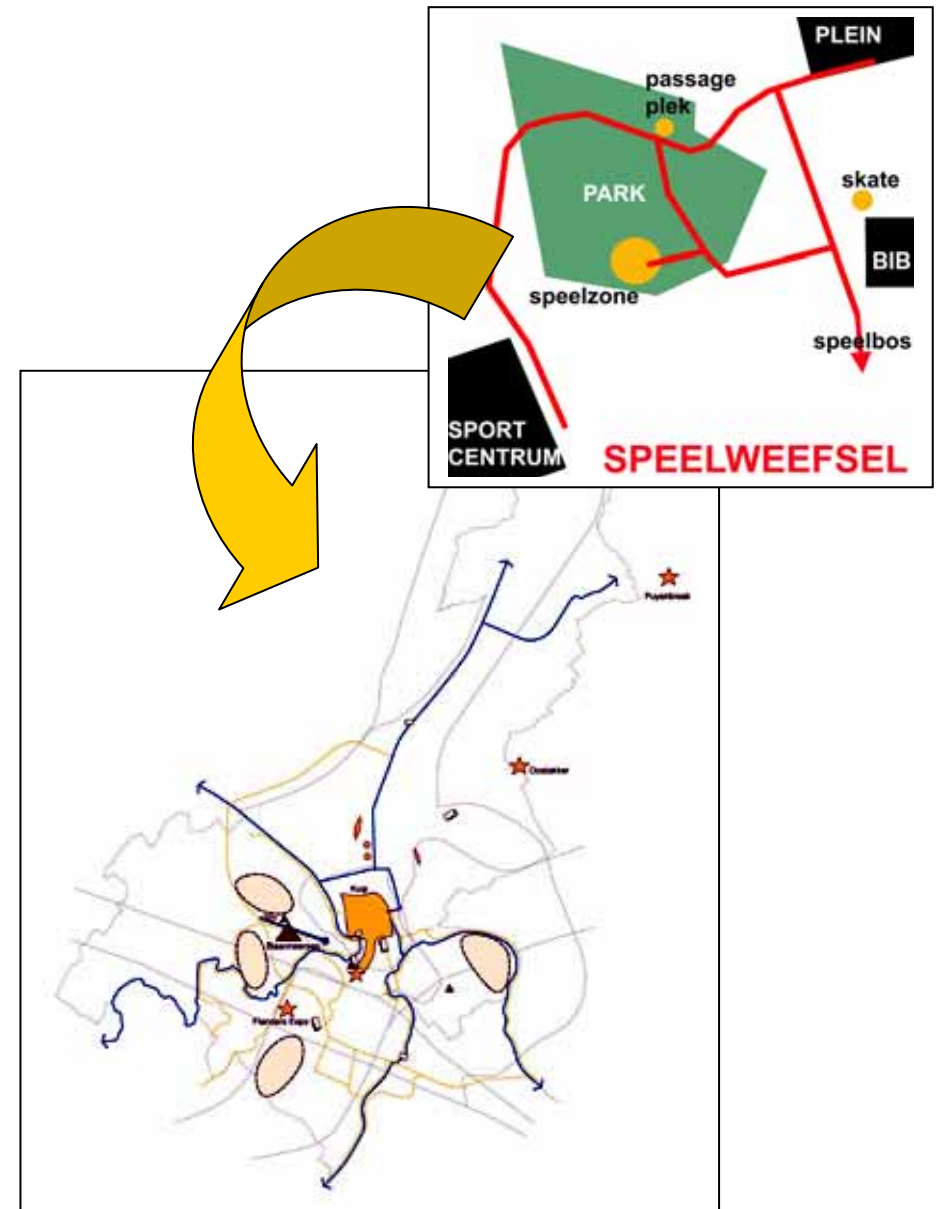
2.2. Deze studie als een instrument in de ontwikkeling van het speelweefsel

Zoals gezegd moet deze studie een **nieuw instrument worden om het speelweefsel-idee verder te realiseren in Gent**. Het wordt opgevat als een soort **'beeldkwaliteitplan' of 'inspiratiecatalogus'** voor uitbouw van het speelweefsel. Ruimtelijke speelkansen moeten in harmonie met de ontwikkeling van publieke ruimte worden ontwikkeld. Naargelang het type ruimte (woonstraat, plein, park,...) en de ligging in het stedelijke weefsel (binnenstad, kernstad, randstad) worden gepaste oplossingen voor realisatie van 'kindgerichte ruimtes' uitgewerkt.

Al kan in de bestekken voor publieke ruimteprojecten verwezen worden naar dit document, is het niet de bedoeling dat dit document een strak normatief kader oplegt. Het zal wel een helder richtinggevend kader aanreiken, inspireren en warm maken.

In de studie wordt **vooral gefocust op ontwerp en concept**, eerder dan op technische uitwerking. De beschrijvingen en de foto's dienen in eerste instantie een inspiratiebron te zijn.

Naar analogie met het IPOD zou het evenwel zinvol kunnen zijn dat specifieke materiaal fiches of 'fotoboeken' worden uitgewerkt na opmaak van deze studie.

DEEL 2: COMPONENTEN VAN EEN SPEELWEEFSEL VOOR DE STAD GENT

Zoals in Deel 1 uiteengezet bestaat een speelweefsel uit formele speelruimte, informele speelruimte en de verbindingen daartussen.

Informele speelruimte is echter een zeer omvattende term. Er zijn een aantal types ruimtelijke elementen aan te duiden die grote potentie hebben om uit te bouwen als bespeelbare publieke ruimte. Ze vormen afzonderlijke 'componenten' of 'bouwstenen' van een speelweefsel. Wij bespreken deze componenten hier afzonderlijk.

Formele speelruimte:	1. Diverse types speelruimte
	- Volgens schaalniveau
	- Volgens functie en verschijningsvorm:
	○ Speelpleintype
	○ Avontuurlijk natuurlijk terrein
	○ Terrein voor recreatief sporten
Informele speelruimte:	○ Skateruimte
	○ Schoolspeelplaats
	2. Woonstraten
	3. Pleinen
	4. Groene ruimte
	5. Sportvoorzieningen
	6. Buitenruimte van scholen
	7. Buitenruimte van andere collectieve voorzieningen
8. Water	
Verbindingen:	9. Trage weg, fiets- of wandelroute, zachte wegverbinding

Deze componenten worden 'geschakeld' zodat een 'netwerk', 'web' of 'weefsel' ontstaat. Deze types ruimtelijke elementen vormen de componenten om een speelweefsel te realiseren in **specifieke gebieden** (zie Deel 3).

1. FORMELE SPEELTERREINEN: DIVERSE TYPES

Kinderspel gebeurt op allerlei denkbare plaatsen, ook buiten de formele speelruimtes, op informele plekken. Bespeelbaarheid van ruimte in zijn algemeenheid is voor kindgerichtheid een belangrijke doelstelling (spelen in de tuin, spelen op het voetpad, spelen op de weg naar school, spelen in de auto, spelen in een wei of op een stuk braakliggend terrein,...)

Echter, zeker in een stad, zijn er vaak beperkte speelkansen door afwezigheid van een eigen tuin, beperkte woonruimte, beperkte mogelijkheden op straat,... Er is dus reden om ruimte te reserveren die specifiek wordt toegekend aan kinderen en kinderspel. Dergelijk speelterrein⁶ heeft als formele speelruimte hoofdzakelijk een recreatieve functie voor kinderen en jongeren. Daarnaast vormt dit ook een sociale ontmoetingsplaats. Een goed functionerend speelterrein vormt een centrale plek in een speelweefsel.

1.1. Huidige situatie in Gent

Op dit ogenblik zijn er ruim 110 ingerichte speelterreinen op Gents grondgebied; ongeveer de helft daarvan situeert zich in de 19de-eeuwse gordel. In Wondelgem bevindt zich een speelbos. Voor de verdere uitbouw van deze speelterreinen wordt jaarlijks een actieplan opgemaakt.

Het beheer van de speelterreinen gebeurt door de Groendienst. Dat houdt ook controle in op de kwaliteit van het materiaal en de veiligheid, in overeenstemming met het KB van 28 maart 2001 betreffende de veiligheid van speeltoestellen en het KB van 28 maart 2001 betreffende de uitbating van speelterreinen (Groenvisie 2005: 47).

⁶ Een 'speelterrein' is een ruimte die door de Stad formeel wordt beschouwd als speelterrein.

1.2. Kwaliteitsvolle inrichting van speelruimtes met aandacht voor avontuurlijkheid en natuurrijkheid

1.2.1. Speelruimte als samenhangend en 'gelaagd' geheel van 'zonering', 'inrichting' en uitrusting

Een goede speelruimte is in principe opgebouwd als een 'gelaagd' geheel van 'zonering', inrichting en 'uitrusting'. Deze begrippen worden hieronder omschreven:

> 'Zonering' van een formeel speelterrein:

Een kwaliteitsvol speelterrein is steeds opgebouwd uit te onderscheiden zones. Enerzijds kunnen dat zijn: zones op basis van leeftijd (bijvoorbeeld een zone voor peuters en jongere kleuters), maar anderzijds gaat het ook om zones op basis van spelvormen (een avontuurlijke, natuurrijke zone, een zone om te voetballen, een zone om te spelen met zand, enz.). Deze zones worden in eerste instantie gecreëerd door de manier waarop het terrein is ingericht (de inrichting van speelruimte).

> 'Inrichting' van een formeel speelterrein:

Via grondwerken (bodembedekkingen, keerwanden, paden, heuvels enz.) en groenvoorziening (de toepassing van bomen en struiken in functie van kijkgroen, schermgroen en speelgroen) wordt een gezondeer landschap gecreëerd. De inrichting vormt de basis van het speelterrein.

> 'Uitrusting' van een formeel speelterrein:

De speeltoestellen zijn voor een speelruimte wat de meubelen zijn voor een woning. De speeltoestellen en -constructies worden op een zorgvuldige manier geïntegreerd in het basisontwerp.

1.2.2. Avontuurlijkheid en natuurrijkheid als basisbeginsel voor inrichting

Avontuurlijkheid van speelruimtes wordt door kinderen sterk gewaardeerd, maar staat onder druk door eenzijdige interpretaties van de veiligheidsregelgeving. De Stad Gent wil avontuurlijkheid nastreven in harmonie met de veiligheidsregelgeving. Avontuurlijkheid gaat ook goed samen met natuurrijkheid en met de principes van 'Harmonisch park- en groenbeheer' van de Vlaamse overheid. Avontuurlijkheid en natuurrijkheid worden beschouwd als basisbeginselen voor ontwerp van speelruimte in Gent.

1.3. Principes voor planning van formele speelterreinen

Formele speelterreinen zijn centrale plekken in het speelweefsel. De uitbouw van formele speelterreinen moet inspelen op de lokale vragen en dynamiek en moet tegelijkertijd ook planmatig gebeuren, rekening houdend met inplanting, aanwezige bevolking, spreiding, draagkracht,...

Voor planning van formele speelterreinen is het nuttig om een opdeling te maken in diverse types speelruimtes:

1.3.1. een typologie volgens schaalniveaus

1.3.2. een typologie volgens functie en verschijningsvorm

Deze typologieën kunnen bovendien met elkaar worden gecombineerd (1.3.3.).

1.3.1. Typologie volgens schaalniveaus

Speelruimtes kunnen worden ingedeeld volgens schaalniveaus.

- **Stedelijk / regionaal niveau:** de speelvoorziening bedient een stad of een bredere regio.
- **Wijkniveau:** de speelvoorziening bedient een wijk (deelgemeente).
- **Buurniveau:** de speelvoorziening bedient een 'buurt' (geografische eenheid, begrensd door ruimtelijke elementen die een barrière zijn voor kinderen: steenwegen, kanalen, autosnelwegen,...).
- **Straatniveau:** spelpraktijk die werkt voor een straat of enkele straten, maar heeft op buurniveau weinig te betekenen.

Dit schaalniveau kan worden bepaald voor

- de potenties van het terrein en inplantingsmogelijkheden;
- inrichting en uitrusting (uitstraling van het terrein en de toestellen).

De inrichting en uitrusting moeten worden afgestemd op de ruimtelijke mogelijkheden van het terrein.

Bij overmatig ambitieuze inrichting en uitrusting kan de draagkracht van het terrein worden overschreden waardoor het speelterrein gecontesteerd wordt. Bij te laag ambitieniveau worden de potenties van het terrein onvoldoende gevaloriseerd.

1.3.2. Typologie volgens functie en verschijningsvorm

Binnen **speelterrinen** zijn er verschillende types aan te duiden volgens de functie en de verschijningsvorm:

- 1) **speelplein-type**
- 2) **avontuurlijk-natuurrijk type**
- 3) **terrein voor recreatief sporten**
- 4) **terrein voor skaten**
- 5) **schoolspeelplaats**

1) **Speelplein-type**

Omschrijving type:

Dit zijn 'klassieke' speelterrinen met zonerings (via grondwerken en groen) en speeltoestellen. Dit soort terreinen is door zowel kinderen als ouders sterk herkenbaar als speelruimte. Daardoor is dit een interessant type om publieke ruimte als speelruimte te markeren. Dit soort speelterrinen trekt in het bijzonder ook een familiepubliek aan: ouders of grootouders met hun kinderen.

Inplantingssuggesties:

Terreinen van het speelplein-type worden ingeplant:

- in dense woongebieden (omwille van de beperkte ruimte).
- in randgemeenten (omwille van de sociale functie).

Hierbij kunnen nog de volgende suggesties worden toegevoegd:

- het terrein van speelplein-type wordt best voorzien in de nabijheid van andere publieke (recreatieve) voorzieningen.
- het terrein wordt bij voorkeur ingeplant nabij trage wegverbindingen.

Inrichting- en uitrustingsprincipes:

Speeltoestellen zijn niet de enige ingrediënten om kwaliteitsvolle speelterrinen te creëren. Grondwerken, groenvoorziening en een weloverwogen zonerings naar spelvormen en/of leeftijdsgroepen zijn tevens van groot belang. Ook een speelplein-type verdient een goed basisontwerp met grondwerken en groenvoorzieningen.

Het speelplein-type kan gecombineerd worden met andere types speelterrinen. Zo kan binnen een (voldoende grote) publieke ruimte een speelpleinzone worden voorzien, overlopend in een avontuurlijke en natuurrijke speelzone of eventueel ook enkele eenvoudige skate-elementen (bijv. slide) bevatten.

Speelplein-type

Avontuurlijke-natuurrijke speelruimte (Atelier Dreiseitl)

2) Avontuurlijke en natuurlijke speelruimte

Omschrijving type:

Dit zijn ruimtes voor avontuurlijk spel in een natuurlijke ruimte. Er is grote kans voor kinderen om 'vrij' te spelen, zelf de ruimte vorm te geven, met materialen te werken, voor constructiespel en fantasiespel.

Het 'speelbos' is een specifiek type. Het zijn boszones (al dan niet juridisch afgebakend als 'speelzone') waarbinnen gespeeld kan worden en die daarvoor natuurlijk en avontuurlijk zijn ingericht, al dan niet met reliëf en natuurlijke constructies (bijv. veilig gestapelde boomstammen).

Speelbossen zijn echter niet de enige denkbare avontuurlijk en natuurlijke speelruimtes. Ook andere ruimtes (stadsparken, akkerland, drassige zones, weides, heuvelachtig landschap) kunnen avontuurlijk en 'ruig' worden ingericht.

Inplantingssuggesties:

Dit type terrein dient sterk gepromoot te worden. Het moet worden ingeplant, daar waar het maar enigszins mogelijk is. Hierbij gelden wel volgende aandachtspunten:

- er moet voldoende oppervlakte beschikbaar zijn (> 1000m²)
- er moet zo nodig buffering worden voorzien t.o.v. omwoning of aanpalende gebouwen.
- Het terrein moet in voldoende mate kunnen harmoniëren met zijn omgeving. In omgevingen waar sprake is van een hoge zindelijkheidsgraad zal dit type niet optimaal functioneren.

Uiteraard is dit type goed te integreren in groengebieden.

Uitrustingsprincipes:

De nadruk voor de inrichting ligt op het bieden van uitdagingen en mogelijkheden om constructies te maken. Belangrijke ingrediënten zijn o.a. heuvels en uitdagende hellingen, natuurlijk en spontaan groen, verschillende bodemmateriaal (aarde, zand, keien, kiezel, waterpomp, boomstammen/takken,...). Deze uitrusting kan zeer goed aangevuld worden met enkele basisspeeltoestellen zoals een nestschommel, klim en klautertoren, zand- en waterspeelconstructies, ...

3) Terrein voor recreatief sporten

Omschrijving type:

Dit type terrein richt zich uitdrukkelijk naar allerlei vormen van sportachtig spel: voetbal, netsport, basket, maar ook frisbee, volley, badminton,...

Op buurt- en straatniveau hoeven deze veldjes vaak niet de officiële afmetingen en uitrusting te hebben.

Schaalniveau straat:
moeilijk om avontuurlijke natuurlijke
speelruimte te realiseren.

Kinderen zijn uitgesproken voorstanders van de ontwikkeling van avontuurlijke natuurlijke terreinen. Hierbij haalden ze aan dat er wel wat kleur moet in zitten. Verder betekent dat niet dat het gewone speelpleintype ongeschikt zou gevonden worden. Een evenwichtige verdeling van deze beide types lijkt veeleer het

Inplantingssuggesties:

De inplanting van deze terreinen hangt nauw samen met het gewenste schaalniveau (cf. supra):

- sporten op straatniveau kan geïntegreerd worden in de woonomgeving (grasveldje, pleintje, rustige woonstraat)
- formele sportterreintjes op buurniveau kunnen best een plaats vinden in een buurt- of wijkpark, buurt- of wijkplein
- formele sportterreintjes op wijkniveau vinden best een plaats op het terrein van een sportcentrum

Uitrustingsprincipes:

Voor de uitrusting is bepaling van het gewenste schaalniveau van groot belang:

- Straatniveau: geen of zeer minimale uitrusting voorzien, gebruikers brengen zélf uitrusting aan
- Buurniveau: *basic* uitrusting, officiële maatgeving is niet altijd nodig (evenwicht tussen verschillende functies)
- Wijkniveau: goede uitrusting, officiële maatgeving indien mogelijk

Een te grote voorziening zal een publiek uit de wijde omgeving aantrekken, waardoor de draagkracht van een terrein met beperkte potentie snel overschreden kan worden.

4) Terrein voor skate, blade & bike

Omschrijving type:

Door de toename van skaters wordt er op steeds meer plaatsen geskatet. Hierop kan worden ingespeeld door het ontwikkelen van skatevoorzieningen.

Het skaten gebeurt op een plek waarbij gebruik wordt gemaakt van speciaal aangelegde skatevoorzieningen, zoals bijvoorbeeld miniramps, of gebruik wordt gemaakt van straatmeubilair, zoals banken, hekken en trappen (street-skaten). Het is een uitgesproken sportachtige activiteit die zowel op inline-skates (blade), skateboard (skate) als BMX-fietsjes (bike) worden uitgevoerd.

Het beleid m.b.t. skate, blade en bike (zie ook het Actieplan Gentse Skatespots 2006) kent 2 grote aandachtspunten:

- het beter afstemmen van het skate-aanbod op de wensen van de skaters;
- het tegengaan van overlast door skaten op ongewenste locaties en mijden van overlast en schade aan de openbare ruimte

Inplantingssuggesties:

De inplanting van skatevoorzieningen moet in relatie tot het schaalniveau worden bekeken:

- Skaten op buurniveau:

Beginnende skaters hebben vaak de behoefte aan een vlakke ondergrond op een beperkte afstand van hun huis, waar zij veilig kunnen oefenen. Een stuk asfalt in de woonbuurt kan bijvoorbeeld volstaan.

- Skaten op wijkniveau:

Als de skater verder gevorderd is, ontstaat de behoefte om te oefenen op kleine, niet te uitdagende voorzieningen. Een dergelijke voorziening zal kleinschalig moeten zijn, met eenvoudige skate-elementen. Deze kunnen op wijkniveau worden uitgebouwd.

- Skaten op stads- en regionaal niveau:

Op centraal gelegen locaties in de stad, worden sites uitgebouwd die geschikt zijn voor ervaren skaters. Zij zijn bereid om een afstand af te leggen naar hun skateplek.

- Skaten op de (informele) skateplekken.

Deze activiteiten dragen bij aan de levendigheid op de pleinen in de stad. Het skaten sluit aan op het moderne beeld dat op de pleinen wordt nagestreefd en het geeft de pleinen een dynamische uitstraling. Voor niet-skaters is het leuk om de kunsten van de skaters te aanschouwen, vooral wanneer het ervaren skaters betreft.

Aandachtspunten voor inplanting:

Problematische inplanting van skatevoorzieningen heeft in de regel te maken met ongunstige ligging van de voorzieningen (weggestopt in een hoekje) en hiermee samenhangend de slechte bereikbaarheid voor een skater.

- Buffering is nodig:

Door een overwogen buffering wordt enerzijds fysiek gevaar gemeden. Anderzijds is ook mogelijke geluidsoverlast een aandachtspunt. Het repetitieve karakter van de rollende wielrijen en omslaande skateboards kan een vervelend effect hebben. Uitgebouwde skatevoorzieningen dienen daarom een weloverwogen buffering tegenover bewoning te hebben. De mate van buffering staat in rechtstreekse relatie tot het voorziene schaalniveau.

- Aangepaste bestrating en straatmeubilair is nodig:

Op plekken waar skaten is toegestaan, zullen alle meubilair en alle andere voorzieningen door skaters creatief worden aangewend. De toegepaste materialen en voorzieningen moeten daarop bedacht zijn. Dat skaten ook slijtage van deze zaken teweegbrengt is op zich geen probleem, het is een bewijs dat de publieke ruimte gebruikt wordt.

- Ongeschikt maken van informele plekken waar skaten niet gewenst is door ingrepen in de openbare ruimte.

- Skaten op pleinen.

Hierbij dient rekening gehouden te worden met de verschillende gebruikersgroepen. Zorgvuldige buffering is hier aan de orde.

Uitrustingsprincipes:

Het eerste uitgangspunt is dat bij het ontwerp van een skatevoorziening altijd skatedeskundigen geraadpleegd worden. Dat betekent ondermeer de skaters zelf!

Algemene aandachtspunten voor uitrusting van skateterreinen zijn o.m.:

- Onderlinge samenhang van de voorzieningen is belangrijk.
De onderdelen vormen geen los van elkaar staande elementen, maar hebben een samenhang. Er zijn diverse parcours in te onderscheiden.
- Er dient voldoende variatie te worden voorzien op de skatesite zelf.
Een voorziening bestaat steeds uit meerdere elementen.
- Skatevoorzieningen dienen zoveel mogelijk in het zicht liggen.
- De skatevoorziening moet goed bereikbaar zijn, bij voorkeur via een verharde toegangroute.
- Er moet voldoende aanvullend straatmeubilair (zoals bijvoorbeeld afvalbakken en fietsenrekken) in de nabije omgeving van de voorziening aanwezig zijn.

Specifieke aandachtspunten voor uitrusting van skateterreinen:

- Skatevoorzieningen op stedelijk en regionaal niveau:
Hier wordt o.m. gemikt op ervaren skaters. De site moet meer uitdaging bevatten dan een skatevoorziening voor onervaren skaters.
Deze zijn in principe groter en hoger en hebben een hogere moeilijkheidsgraad. Er dient evenwel ook aandacht te gaan naar onervaren skaters. De variatie van de voorzieningen moet op beide inspelen.
- Skaten op pleinen:
De skateplek dient zo ingericht te worden dat er geen conflicten met medegebruikers van de openbare ruimte ontstaan.
- Skate, maar ook blade en bike:
Zoals gezegd is er naast skaten ook bladen en biken. De overeenkomst van deze manieren van skaten is dat ze gebruik maken van dezelfde soort voorzieningen. Verschillen binnen deze activiteiten zijn te herleiden tot details: wanneer een object voldoet aan de wensen van een skateboarder, kan een inline-skater of BMX-er er ook gebruik van maken, maar zou de voorziening bijvoorbeeld net iets hoger en/of steiler moeten zijn om het voor de inline-skater of BMX-er een echte uitdaging te laten zijn. Daarom is het van belang bij het ontwerp van een skatevoorziening rekening te houden met de verschillende soorten gebruikers.

Voorbeeld van typologie van schaalniveaus voor skate:

Skate op straatniveau: geen speciale skateuitrusting vereist.	Skateuitrusting op buurt- en wijkniveau: geen skateramp maar kleinere multifunctionele skatetoestellen.	Skate op stedelijk niveau: grotere skatetoestellen: rampen, bowl (Kapellekerk, Brussel)
		

Een *halfpipe*-skateramp (= uitrusting op stedelijk niveau) wordt door kinderen in buurttruites vaak eerder als speeltoestel dan als skatetoestel gebruikt.

4) Schoolspeelplaats

Omschrijving type

Dit type is een speelterrein dat in eerste instantie is afgestemd op en ten dienste staat van onderwijs (basisonderwijs en - in mindere mate - middelbaar onderwijs).

De schoolspeelplaats is steeds aanliggend aan of deel uitmakend van de betreffende schoolsite. De directe link tussen schoolgebouwen en buitenruimte is essentieel.

Bovenal is het de plaats waar de speeltijden van de betreffende school zich afspelen.

De aard van het spel heeft een aantal typische kenmerken:

- Het betreft korte, intense periodes van spel (de speeltijden).
- Vele kinderen maken tegelijk gebruik van de (in principe eerder beperkte) speelruimte.
- De aard van het spel wordt gekenmerkt door een zekere heftigheid: stoom aflaten maakt steeds deel uit van het spel.
- Bij speeltijden worden toezicht en specifieke gedragsregels toegepast.

Als belangrijke ontmoetingsplaats voor kinderen, verdient de schoolspeelplaats een goede zonering en een kwaliteitsvolle inrichting en uitrusting als speelruimte. De belangrijkste principes hiervoor, worden hieronder opgesomd, onder 'inrichtingsprincipes' en 'uitrustingsprincipes'.

De schoolspeelplaats is echter meer dan een speelplaats. Het vormt als het ware de markt en/of het terras en/of de tuin van de school. Tevens vormt dit de plaats waar de rijen opgesteld worden, bepaalde L.O.-lessen worden gegeven, het schoolfeest wordt georganiseerd en dergelijke. Soms is de speelplaats ook parkeergelegenheid op momenten dat de school niet open is. Deze functie is echter te mijden aangezien een parking ruimtelijke noodwendigheden kent die niet verenigbaar zijn met de inrichtings- en uitrustingsvoorwaarden voor kwaliteitsvolle speelruimte.

Een schoolspeelplaats heeft in principe beperkingen voor wat betreft de toegankelijkheid: tijdens speeltijden en uren is de speelplaats exclusief voor de gebruikers van de school zelf. Maar ook buiten de schooluren kan de schoolspeelplaats toegankelijk zijn voor andere gebruikers.

Inrichtingsprincipes

De traditionele speelplaats (zoals we die kennen van de vorige eeuw) vormt één vlakke. Indien er bij dit soort terreinen toch sprake is van enige zonering is dit slechts gerealiseerd door middel van geschildeerde lijnen. Dergelijke oplossingen zijn géén voorbeeld van kwaliteitsvolle speelruimte, en worden bijgevolg vermeden.

Een gewenste aanpak omvat:

- Een gezonede ruimte die tegemoet komt aan alle in dit werk genoemde kwaliteitscriteria voor speelruimte.
- Bij zonering een gericht onderscheid maken tussen actieve en passieve (rustigere) zones.
- Een inrichting maken die kansen biedt aan een breed gamma aan spelvormen.

Schoolspeelplaats met duidelijke zonering (onderscheid tussen 'actieve' en 'rustigere' zones)

Afgaande op de uitspraken van kinderen vinden zij materiaalaanbod tijdens de speeltijd minstens zo belangrijk als een sterk uitgebouwd terrein. De kinderen gaven veeleer te kennen dat men niet mag overdrijven met het accidenteren van speelplaatsen (maar een beetje moet natuurlijk wel). Een goed aanbod van spelmateriaal (en een passend uitleensysteem) is een belangrijke voorwaarde voor geslaagde speeltijden. "Het speelgoed is belangrijker dan de inrichting".

- Gezien de intensieve bespeling is er bij schoolspeelplaatsen i vaak grotere nood aan verharding dan bij andere buitenruimtes. Dit vormt echter geen beletsel voor variatie in bodembedekkingen. Het actief nastreven van zandzones, graszones en dergelijke verdient aanbeveling.

Uitrustingsprincipes:

Voor de inbreng van speeltoestellen gelden volgende aanbevelingen:

- Gezien aard van spel en drukte op de modale speelplaats zijn bewegende toestellen te mijden.
- Toestellen die per definitie gericht zijn op individueel gebruik, zijn te mijden.
- Toestellen moeten vooral gezien worden als middel om ruimte te zoneren: een goede plaatsing van een speelhuisje creëert extra ruimte naast of achter het speelhuisje.

Openstellen van schoolspeelplaatsen:

Voor de problematiek van toegankelijkheid van schoolspeelplaatsen voor de buurt verwijzen we naar het Hoofdstuk 6 van dit deel: "Buitenruimte van scholen".

5) Speelterrain met kenmerken van meerdere typologieën.

Eenzelfde terrein kan meerdere types combineren. Op eenzelfde terrein is zonering mogelijk, waarbij elke zone gekenmerkt wordt door een ander type.

Bijvoorbeeld: terrein heeft een gedeelte 'speelplein', een gedeelte 'avontuurlijke natuurrijke speelruimte' en een zone met een 'terreintje voor sportachtig spel'.

1.3.3. Combinatie van typologieën

De twee soorten typologieën (volgens schaalniveau en volgens functie/verschijningsvorm) zijn bovendien met elkaar te combineren zodat men tot een verfijnde omschrijving van een gewenste situatie te komen. Bijv.:

- een 'speelplein' van stads-, wijk-, buurt- of straatniveau
- een 'avontuurlijk en natuurrijke speelruimte' op stads- wijk-, buurt- of straatniveau
- een 'terrein voor recreatief sporten' op stads-, wijk-, buurt- of straatniveau.

1.4. Principes voor spreiding van formele speelterreinen

In de Groenvisie zijn volgende uitspraken voor spreiding van speelruimte terug te vinden:

- *Centrum: voorkeur voor bespeelbare kunst en verkeersarme ruimten;*
- *19de-eeuwse gordel: groot aantal speelruimten met een intensieve invulling;*
- *Randgemeenten: bij voorkeur gelinkt aan sportcentra, in het bijzonder voor 'zwaardere' speelinfrastructuren; daarbuiten afstemming op het op te maken behoeftenplan, waarbij de infrastructurale en financiële invulling minder intens is.*

Op stedelijk niveau bieden de Blaarmeersen een zeer ruim aanbod aan spelmogelijkheden.

Bij de keuze van de locatie wordt ingespeeld op de groenstructuur en de recreatieve structuur en op de aanwezigheid van scholen en sportcentra. (Groenvisie 2005: 48)

Op basis van deze visie en in relatie tot verschillende types publieke ruimte (zie andere hoofdstukken van dit deel), stellen we onderstaande spreidingsprincipes voor. Deze spreidingsprincipes worden in volgende hoofdstukken van dit deel telkens toegelicht in de onderdeeljes 'Oplossingen voor kindgerichtheid: Formele speelterreinen'.

Tabel: Publieke ruimte als drager van formele speelterreinen:

	Speelsterrein stads- en regioniveau	Speelsterrein wijkniveau	Speelsterrein buurtniveau	Spelprikkel straatniveau
Pleinen:				
Stadsplein				X
Wijkplein			X	X
Buurtplein			X	X
Plein van straatniveau				X
Groene ruimte:				
Stedelijke groenpool	X	X	X	X
Wijkpark		X	X	X
Buurtpark			X	X
Straatgroen				X
Sportinfrastructuur:				
Sportcentrum wijkniveau		X	X	X
Sportcentrum stadsniveau (Blaarmeersen)	X	X	X	X

Toelichting bij de tabel publieke ruimte als drager van formele speelterreinen

Deze tabel geeft een overzicht van de verschillende publieke ruimtes (linkse kolom) gelinkt aan welke types speelterreinen (bovenste rij) er mogelijk zijn. Deze tabel biedt tevens een leidraad voor de positionering van de vele speelterreinen binnen het stadsweefsel van de stad Gent.

Voorbeeld 1: Een speelterrein op stads- en regioniveau kan hoofdzakelijk gedragen worden door een stedelijke groenpool en/of een stedelijk sportcentrum (vb. Blaarmeersen).

Foto's: De Blaarmeersen

Voorbeeld 2: een speelterrein op buurtniveau kan door verschillende publieke ruimte gedragen worden (wijkplein, buurtplein, stedelijke groenpool,...).

1.5. Visie op toegankelijkheid van speelruimte voor kinderen met een handicap

1.5.1. Algemene visie en uitgangspunten

1) Diverse soorten handicaps

Kinderen met handicap verdienen specifieke aandacht bij speelruimteplanning en speelruimteontwerp. Een 'handicap' kan evenwel zeer divers zijn: motorische/fysieke functiebeperkingen, maar ook autisme, een auditieve (slechthorend of doof) of visuele (slechtziend of blind) handicap, karakteriële of gedragsbeperkingen,...

Toegankelijkheid van speelterreinen omvat dus meer dan toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers. Een terrein moet ook voldoende functioneel zijn voor kinderen met eender welke vorm van handicap.

2) Een realistische praktijkvisie

Inspelen op de speelnoden en -behoeften van kinderen met een handicap moet vertaald worden in concrete uitvoerbare principes. Het is daarbij utopisch om van het standpunt uit te gaan dat elke plek op eender welk terrein moet inspelen op elke mogelijke handicap. Dat zou een onrealistische benadering zijn. We willen een realistische praktijkvisie hanteren voor het ontwikkelen van speelruimte die aandacht heeft voor kinderen met een handicap. Die praktijkvisie wordt geconcretiseerd in de onderstaande principes.

1.5.2. Principes

Om een werkbare praktijkvisie te ontwikkelen m.b.t. kinderen met een handicap zijn de termen 'inrichting', 'zoning' en 'uitrusting' van speelruimte van belang (zie ook 1.2. Kwaliteitsvolle inrichting van speelruimtes).

1) Inrichting van speelruimte houdt steeds rekening met rolstoelgebruik

Bij de inrichting van **elk speelterrein** (ongeacht het schaalniveau) dient men rekening te houden met rolstoelgebruik. Voor de doorgankelijkheid van het terrein en de bereikbaarheid van de zones moet men rekening houden met volgende criteria:

- Elke te onderscheiden zone op een speelterrein dient bereikbaar te zijn met een rolstoel.
- De zone zelf dient daarbij niet integraal toegankelijk te zijn.
- De plaats die de rolstoelgebruiker kan innemen in de zone is liefst centraal.
- Graspaden zijn daarbij mogelijk, maar hier moet extra aandacht besteed worden aan de berijdbaarheid.

2) Bij inrichting en uitrusting van speelruimte wordt gestreefd naar geïntegreerde voorzieningen

Hierbij gaat het erom de doelgroep 'kinderen en jongeren met een handicap' ruimtelijk niet te isoleren. Net zoals kinderen en jongeren niet geïsoleerd moeten worden van volwassenen, moeten kinderen en jongeren met een handicap ook niet geïsoleerd te worden van andere leeftijdsgenoten.

Oplossingen waarbij een ruimte speelwaarde heeft voor alle groepen, verdienen daarom de voorkeur.

Bijv. Een vogelnestschommel is zeer interessant voor kinderen met motorische stoornissen, maar ook als sociaal speeltoestel voor alle kinderen.

Bijv. Speelruimtes met voldoende paden voor rolstoelen, zijn ook optimaal toegankelijk voor kinderwagens.

Bijv. Een avontuurlijk parcours voor rolstoel is ook een avontuurlijk parcours voor kinderen die leren fietsen.

Bijv. Een zachte glooiing is voor een rolstoelgebruiker leuk, maar een gewoon valide kind zal er ook gebruik van maken.

Bijv. Zintuiglijk beleefbaar groen (geluid, geur, ...) maakt een ruimte extra aantrekkelijk voor zowel modale kinderen als kinderen met een handicap.

Bijv. een korte tekst in brailleschrift op een wand is voor een ziend kind ook prettig om te betasten.

Bijv. een route die speciaal is ontwikkeld voor blinde kinderen kan beter geïntegreerd worden in een 'gewone' ruimte i.p.v. ze te isoleren in een plek voor 'andersvaliden'.

Avontuurlijk parcours voor rolstoelgebruikers midden in speelruimte is ook avontuurlijk parcours voor jonge fietsertjes (Vrijbroekpark, Mechelen).

Links: Vogel nestschommel is interessante voorziening voor kinderen met en zonder een handicap
Rechts: Helling voor rolstoel is ook crossparcours voor fiets of gocart.

3) Bijzondere uitrusting voor kinderen met een handicap:

Op bepaalde terreinen zijn aangepaste speeltoestellen toe te passen⁷. Sommige van deze toestellen zullen ook eisen opleggen aan de inrichting: verharding, of bodem waarin het speeltoestel is geplaatst.

Deze terreinen zijn:

- Terreinen waar een kinderwerking actief is die uitdrukkelijk mikt op kinderen met een handicap.
- Terreinen die in de onmiddellijke nabijheid liggen van een bijzondere voorziening voor mensen met een handicap (vb. school voor bijzonder onderwijs,...).
- Terreinen waarrond een specifieke vraag is gesteld door bewoners, en waar kinderen met een handicap in de nabijheid van het specifieke terrein wonen.

Deze uitrusting kan zich richten op:

- beperkte mobiliteit
- beperkte beweeglijkheid
- beperkt zicht
- ...

Goede praktijkvoorbeelden zijn o.a. te vinden in het Provinciaal Domein Puyenbroeck in Wachtebeke.

4) Ontwerpmatig inspelen op bijzondere competenties van kinderen met een handicap

Sommige kinderen met een handicap hebben andere vaardigheden sterk ontwikkeld: bijv. blinden kennen het brailleschrift en horen bijzonder goed.

Een ontwerper kan hierop inspelen. Hij/zij ontwerpt een voorziening waarbij de persoon met een handicap in het voordeel staat.

- Bijv. 'geheime boodschappen' over de geschiedenis van het terrein in brailleschrift doorheen de speelruimte.
- Bijv. een brugje waarbij het hebben van een rolstoel een voordeel biedt.
- Bijv. een trillende plaat wordt beter aanvoeld door gebruikers met gehoorstoornissen.
- Bijv. muntplanten worden sneller gedetecteerd door blinde kinderen.
- ...

⁷ Zie verder ook het *Vademecum Integrale toegankelijkheid van parken: Richtlijnen om een park beter toegankelijk te maken voor iedereen, ook voor mensen met een handicap*. Harmonisch Park- en Groenbeheer. van het Agentschap voor Natuur en Bos (<http://www.bosengroen.be/uploads/b296.pdf>)

Picknickbank geschikt voor rolstoelgebruikers.

Berijdbaarheid: een kwaliteit voor rolstoelgebruikers, maar ook kinderwagens, kinderfietsen, skeelers,...

2. WOONSTRATEN

2.1. Visieontwikkeling

2.1.1. Betekenis van woonstraten voor kinderen

Woonstraten in kindrijke wijken zijn **bij uitstek de plekken waar kinderen te vinden zijn**. De woonstraat is de publieke ruimte die het dichtst bij de woning ligt. In het bijzonder voor jongere kinderen zijn woonstraten dus van groot belang.

Kinderen wonen soms ook in straten met een zekere doorstroom- en verbindingfunctie (bijv. 'interne ontsluitingswegen', 'hoofdstraten', 'wijkverzamelwegen'). Voor hen vormt deze weg ook een 'woonstraat'. Een aantal van deze wegen is bovendien ook drager van belangrijke kindvoorzieningen en kindroutes. Ook deze wegen worden hieronder als een type 'woonstraat' behandeld.

2.1.2. Algemene uitgangspunten voor mobiliteitsplanning en ontwerp van woonstraten

Vanuit de speelweefsel-gedachte kunnen een aantal plannings- en ontwerpprincipes worden onderschreven voor woonstraten. **In woongebieden wordt gestreefd naar het weren of ontmoedigen van doorgaand verkeer en beperking van de ruimte voor autoverkeer**. Verkeersveiligheid is een belangrijke randvoorwaarde, maar ook beleefbaarheid en bespeelbaarheid zijn van groot belang.

Dit vergt maatregelen op gebied van mobiliteitsplanning en ontwerp van woonstraten:

- > Van fundamenteel belang voor mobiliteitsplanning in woongebieden zijn een **wegcategorisering en een circulatieplanning**: Er moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen verbindingswegen enerzijds en lokale ontsluitingswegen anderzijds. Het doorgaande verkeer moet afgeleid worden naar de verbindingswegen. Deze maatregelen zijn sterk bepalend voor de bespeelbaarheid van straten.
- > **Zo laag mogelijke snelheden in woonstraten**, onder meer door asverschuivingen, korte wegsegmenten, poorteffecten,...

> Doorgedreven **parkeerbeleid**

> **Ontwerp van woonstraten als aangenaam verblijfsgebied:**

Woonstraten functioneren beter voor kinderen indien ze, zeker nabij de woningen (voorerfstrook, zie hieronder), expliciet als verblijfsgebied worden uitgebouwd. De inbreng van onderstaande elementen kan daartoe bijdragen:

- groenelementen (gevelgroen, graszones, bomen,...);
- zitelementen;
- vormgeving die haaks staat op doorstroming (rafelige randen, dwarslijnen,...);
- aangename en gebiedsspecifieke vormgeving, waardoor de straat herkenbaar wordt.

> **Bijzondere aandacht voor overgangszone tussen private woning en het publieke domein (voorerf)⁸:**

Het voorerf met de inkom is een belangrijke ruimte om te bemiddelen tussen privaat en publiek. Een (semi-)publieke voorerfstrook moet worden ingericht als overgang tussen binnen en buiten. Creatie van dergelijk voorerf kan binnen een gelijkvloerse straatinrichting (woonerf) of opgenomen in brede trottoirs (bijv. 4 à 5 meter). Een belangrijk aspect voor inrichting is het verblijfskarakter van deze overgangszones.

2.1.3. Beleidsopties van de stad Gent

Binnen de Stad Gent zijn diverse plannen opgesteld die bovenstaande principes concreet en tastbaar maken.

> In het **Mobiliteitsplan** is een actieplan uitgewerkt voor autoluw maken van de binnenstad o.m. met randparkings, een parkeerboulevard,...

> In het **Ruimtelijk Structuurplan** kondigt de Stad Gent aan dat zij wenst werk te maken van **verblijfsgebieden met "erffunctie"** in de binnenstad en kernstad:

"De realisatie van een aantrekkelijke erffunctie in de gehele binnenstad (...). Een sobere maar krachtige inrichting van pleinen en straten ten behoeve van voetgangers, spelenden en rustenden, fietsers en traagrijdende bewoners en leveranciers wordt verder doorgevoerd." (Structuurplan 2003: 288)

Hierbij wordt ook expliciet aandacht voor kinderen gevraagd:

"Het verder invoeren van meer 'zones 30' in het ruime stadscentrum en deelgemeenten, zoals voorzien in het Mobiliteitsplan Binnenstad en de diverse verkeersleefbaarheidsstudies, zal een

⁸ Ook in het IPOD wordt hierop gewezen, meer bepaald voor de oude ontwikkelingsperiode: "Bijzondere aandacht moet worden gegeven aan de wijze van parkeren en de overgang van privé naar openbaar gebied, bijvoorbeeld door meer groen, geveltuintjes, stoepjes, etc." (IPOD 2006: 52)

Gebruik van het 'voorerf' bij 2 profielen: woonerf (links) en breed trottoir (rechts))

In Gent zien we nog kinderen op straat spelen!
Een hoopgevende vaststelling.

belangrijke verbetering van het stedelijk woonklimaat betekenen. Om de verkeersoverlast in een aantal woonwijken in te dijken, zouden een aantal 'verblijfsgebieden' in de verkeersleefbaarheidsplannen moeten worden voorzien die samenvallen met 'zones voor eengezinswoningen' op de BPA's. Daar dient de straatinrichting bij vernieuwing meer op de verblijfsfunctie en het spelen van kinderen te liggen. " (Structuurplan 2003: 289-290)

Deze projecten kunnen worden gekoppeld aan de eventuele opmaak van een "Plan eengezinswoningen binnenstad en kernstad".

- > Voor 19 deelgebieden in Gent zijn **verkeersleefbaarheidsplannen** opgemaakt met daarin een actieplan en concrete voorstellen. De uitvoering van een groot deel van deze opgesomde acties kan de kindgerichtheid impliciet ten goede komen. Zo wordt er in de actieplannen bijvoorbeeld een weghierarchie bepaald. Er worden ook acties voorgesteld voor circulatiewijzigingen, snelheidsremming, aanleg erf,...⁹
- > In het **IPOD** wordt herhaaldelijk gewezen op de noodzaak om overmaat aan ruimte terug aan voetgangers en zachte weggebruikers toe te bedelen. In het IPOD worden algemene plannings- en ontwerpprincipes voorgesteld die de uitbouw van een speelweefsel bevorderen (zie lijst in kadertekst hiernaast). In het IPOD wordt verder ook het concept van "**speelstoep**" gelanceerd voor de Midden Ontwikkelingsperiode (IPOD 2006: 65). Dergelijke "speelstoep" wordt omschreven als "brede speelstoepen van betontegels, asymmetrisch profiel gericht op maximale bezonning".
- > Op dit moment lopen ook concrete proefprojecten om zone 30-clusters in te voeren in woongebieden van de binnenstad met uitvoering als **woonerf**.

IPOD: Plannings- en ontwerpprincipes voor woongebieden (zie IPOD 2006: 64-67; 79-83).

- Weren van doorgaand verkeer in woongebieden: enkel bestemmingsverkeer.
- Ruimte voor auto beperken.
- Belang van straatprofiel.
- Belang van parkeerbeleid:
 - "Indien het benodigde aantal parkeerplaatsen een te grote belasting is voor het woongebied wordt onderzocht of dit op de (achter)terreinen in de nabijheid opgelost kan worden".
- Meer ruimte voor groen (geveltuinen, bomen in parkeerstroken), "eventueel in combinatie met speelvoorzieningen" (IPOD 2006: 64, 86).
- Verlichting op schaal van de voetganger.

⁹ Zie bijvoorbeeld Stad Gent (1999) *Verkeersleefbaarheidsplan voor het gebied Mariakerke-Oost-Wondelgem*. Stad Gent: Dienst mobiliteit, p. 42-44. of Stad Gent (2000) *Verkeersleefbaarheidsplan St.-Amandsberg Oostakker Zuid*. Stad Gent: Dienst Mobiliteit, p. 56-82,...

2.1.4. Specifieke ontwerpprincipes: drie types woonstraten

Straten met bewoning zijn er in velerlei types en vormen. Overeenkomstig de hiërarchie en wegategorisering zijn diverse types profielen van woonstraten voor te stellen.

In het IPOD wordt vooral een **gebiedsgericht onderscheid** gemaakt op basis van historiek en ligging in het stedelijk weefsel (woongebieden oude ontwikkelingsperiode, midden ontwikkelingsperiode en jonge ontwikkelingsperiode). De randvoorwaarden die het IPOD oplegt, hebben vooral betrekking op de keuze van de materialen en de afwatering (tabellen in het IPOD).

Naast dergelijk gebiedsgerichte indeling, kan onderscheid worden gemaakt op basis van de **functie van de weg (wegenhiërarchie en categorisering¹⁰)**. Dergelijke doorgedreven wegategorisering, die ook in de verkeersleefbaarheidsplannen wordt toegepast, is van belang om kindgerichte woonstraten te realiseren.

Vanuit de speelweefsel-gedachte stellen we een **inrichting van woonstraten voor volgens drie types**. De **criteria voor indeling in deze drie types** zijn de volgende:

1. **Functie** van de weg binnen de wegenhiërarchie (verbindend of ontsluitend, lokaal of bovenlokaal).

2. **Ligging t.a.v. bovenlokale publieke ruimte:**

Woonstraten aanliggend aan grotere publieke ruimtestructuren worden met méér aandacht voor kinderen uitgebouwd. Zij kunnen als lagere wegcategorie worden geselecteerd.

3. **Participatie van kinderen en jongeren:**

Kinderen kunnen zélf aanduiden welke routes ze nemen en welke woonstraten belangrijk voor hen zijn. Door kinder- en jongerenparticipatie kan een ontwerper of verkeersdeskundige het gebruiksperspectief mee in rekening brengen voor een wegategorisering.

Methodieken hiervoor zijn reeds ontwikkeld binnen de stadsvernieuwingprojecten in de Brugse Poort en in Ledeberg.

Voor elk type gelden eigen inrichtingsprincipes en regimes voor auto toegankelijkheid en parkeren. Dit wordt geconcretiseerd in de tabel op volgende pagina. Onderbergen (hieronder uitgelegd) is louter een didactisch voorbeeld dat toelicht hoe woonstraten kunnen worden heringericht.

¹⁰ Bijv.: Hoofdtoegangsweg, Interne ontsluitingsweg, Hoofdstraat, Wijkverzamelingsweg / Buurtstraat, Woonstraat, Woonerfstraat, Voetgangersstraat

Tabel: Drie types woonstraten en hun inrichtingsprincipes:

	Woonstraat type 1: Gelijkvloers, als 'woonerf'	Woonstraat type 2: Ongelijkvloers, straat met 'speelstoep'	Woonstraat Type 3: Ongelijkvloers, als 'doortocht'
Terminologie verkeers- leefbaarheids- plannen	Cf. 'Woonerfstraat'	Cf. 'Woonstraat'	Cf. 'Interne ontsluitingsweg', 'Hoofdstraat', 'Wijkverzamelweg'
Functie + ligging t.a.v. bovenlokale publieke ruimte:	Woonstraten - zonder verbindingsfunctie of - strategisch gelegen t.a.v. bovenlokale publieke ruimte	Woonstraten - zonder verbindingsfunctie maar met een zekere ontsluitingsfunctie voor buurtverkeer en - niet strategisch gelegen t.a.v. bovenlokale publieke ruimte	Woonstraten met verbindingsfunctie en soms ook openbaar vervoer, maar waar veel kinderen wonen of voorbijkomen.
Toelichting bij principe woonstraat (case Onderbergen)	Stoofstraat, Oostelijk deel Zandpoortstraat, Sint- Agathestraat	Zuidelijk deel Onderbergen, westelijk deel Zandpoortstraat, westelijk deel Pekelharing	Papegaaistraat, Annonciadenstraat, Gebroeders Vandeveldestraat, Iepenstraat
Inrichtings- principes:	Gelijkvloerse uitvoering: 'Woonerf'	Ongelijkvloerse uitvoering met 'speelstoepen' (cf. IPOD 2006: 65)	Ongelijkvloers, uitbouw als 'doortocht': - Maximalisering voetgangersgebied - Veilige fietsvoorzieningen - Veilige oversteken
Toeganke- lijkheid voor auto's:	Autovrij of autoluw	Enkel bestemmingsverkeer	Ook verbindingsverkeer: snelheidswerende maatregelen
Parkeren:	Parkeervrij of parkeerluw	Parkeren mogelijk: Parkeerstroken worden ingezet als asverschuiving.	Parkeren mogelijk Parkeerstroken worden in gezet als asverschuiving
Ontwerp- waarden:	- Veiligheid - Beleefbaarheid - Bespeelbaarheid van volledige straat	- Veiligheid - Beleefbaarheid - Bespeelbaarheid van stoep	- Veiligheid - Beleefbaarheid

Toepassing: Onderbergen als didactisch voorbeeld

Situering:

Doorgedreven wegcategorisering:

Woonstraat Type 3:

verbindingsweg voor
autoverkeer
> ongelijkvloers
> brede en hoge stoep
> inrichten als doortocht
+ zeer veilige oversteken

Woonstraat Type 2:

buurtontsluiting voor auto's
> ongelijkvloers
> speelstoep
> autoluw
> parkeren mogelijk

Woonstraat Type 1:

aansluitend op bc
publieke ruimtes
> gelijkvloers
> woonerf-princip
> autovrij of autol
> parkeervrij of p

2.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

2.2.0. Detecteren van interessante straten voor kinderen en jongeren

Voor de ontwerper en planners is het belangrijk om juist te kunnen detecteren waar de interessante plekken en zones voor de kinderen en jongeren zich bevinden. Het proces om tot deze vaststellingen te komen kan op verschillende manieren gebeuren. Dit is echter niet éénduidig en is sterk afhankelijk van de plek. Hieronder worden enkele mogelijkheden op een rijtje gezet.

>ruimtelijke analyse

Een goede analyse van de plek, zone, omgeving is van belang om de belangrijke plekken te kunnen aanduiden.

- *Op basis van observatie van het gebruik van de straten.*

Belangrijk bij dit alles is om te **begrijpen hoe die ruimte** (voor de kinderen en jongeren) **functioneert**. Er kan gekeken worden naar belangrijke routes, plekken waar kinderen blijven hangen, plekken waar kinderen worden opgehaald of afspreken, plekken die hun aandacht trekken,.....

- *Op basis van reeds beschikbare gegevens.*

Kaartmateriaal, historische gegevens, demografische gegevens en dergelijke zijn vaak reeds beschikbaar en middelen om een objectieve kijk te krijgen op de straat. De **structuur en functie** van de straat kan worden blootgelegd en begrepen.

>Participatie

Naast bovenstaande aanpak kan participatie van de kinderen en jongeren zelf een duidelijke meerwaarde bieden om de interessante plekken in een straat aan te duiden. Participatie kan op vele manieren gebeuren. Hiernaast wordt de case Ledeberg kort toegelicht.

Op basis van deze 'detectie' kunnen straten worden gecategoriseerd in de 3 types, waarvoor op volgende pagina's inrichtingsprincipes worden geformuleerd.

Voorbeeld: Case Ledeberg: Kinderen uit Ledeberg vertellen, Stad Gent, 2006

In het kader van het stadsvernieuwingsproject Ledeberg wou de stad weten of het ontwikkelen van een speelweefsel in Ledeberg mogelijk was. De hoofdbedoeling was om te weten te komen wat de kinderen uit de buurt en de omgeving daarvan vonden. Er werd medewerking gezocht bij vier scholen en uiteindelijk hebben meer dan 70 leerlingen hieraan meegewerkt.

Er is gewerkt in verschillende groepjes. Op basis van een grote kaart, verschillende foto's en vier centrale vragen is er gepeild naar de meningen van de kinderen.

De vier vragen waren de volgende:

- o Waar ga je dikwijls spelen in Ledeberg? Langs welke weg ga je daar naar toe? En hoe ga je daar naar toe?
- o Langs welke weg ga jij naar school? En hoe ga je naar school?
- o Wat vind je leuk en minder leuk aan Ledeberg?
- o Wat wil je graag dat er in de toekomst komt in Ledeberg?

Deze bevindingen werden gebundeld en dienen als instrument om de stem van de kinderen in de verdere ontwikkeling van het stadsvernieuwingsproject Ledeberg te garanderen.

2.2.1. Woonstraat type 1: Gelijkvloers, als woonerf

Woonstraten van dit type worden ingericht volgens onderstaande principes:

> Van zone 30 naar woonerf:

Volgens Nederlandse en andere buitenlandse verkeersstatistieken is het aantal ongevallen (in het bijzonder die met zware letsels), aanzienlijk lager in een zone 30. Verkeersborden alleen volstaan echter niet om een snelheidsregime van 30 km/u daadwerkelijk te realiseren. De invoering van dit snelheidsregime moet passen in een gebiedsgerichte aanpak en moet gepaard gaan met infrastructurele maatregelen (wegversmallingen, asverschuivingen, verkeersdrempels e.d.). Een **zone 30 moet dus duidelijk herkenbaar zijn** door het straatbeeld, de inrichting, poorteffecten enz. De eerste opgave blijft ook om doorgaand verkeer af te leiden naar de grotere verbindingssassen.

In de jaren zeventig is het **concept 'woonerf'** ontwikkeld, met diverse varianten, bijv. *home zone* of *Wohnstrasse*. Het straatbeeld van een 'woonerf' wordt gekenmerkt door ongelijkvloerse uitvoering van woonstraten, autowerende maatregelen, evenwicht tussen voetgangersruimte en parkeren, veel groen en kleinschalige materialen. Ondertussen is dit concept opgenomen in het Belgische verkeersreglement en in de straatcode, waar het een welomschreven invulling heeft gekregen. Dergelijk woonerf is vanuit kindgerichtheid een na te streven ideaal.

> Algemene criteria voor inrichting als woonerf:

Het woonerf, zoals o.m. omschreven in het *Vademecum Voetgangersvoorzieningen* van de Vlaamse overheid, stellen we voor als inrichtingsoplossing voor deze woonstraatcategorie.

In de kadertekst hiernaast worden de bijzondere verkeersregels, voorwaarden en richtlijnen voor aanleg weergegeven. De elementen die wezenlijk zijn voor een 'kindgerichte woonstraat', zijn onderlijnd. Vanuit kindgerichtheid zijn dit essentiële aandachtspunten.

> Van woonerf naar 'speelerf':

Voor een 'kindgericht' woonerf is 'bespeelbaarheid' uitdrukkelijk aan de orde. Een aantal kwaliteiten van een straat zijn daarbij van belang. 'Bespeelbaarheid' wordt op volgende pagina verder geconcretiseerd.

Woonerf

Samenvatting uit het *Vademecum Voetgangersvoorzieningen* van de Vlaamse overheid (Hoofdstuk 3, p. 9-10 en Hoofdstuk 4, p. 14-15: zie www.mobielvlaanderen.be/vademecums), met aanduiding van voor kinderen belangrijke elementen.

Bijzondere verkeersregels (Art. 22 bis van het verkeersreglement):

Binnen de woonerven:

1. mogen de voetgangers de ganse breedte van de openbare weg gebruiken: spelen is er eveneens toegelaten;
2. mogen de bestuurders de voetgangers niet in gevaar brengen en ze niet hinderen; zo nodig moeten zij stoppen. Zij moeten bovendien dubbel voorzichtig zijn ten aanzien van kinderen. De voetgangers mogen het verkeer niet nodeloos belemmeren;
3. is de snelheid beperkt tot **20 km per uur**;
4. a) is het parkeren verboden, behalve op afgebakende plaatsen
b) mogen de stilstaande of geparkeerde voertuigen rechts of links ten opzichte van hun rijrichting opgesteld worden.

Inrichtingsvoorwaarden en richtlijnen voor aanleg (gebaseerd op het Ministerieel Rondschrijven van 23 juni 1978):

A. Voorafgaande voorwaarden:

De inrichting van een openbare weg als woonerf kan, vanuit het standpunt van het wegverkeer, slechts overwogen worden indien:

- het wonen er de overwegende functie is.
- de dichtheid van het autoverkeer er op de piekuren niet zo zeer hoog is (100-120 auto's/uur).
- de afstand tussen een willekeurig punt van een woonerf en een gewone verkeersweg niet meer dan ongeveer 500 m bedraagt.
- er geen enkele regelmatige openbare dienst voor gemeenschappelijk vervoer doorkomt.

B. Aanleg:

- De toe- en uitgangen van het woonerf moeten herkenbaar gemaakt worden door de aanleg zelf en verkeersbord. (...) Bijkomend dient het specifieke karakter van het woonerf bij een eerste oogopslag duidelijk worden;
- De voertuigen voor hulpverlening en de voertuigen tot openbaar nut moeten toegang kunnen hebben en er kunnen rijden.
- Er moet voor de bewoners een voldoende aantal parkeerplaatsen beschikbaar zijn binnen het woonerf zelf of in de onmiddellijke omgeving ervan;
- Wanneer het kruisen van auto's niet mogelijk is op het weggedeelte dat voor verkeer geschikt is, moet er op bepaalde plaatsen gezorgd worden voor verbredingen die het kruisen wel mogelijk maken.
- De weg mag niet verdeeld worden in een rijbaan en een trottoir, aangezien alle weggebruikers de gehele breedte van de beschikbare ruimte mogen gebruiken;
- De gedeelten van het woonerf die geschikt zijn voor voertuigenverkeer moeten zodanig worden ingericht dat de rechtlijnigheid wordt gebroken en bijgevolg de snelheid van de voertuigen wordt verlaagd. Speciale inrichtingen, zoals niveaoverschillen, drempels, bochten, versmallingen, ... zijn hier toegelaten;
- De aanleg en inrichtingen mogen het zicht van de bestuurders niet hinderen,
- Het woonerf moet zodanig ingericht worden dat bestuurders niet op minder dan 1 m van de woningen kunnen rijden, tenzij de plaatsgesteldheid dit niet toelaat (onvoldoende breedte van de weg);
- De plaatsen binnen een woonerf die ingericht zijn voor kinderspeel moeten gemakkelijk herkenbaar zijn en, zo mogelijk, gescheiden zijn van de ruimte waar voertuigen rijden. Wanneer de plaatsgesteldheid het toelaat moeten deze plaatsen ontoegankelijk gemaakt worden voor de voertuigen;

> **'Bespeelbaarheid':**

Spelen op straat kan diverse vormen aannemen: balspel, rondrijden met fietsje, skate, step of blades, met krijt tekeningen maken, actieve tikspelletjes, rustige gezelschapspelletjes, met water spelen in de goot,... Een aantal kwaliteiten van een straat zijn daarbij van belang:

- Bestrating:

. Materiaalkeuze:

'Rijvriendelijkheid', 'balvriendelijkheid', 'krijt vriendelijkheid' en 'geringe korreligheid' (wat bij vallen minder schaafwonden oplevert) zijn belangrijke eigenschappen voor bespeelbare bestrating. Gepolierd beton, asfalt en betonsteen met fijne korrel scoren bijvoorbeeld hoog op de meeste van deze kenmerken.

. Afwatering:

Afwatering via een *open molgoot* kan een spelelement vormen, een *kantsteen* kan, mits de juiste maatgeving, als zitsteen worden gebruikt.

. Speelse patronen in de bestrating:

Door verschillen in kleurgebruik of afwisseling in de materialen kunnen patronen worden gecreëerd: lijnpatroon, stapsteenpatroon, rasterpatroon, zonering. Opzettelijke afwijkingen in het patroon trekken de aandacht en doen een 'plek' ontstaan.

- Straatuitrusting:

. Bespeelbaar straatmeubilair: multifunctionele zitelementen, erfafscheidingsmuurtjes, beklimbare fietsrekken, slalom rond een rij paaltjes en wegdekknagels, boordstenen,...

. Bespeelbare groenvoorzieningen: 'klimvriendelijke' bomen, hol groen, gevelgroen met wriemelbeestjes,...

. Plaatsing van straatuitrusting zodat 'patronen' ontstaan of 'parcours' mogelijk zijn

Bestrating en materiaalgebruik in IPOD:			
	Woongebieden Binnenstad (Oude ontwikkelingsperiode)	Woongebieden Kernstad (Midden ontwikkelingsperiode)	Woongebieden Randstad (Jonge ontwikkelingsperiode)
Lagere ordewegen :	Asfalt, natuursteen	Asfalt, betonklinkers	Asfalt, betonklinkers
Voetpaden:	Natuursteen, betontegels	Betontegels	Betontegels
Afwatering:	Molgoot in het midden, kantsteen in natuursteen	Kantsteen, beton	Kantsteen, beton
Parkeren:	Kasseien	Kasseien (hergebruik)	Kasseien (hergebruik)
Referentie in IPOD:	(IPOD 2006: 52-53)	(IPOD 2006: 54-63)	(IPOD 2006: 74-79)

Kasseien zijn niet rij-, bal- en krijt vriendelijk. Vanuit kindgerichtheid dienen deze materialen dan ook zoveel mogelijk te worden vermeden. Dit probleem stelt zich vooral voor de binnenstad, waar het gebruik van natuursteen volgens het IPOD de norm is. In het IPOD wordt het gebruik van kasseien bovendien als standaardoplossing genoemd voor aanleg van parkeerstroken voor alle woongebieden, ook in nieuwe verkavelingen. Nochtans vermeldt het bestuursakkoord: "Om het comfort voor fietsers te verhogen worden kasseien gebannen bij de (her)aanleg van straten" (Bestuursakkoord 2007: 6). Behalve kasseien bestaan er inderdaad andere, meer rij- en speelvriendelijke soorten steen: betontegels, gladde natuursteentegels,... Ook kasseitegels hebben een vlakker oppervlak. *Grasdallen en brede voegen* zijn om dezelfde redenen te mijden. Als waterdoorlatende bestrating kiest men dan beter voor waterdoorlatende betontegels met minder brede voegen.

**Inrichtingsprincipes voor
WOONSTRAAT TYPE 1: GELIJKVLOERS, ALS WOONERF:**

voorerfstrook
d.m.v. gevelgroen en
uitwerking deurportaal

'doortrekken' van
beluikpleintjes

berijdbaar
balvriendelijk
ondergrond

'rafelige' randen

dwarslijnen
en dwarsvlakken

CASE ONDERBERGEN:

Woonstraten Type 1: Gelijkvloers, als woonerf:

> steegjes:

> (semi-)publieke beluikpleintjes:

> 'doortrekken' beluikpleintjes

2.2.2. Woonstraat type 2: Ongelijkvloers, straat met 'speelstoep'

Bij woonstraten zonder verbindingsfunctie, maar waar een woerf niet haalbaar of aangewezen is omdat er een zekere doorstroom is, kunnen 'speelstoepen' een oplossing vormen.

Kenmerken van een 'speelstoep':

> Brede stoep:

- **Stoep met maximale breedte**, rekening houdend met lokale plaatsgesteldheid, eventueel asymmetrisch: bredere stoep aan de zonnekant
- **Plaatselijke voetpadverbredingen**, zodat 'pleintjes op straatniveau' ontstaan:
 - hoekpleintjes
 - stoepverbreding nabij voorzieningen

> Voldoende asverschuivingen en andere snelheidsremmende maatregelen:

Voetpadverbredingen en parkeerzones worden ingezet als asverschuivingen. Andere maatregelen (poorteffect aan toegang tot buurt, verkeersplateaus,...) dragen eveneens bij tot lagere snelheden van het gemotoriseerde verkeer.

- ### > Bespeelbaarheid van het stoepgedeelte
- in het bijzonder ter hoogte van de voetpadverbredingen:
grotere bespeelbaarheid door aangepaste bestrating en straatmeubilair (zie omschrijving van 'bespeelbaarheid' onder '2.2. Woonstraat type 1 op vorige pagina's).

CASE ONDERBERGEN:

Woonstraten Type 2: Ongelijkvloers, straat met 'speelstoep' en pleintjes op straatniveau

> hoekpleintjes:

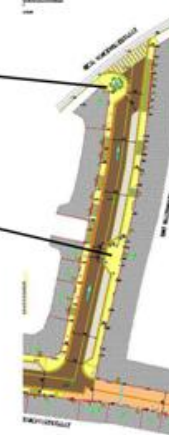

> stoepverbreding nabij voorzieningen:

knikken in de weg

lokaal verbrede voetpaden

2.2.3. Woonstraat type 3: Veilige en beleefbare verbindingsweg (ongelijkvloers, als 'doortocht')

Voor drukkere woonstraten met verbindingfunctie of wijkverzamelingsfunctie en vaak ook openbaar vervoer, is vooral verkeersveiligheid en beleefbaarheid van belang. Bespeelbaarheid is hier minder aan de orde.

Bij herinrichting is het niettemin **van het grootste belang om voor kinderen en jongeren belangrijke plekken en trajecten in kaart te brengen:**

- kindvoorzieningen of betekenisvolle plekken voor kinderen en jongeren;
- belangrijke kindroutes (schoolroutes, vrije tijdsroutes)

De herinrichting dient op deze voorzieningen en trajecten te worden afgestemd.

Verkeersveiligheid en beleefbaarheid zijn belangrijke aandachtspunten. Dit houdt o.m. in:

- > **Creëren van 'doortocht'-zones** nabij concentratie van (kind)voorzieningen of waar trajecten lopen die belangrijk zijn voor kinderen.
Dergelijke 'doortocht'-zone houdt in:
 - . Lage snelheid van het gemotoriseerd verkeer: poorteffect, asverschuivingen,...
 - . Optimale visuele relatie tussen voetgangers en gemotoriseerd verkeer (bijv. weinig geparkeerde wagens).
- > **Maximalisering van voetgangersgebied, vooral langs de belangrijke kindtrajecten:**
 - . Zo breed mogelijke voetpaden (bijv. +4 m, eventueel asymmetrisch).
 - . Eventueel: straatgroen tussen rijbaan en voetpad.
- > **Veilige fietsvoorzieningen**, vooral langs de belangrijke kindtrajecten. Deze fietsvoorzieningen moeten zowel objectief als subjectief veilig zijn.
- > **Optimaal veilige oversteken ter hoogte van kindvoorzieningen en kruising van belangrijke kindtrajecten** met gemotoriseerd verkeer.
Vereisten voor de overstekvoorziening:
 - . Snelheidsverlagende maatregelen: plateaus, asverschuivingen,...
 - . Sterke signaalwaarde of poorteffect: bijv. fietssuggestiestroken die rijbaan nauwer doen lijken, gevaarsborden, octopuspalen, suggestieve wegmarkeringen,...
 - . Optimale zichtbaarheid van voetgangers (geen hinder van geparkeerde wagens, informatieborden,...)
 - . Minimale wachttijden voor voetgangers indien overstek met verkeerslichten, bijv. op aanvraag.
- > **Optimale beleefbaarheid in verblijfszones** (> cf. Hoofdstuk 3: Pleinen).

Onderbreken parkeerstrook ter hoogte van een voetgangersoversteek
(Uit: *Vademecum Voetgangersvoorzieningen*, Hoofdstuk 5: p. 61)

Maximalisering van voetgangersgebied (Uit: *Vademecum voetgangersvoorzieningen*, Hoofdstuk 5: p. 15)

Veilige oversteken bij doortocht in Zoersel
(Foto: Nieuwsbrief MobilVlaanderen)

2.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper

Woonstraten

1. Visie

Voor de uitbouw van kindgerichte woonstraten zijn volgende elementen van belang:

- o maximaliseren van het verblijfskarakter van woonstraten,
- o zorgvuldige overgang tussen de private woning en het publiek domein (belang van 'voorerfstrook'),
- o drie ontwerpwaarden zijn essentieel: verkeersveiligheid, leefbaarheid, speelbaarheid. Afhankelijk van het type woonstraat zal het gewicht van de ontwerpwaarden verschillen: verkeersveiligheid is van doorslaggevend belang bij verbindings- en ontsluitingswegen; speelbaarheid is maximaal bij woonstraten zonder verbindings- en ontsluitingsfunctie.

Richtlijnen voor kindgericht ontwerp zijn grotendeels afhankelijk van mobiliteitsplanning. De specifieke inrichting van een woonstraat is immers steeds afhankelijk van:

- o de gewenste verkeerscirculatie
- o de gewenste wegategorisering
- o de organisatie en beleidskeuzes m.b.t. parkeren.

2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

Richtlijnen voor kindgericht ontwerp vertrekken dan ook vanuit mobiliteitsplanning. Van essentieel belang is een doorgedreven wegategorisering. Woonstraten kunnen immers sterk verschillen wat betreft hun functie binnen een wegensysteem.

Volgende criteria zijn bepalend voor een zorgvuldige wegategorisering:

- o participatie van kinderen en jongeren: detecteren en selecteren van straten die een belangrijke verbindingsfunctie hebben voor kinderen en jongeren.
- o ligging t.a.v. (bovenlokale) publieke ruimte (potentie voor uitbouw van een netwerk)
- o functie van de weg (lokaal, ontsluitend, bovenlokaal, verbindend) als randvoorwaarden.

Op basis van bovenstaande circulatieplanning en wegategorisering, onderscheiden we drie types woonstraten, met elk eigen richtlijnen voor kindgericht ontwerp. In de tabel op pagina 43 worden deze drie types gesynthetiseerd.

3. PLEINEN

3.1. Visieontwikkeling

3.1.1. Betekenis voor kinderen

Onder de noemer 'plein' verstaan we onbebouwde, overwegend stenige ruimtes die dikwijls drager zijn van diverse functies (verkeer, parkeren, kleine voorzieningen, spel en recreatie, evenementen,...). De betekenis van pleinen voor kinderen is in grote mate afhankelijk van het aanwezige verkeer. De organisatie van het verkeer maakt dat kinderen zich al dan niet veilig voelen op pleinen. Het zijn de verkeersvrije zones die betekenis krijgen én geven voor de kinderen.

Vervolgens hangt de bruikbaarheid, bespeelbaarheid en aantrekkelijkheid af van aanwezige prikkels o.a. beschikbare ruimte, aanwezigheid van andere mensen, kleurdifferentiatie, water, groen, een speeltuig,...

3.1.2. Algemene uitgangspunten en ruimtelijke principes

Pleinen zijn open ruimtes in het weefsel die belangrijk zijn voor kinderen en jongeren. De **kindgerichtheid** van een plein kan worden verhoogd door:

> Maximaliseren van het verblijfskarakter:

Pleinen kunnen integraal verkeersruimte zijn, waardoor de bruikbaarheid voor kinderen en jongeren zeer gering is. Een goede geleiding van verkeersstromen en een goede beheersing van parkeren zijn dus cruciaal voor de beleefbaarheid en kindgerichtheid van een plein.

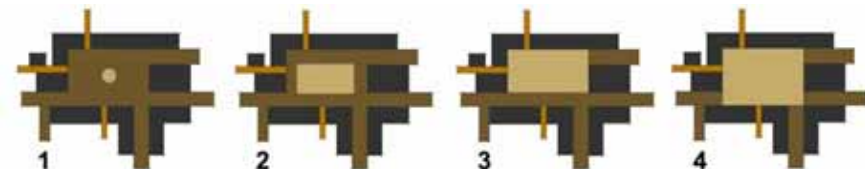
> Zo groot mogelijke beleefbaarheid:

Een 'beleefbaar' plein is een plein waar iets te beleven valt, zowel voor kinderen, jongeren als voor volwassenen:

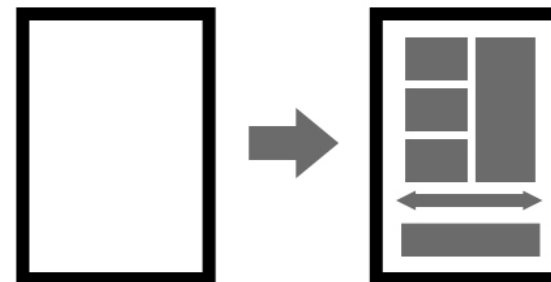
- Winkels en voorzieningen
- Evenementen en feestelijkheden (kermis, dorpsfeest,...)
- Geen 'kale vlakte' maar structurering in meer kleinschalige 'pleinkamers'
- Gezelligheid door kleinschaligheid, zitelementen, groen, voldoende netheid (bijv. goed zichtbare vuilnisemmers die aanzetten tot gebruik, regelmatig leegmaken van de vuilnisemmers,...),...
- Inbreng van belevingselementen: fontein en water, kunst (die bijv. ook manipuleerbaar en beklimbaar is), reliëfelementen, monumenten,...

> Zo groot mogelijke speelsheid en bespeelbaarheid:

Dit is afhankelijk van:

Maximaliseren van verblijfsruimte op pleinen: Van minimaal (1) naar maximaal (4)
(Bewerking van figuren uit IPOD, p. 51.)

Geen kale vlakte maar structurering in pleinkamers

- berijdbare en balvriendelijke bestrating
- bespeelbaar straatmeubilair
- bespeelbare kunst
- inbreng van spelprikkels die geen speeltoestel zijn
- inbreng van een speeltoestel of speelterrein,...

Om het pleinkarakter niet te verstoren gelden een aantal aandachtspunten voor de inbreng van pleinmeubilair en speelse objecten.

Onderstaande aandachtspunten moeten echter steeds binnen hun specifieke context worden bekeken:

- **horizontaliteit:** voorkeur voor tweedimensionale vormgeving of objecten met geringe hoogte;
- **verticale objecten** zijn zo transparant mogelijk en worden zorgvuldig in serie of onderling verband geplaatst;
- **materiaal- en kleurkeuze:** voorkeur voor steen en metaal, al kunnen ook andere keuzes aangewezen zijn binnen hun specifieke context (bijv. felle kleuren als gewild contrast);
- **objecten zijn zoveel mogelijk polyvalent** en niet noodzakelijk herkenbaar als speeltoestel (bijvoorbeeld straatmeubilair of kunst met kwaliteiten voor bespeelbaarheid);
- **groeperen van objecten.**

Voor kinderen is het echter in de regel geen beletsel dat het pleinkarakter enigszins verstoord is. Waar het haalbaar is, kan die verstoring net worden nagestreefd. In dat geval kunnen meer contrasten worden uitgewerkt door

- het nadrukkelijker toepassen van verticale objecten,
- het nastreven van contrasten in materiaal- en kleurkeuze.

Aandachtspunten voor integratie van (speelse) objecten in pleinontwerpen.

> Bespeelbare kunst:

In de praktijk ziet men dat heel wat kunstwerken of hun sokkels worden bespeeld. Een 'kindgericht' kunstwerk lokt dit uit en is hierop voorzien. Dit laatste betekent onder meer:

- Stevige materialen, die bestand zijn tegen beklimmen, betasten, glijden...
- Beklimbaarheid en geringe valhoogte.
- Ontoegankelijk maken van onveilige of kwetsbare delen van het kunstwerk.

Deze vereisten kunnen mee in de opdracht voor de kunstenaar worden opgenomen.

Dergelijke voorziening kan onderworpen zijn aan de Veiligheidswetgeving voor veilige uitbating van speelterreinen indien het "een product" is "bestemd voor vermaak of ontspanning, ontworpen of kennelijk bestemd om te worden gebruikt door personen die de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt (...)" (KB betreffende de veiligheid van speeltoestellen). Deze omschrijving is vatbaar voor interpretatie.

Indien het kunstwerk heel wat kenmerken heeft van een speeltoestel, is het aangewezen om het kunstwerk expliciet als speeltoestel te beschouwen. Hierdoor wordt het kunstwerk en de onmiddellijke omgeving gebonden aan alle vereisten voor de veilige uitbating van een speelterrein.

Indien het een voldoende neutrale vormgeving heeft en er als een 'gewoon' kunstwerk uitziet, is het enkel onderworpen aan de algemene *Wet betreffende de veiligheid van producten en diensten*. Met betrekking tot aansprakelijkheid kan het dan net belangrijk zijn om het nergens uitdrukkelijk als speeltoestel te beschouwen.

3.1.3. Specifieke types pleinen

De algemene principes uit punt 1 dienen te worden verfijnd volgens het specifieke type plein. Diverse categorieën van pleinen zijn te onderscheiden:

Onze hoofdindeling is die volgens schaalniveaus:

. **Stadsplein:**

Plein dat op stedelijk/regionaal niveau functioneert.
Voorbeelden: Korenmarkt, Emile Braunplein, Sint-Baafsplein, Kouter, Zuid, Vrijdagmarkt, Maria Hendrikaplein, Sint-Pietersplein

. **Wijkplein:**

Plein dat een wijk bedient of kan bedienen.
Voorbeelden: centrumplein Drongen, Edmond Van Beverenplein (Wondelgem), Ledebergplein, Oostakkerdorp, centrumplein Sint-Denijs-Westrem, Zwijnaardedorp, Centrumplein Gentbrugge, Sint-Amandsberg,...

. **Buurtplein:**

Plein dat een buurt bedient of kan bedienen.
Bijvoorbeeld: Fonteineplein (Brugsepoort), Kaatsspelplein, Spaanskasteelplein (Dampoort), Heilig Hartplein (Sint-Amandsberg),...

. **Plein van straatniveau:**

Verharde ruimte op straatniveau (bijv. mini-pleintje, voetpaduitstulping, keerpunt van een doodlopende straat,...).

3.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

3.2.1. Het Stadsplein (vnl. in de binnenstad)

3.2.1.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Voor kinderen en jongeren is de rol van een stadsplein vaak dubbel:

- attractiepool voor kinderen en jongeren die met hun ouders naar de binnenstad komen (toerisme, recreatief shoppen, evenementen)
- speelplek voor buurtkinderen en ontmoetingsplek voor jongeren die wonen in de binnenstad of kernstad

3.2.1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

De "**as van centrumpleinen**" is belangrijk voor het imago van de stad Gent. Uit verschillende beleidsdocumenten blijkt dat deze pleinen verder worden uitgebouwd:

- "Pleinen worden geoptimaliseerd als de huiskamers van de stad, er worden fora ontwikkeld voor ontmoeting, culturele en maatschappelijke activiteit met doordachte inbreng van groen en indien mogelijk passende constructies en structuren (ingebouwde podia, overkappingen, onthaalruimten...)." (Structuurplan 2003: 288)
- In het Bestuursakkoord 2007 wordt de heraanleg van het Emile Braunplein als evenementenplein aangekondigd. (Bestuursakkoord 2007: 4, 6)

In het **IPOD** (IPOD 2006: 48-49) worden **richtlijnen en randvoorwaarden** gegeven voor de uitbouw van pleinen in het etaleringsgebied van de Oude Ontwikkelingsperiode. Deze worden hiernaast opgesomd.

In de **Groenvisie** wordt voor de kernstad een duidelijke voorkeur gegeven aan "bespeelbare kunst en verkeersarme ruimten, eerder dan aan formele speelterreinen (Groenvisie 2005: 48).

Richtlijnen en randvoorwaarden uit het IPOD voor de uitbouw van pleinen in het etaleringsgebied van de Oude Ontwikkelingsperiode (IPOD 2006: 48-49):

- Maximale ruimte voor voetganger.
- Ruimte voor evenementen.
- Bestrating in natuursteen:
 - "Homogeen materiaal (natuursteen)", waarvan de "maatvoering, kleur en structuur afhankelijk [is] van de betekenis van de plek en het historische karakter"
 - Natuursteen is ook een gepaste keuze voor de kernstad (etaleringsgebied midden ontwikkelingsperiode), al zijn ook betontegels toegestaan. (IPOD 2006: 60)
- Lijnvormige afwatering, natuursteen molgoot.
- Groen:
 - "De toepassing van groen is afhankelijk van de betekenis van de plek en de beschikbare ruimte. Soms kan het gebruik van mobiel groen gewenst zijn [i.f.v.] manifestaties."
- 'Gents' straat meubilair:
 - "Overwegend metaal, waarbij gietijzer de voorkeur krijgt dan wel RVS of staal al dan niet met een kleur. De vormgeving en kleur zullen worden afgestemd op het betreffende tijdsbeeld van de stad. Er wordt gestreefd naar een goed evenwicht tussen zowel het historische karakter als de eigentijdse uitstraling van de plek" (IPOD 2006: 48)
- Belichting van markante gebouwen.
- Uitstalling en reclame gecontroleerd.

3.2.1.3. Oplossingen voor kindgerichtheid op stadspaleinen

Met het oog op kinderen en jongeren moeten stadspaleinen beleefbaar én bespeelbaar zijn. Hierbij wordt ingespeeld op toerisme en bezoekers.

1) Zo groot mogelijke beleefbaarheid

- > **Inspelen op historisch kader en landschap:** accentueren van monumenten en interessante relictten.
- > **Evenementen voor familiepubliek:** bijv. straattheater, foor, circus, Gentse feesten, historische evocaties, urban beach,...
- > **Inbreng van beleefbare elementen:**
 - . creatief vormgegeven straatmeubilair, zitelementen, podia,...
 - . water en fonteinen;
 - . beleefbare en manipuleerbare kunst (stevige materialen);
 - . groen: omwille van de historiciteit en het functioneren als evenementenplein kunnen mobiele groenelementen aangewezen zijn;
 - . verwijzingen naar geschiedenis en evocaties (ruines, oude foto's, oude kaarten, maquettes,...).

Beleefbaar en bespeelbaar Museumplein: zitkuilen, landscaping inspelend op historisch landschap. (Ontwerp van Wim Goes Architectuur, zie: www.museumplein.be):

inbrengen van beleefbare elementen: straatmeubilair, water, kunst

evenementen voor een familiepubliek:

2) Zo groot mogelijke bespeelbaarheid

Overeenkomstig de Groenvisie worden **op stadspaleinen geen formele speeltoestellen** ingeplant. De paleinen kunnen evenwel ook **op een andere manier 'bespeelbaar'** zijn.

Bespeelbaarheid door:

> **Berijdbare en balvriendelijke bodemafwerking** (eventueel beperkte zones of parcours, bijvoorbeeld in grote vlakke natuursteentegels). Dit kan via geometrische patronen (bijv. radiaal, vlakkenpatroon). Deze oplossing is vooral voor buurtkinderen en skaters interessant. De inplanting van deze bespeelbare vlakken moet dus goed worden bestudeerd.

> **Spelprikkels en bespeelbare elementen, o.m. inspelend op toerisme:**

Er kunnen ook uitdrukkelijk spelprikkels worden geïntegreerd. Dit zijn in principe evenwel geen speeltoestellen, maar 'beleefbare elementen' zoals hierboven opgesomd: straatmeubilair, water, bespeelbare kunst,...

De vormgeving is sterk onderworpen aan de randvoorwaarden uit het IPOD (zie bijv. keuze van materialen op IPOD 2006: 48) en de algemene uitgangspunten zoals opgesomd aan het begin van het hoofdstuk 'paleinen' (zie p. 51 e.v.).

berijdbare en niet-berijdbare materialen

speelse elementen:

Kasseien als bestrating vinden kinderen in de regel niet fijn om op te spelen

lijnen, patronen

3.2.1.4. Casestudie: Korenmarkt en Emile Braunplein:

1) Betekenis voor kinderen en jongeren

De **Korenmarkt** is één van de drie centrumpleinen in Gent, is een zeer belangrijk knooppunt voor het openbaar vervoer en ligt op een strategische plek in het winkelgebied. Ondermeer door deze centrale ligging komen heel veel kinderen, tieners en jongeren op het plein. Opvallend is het grote aantal kinderen en jongeren die in groepsverband op het plein komt (schoolreizen). Soms vormen zich grote groepen kinderen rond de wachthalthes van het openbaar vervoer.

Ook het **Emile Braunplein** wordt bezocht door kinderen en jongeren in schoolverband. De 'Klokke Roeland' en de beeldengroep van Georges Minne staan blijkbaar op menig schoolreisprogramma.

2) Opportuniteiten

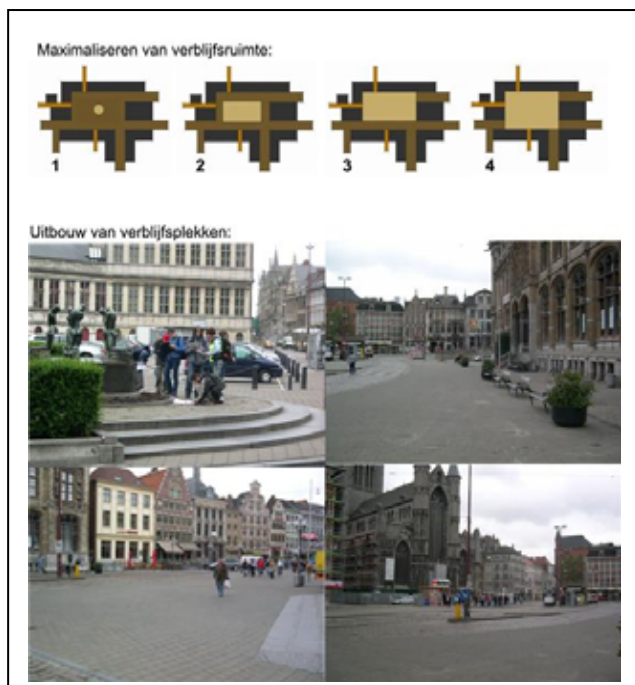
De herinrichting van het Emile Braunplein is een programmapunt uit het *Bestuursakkoord Periode 2007-2012* (p. 4). Ook de herinrichting van de Korenmarkt wordt overwogen.

3) Oplossingen voor kindgerichtheid

> Korenmarkt als wachtlobby voor het openbaar vervoer:

Indien de Korenmarkt verder wordt uitgebouwd als centraal knooppunt voor openbaar vervoer, moet aan de haltes voldoende wachtruimte worden voorzien, ook voor grotere groepen.

Die wachtruimtes kunnen belevingsvol worden ingericht, in relatie tot de historische bebouwing en voorzieningen op het plein. Zoals de illustraties laten zien, zijn zelfs kleine spelprikkels en speelaanleidingen mogelijk in deze wachtruimtes (plek om te klimmen, te glijden, multifunctionele zitelementen, een parcours met muurtjes,...).

Korenmarkt als 'wachtlobby' voor openbaar vervoer:

Schoolreizen nabij wachtplaatsen voor openbaar vervoer

Muurklimmen op de Sint-Niklaaskerk

> Beleefbare toeristisch-educatieve-artistieke elementen

Voor wie met het openbaar vervoer komt, zijn de Korenmarkt en het Emile Braunplein de 'poort' tot de binnenstad. Dit geldt vaak ook voor de schoolreizen. **Elk van de pleinen biedt voldoende mogelijkheden, om naast de transit- en wachruimte, ook verblijfsruimte te voorzien.** Dit vergt een weloverwogen zonering en geleiding van verkeersstromen.

Binnen die verblijfsruimtes kunnen beleefbare attracties worden uitgebouwd, inspeland op toerisme, educatie en met een cultureel-artistieke invalshoek.

Enkele voorbeelden:

- Nu reeds vormt de 'Grote Triumfante'-klok op het Emile Braunplein een attractie. De klok (of haar vervangster) kan worden opgehangen zodat ze door bezoekers geluid kan worden of door een mechaniek wordt geactiveerd op geregelde (of onvoorspelbare) momenten.
- Op een levensgrote 'bespeelbare' maquette (3D) of op een reuzenplan (2D) van historisch Gent kunnen kinderen op een speelse manier de structuur van de historische stad lichamelijk beleven. Een groot plan of maquette kan uitnodigen tot interactie tussen bezoekers en groepsspel. Dergelijke kan uitgroeien tot een attractie, zowel voor schoolkinderen als toeristen.
- Spiegels onderaan de drie torens geven een sterk visueel effect. Lachspiegels gecombineerd met afbeeldingen van historische figuren en openingen voor het gezicht van de deelnemers. Strategisch geplaatste spiegels geven zicht op verborgen hoekjes van een gebouw, ...
- De plaats van een vroeger gebouw wordt op de bodem, d.m.v. diverse bestratingsvormen aangeduid.
- Een strategisch geplaatst transparant frame creëert een gekaderd zicht. Enige tekst in de rand beschrijft een aandachtspunt van wat er te zien is.
- ...

> Evenementen

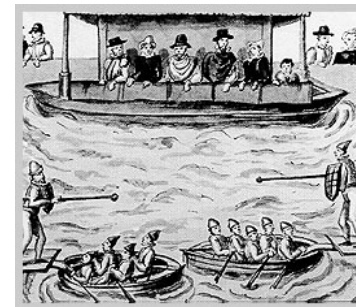
In het Bestuursakkoord is ervoor geopteerd om het Emile Braunplein verder uit te bouwen als 'evenementenplein'. Kind- en familiegerichtheid van deze evenementen kunnen bijdragen tot de kinvriendelijkheid van deze centrumpleinen.

Bijvoorbeeld:

- spectaculaire steekspelen van Graven van Vlaanderen;
- straattheater;
- ...

Levensgroot historisch plan van de historische binnenstad (bij voorkeur nog groter of bespeelbaar in 3D)

1379. In dat jaar stak graaf Lodewijk van Male zich diep in de schulden door zijn extravagante uitgaven bij de organisatie van een groot steekspel, kort na Pinksteren, op de Korenmarkt. (<http://www.gentsefeesten.be/geschiedenis/asteekspel.htm>)

3.2.2. Wijkplein in kernstad, randstad en buitengebied

3.2.2.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Een wijkplein is een centraal plein voor een woonkern, meestal midden in het historische woonweefsel. Er zijn doorgaans ook lokale voorzieningen gevestigd (buurtwinkels, school, horeca,...) waardoor het plekken zijn waar kinderen en jongeren vaak komen. Deze pleinen hebben dan ook grote potentie als centrale plekken in een speelweefsel.

In dichtbebouwde gebieden van de kernstad vormen deze pleinen schaarse open ruimtes. Vaak is er grote parkeerdruk en liggen er diverse claims op de ruimte (handelaars, markt, kermis, enz.). Het wijkplein is meestal ook een belangrijk verkeersknooppunt. Niettemin is het een trend in Vlaanderen dat dit soort ruimtes wordt uitgebouwd tot autoluwe, herkenbare en beleefbare ruimtes.

3.2.2.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Dergelijke pleinen worden in het IPOD tot 'etaleringsgebied' gerekend. In het IPOD worden uitspraken gedaan over wijkpleinen in de onderdelen Etaleringsgebied voor de Midden en Jonge Ontwikkelingsperiode:

- Voor de kernstad "zijn grote karakterverschillen per deelgebied mogelijk, zodat enige diversiteit bij het gebruik van materialen gewenst is [nl. natuursteen, beton, meubilair en groenvoorzieningen naargelang context]. De functie van de plek, de schaal van de ruimte en de tijdsperiode bepalen uiteindelijk de keuze van de inrichting" (IPOD 2006: 62)
- Aan de inrichting van etaleringsgebied in de jonge ontwikkelingsperiode worden vrijwel geen beperkingen gesteld: "De inrichting van het openbaar domein zal het karakter en functie van het gebied versterken en ondersteunen. De toepassing van de basismaterialen kunnen zeer divers zijn en in hoofdszaak bestaan uit moderne materialen en kleuren." (IPOD 2006: 76)

Kinderen hebben uitgesproken interesse in passageplekken die deel uitmaken van het stedelijk weefsel. Ze hebben daarbij een voorkeur voor plekken die in de 'grote-mensen-sfeer' zitten.

3.2.2.3. Oplossingen voor kindgerichtheid op wijkpleinen:

1) Doorgedreven parkeer- en verkeersveiligheidsbeleid

Cruciaal voor de kindgerichtheid van wijkpleinen is het parkeerbeleid. In tegenstelling tot stadspleinen in de binnenstad, is ondergronds parkeren op wijkpleinen in kern- en randstad minder haalbaar. In veel gevallen blijft parkeren op het plein dus noodzakelijk.

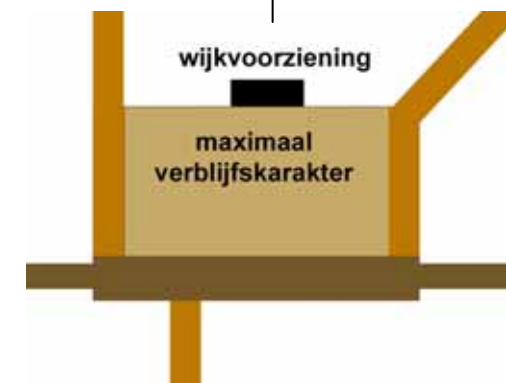
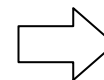
Niettemin kan een principiële beslissing noodzakelijk zijn om minstens een deel van het plein parkeervrij te maken en te bestemmen als verblijfsgebied. Vooral de omgeving van collectieve voorzieningen kan parkeervrij worden gemaakt. Deze zones kunnen worden omgevormd tot verblijfsgebied. Deze delen van het plein moeten ook goed bereikbaar zijn voor zachte weggebruikers (belang van oversteken). De objectieve en subjectieve verkeersveiligheid moet voldoende zijn.

Nogal wat wijkpleinen in de kernstad functioneren nu als park & ride voor het openbaar vervoer (bijv. Edmond Van Beverenplein, Ledebergplein, Drongenplein). De aanleg van park & ride-zones buiten de wijkkernen en de invoering van betalend parkeren op het wijkplein kunnen de parkeerdruk doen afnemen. Daar waar de parkeerdruk slechts groot is op welbepaalde momenten, kan men het parkeren proberen te concentreren in bepaalde zones.

Edmond Van Beverenplein:

- *Bestaande toestand: maximale verkeersruimte; minimale verblijfsruimte.*
- *Gewenste toestand:*
 - . *vergroting van verblijfsruimte rond wijkvoorziening;*
 - . *betere bereikbaarheid van de verblijfsruimte.*

2) Zo groot mogelijke beleefbaarheid en bespeelbaarheid

De beleefbaarheid van een plein wordt sterk bepaald door de geleiding van de verkeersstromen en parkeren (zie hierboven).

Daarnaast kunnen andere elementen de beleefbaarheid en bespeelbaarheid vergroten. Deze vertonen gelijkenissen met de oplossingen voor stadspaleinen, alleen is de schaal anders:

> Inspelen op historisch kader en landschap:

Accentueren van monumenten en relictten.

> Evenementen voor familiepubliek:

bijv. kermis, circus, wijkfeest, evenement jeugdbewegingen,...

> Inbreng van beleefbare elementen:

- . creatief vormgegeven zitelementen en straatmeubilair, kiosk, multifunctioneel podium,....;
- . water en fonteinen;
- . groen: bijv. groene 'pleinkamers';
- . beleefbare en manipuleerbare kunst (stevige materialen);
- . verwijzingen naar geschiedenis en evocaties (ruines, oude foto's, oude kaarten, maquettes,...).

> Berijdbare en balvriendelijke bodemafwerking:

In de kern- en randstad kan een plein integraal 'speelvriendelijk' worden betegeld (bijv. betontegels of gebakken klinkers), al suggereert het IPOD ook natuursteen. Waar skaten niet wenselijk is (bijv. voetgangerstrajecten, nabij kwetsbare straalementen), wordt best voor moeilijk berijdbare materialen gekozen.

> Bespeelbaar straatmeubilair en belevingselementen

> Spelprikkels en bespeelbare elementen:

Er kunnen uitdrukkelijk spelprikkels worden geïntegreerd. Vanuit IPOD worden weinig beperkingen opgelegd. De vormgeving is gebonden aan de aandachtspunten zoals opgesomd aan het begin van het hoofdstuk 'pleinen' (zie 3.1.2. Algemene uitgangspunten en ruimtelijke principes (Zie: p. 51 e.v.).

3) Formele speelterreinen op wijkpleinen

Overeenkomstig de *Groenvisie* (2005: 48) worden op stadspleinen in de binnenstad in principe geen formele speelterreinen gerealiseerd.

Voor de Kernstad worden formele speelterreinen wel uitdrukkelijk als oplossing naar voren geschoven. In de Kernstad zijn wijkpleinen immers vaak de enige grotere open ruimtes in het dichte stedelijke weefsel. Niettemin zijn **wijkpleinen** sterk publieke ruimtes. **De inplanting en inrichting van formele speelterreinen moet goed worden overwogen. Speelkansen worden zo veel mogelijk verweven en geïntegreerd in het plein. Het uitrustingsniveau van het speelterrein zal hier eerder op buurtniveau zijn dan op wijkniveau.**

In de randstad worden wijkspeel­terreinen bij voorkeur op sportcentra en in wijkparken ingeplant, in principe niet op wijkpleinen. Op wijkpleinen in dicht bebouwde gebieden kan echter eveneens wel een buurtspeel­terrein worden ingeplant.

3.2.3. Buurtplein

3.2.3.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Buurtpleinen zijn voornamelijk in woongebied gelegen en kunnen daar een belangrijke rol spelen in het speelweefsel. Ze bieden open ruimte voor diverse soorten spel. Rond buurtpleinen liggen vaak ook buurtvoorzieningen geconcentreerd (buurtwinkel, buurthuis,...), wat een buurtplein ook interessant maakt als stapsteen in een speelweefsel of als drager van een buurtspeelterrein.

3.2.3.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Buurtpleinen zijn een belangrijke bouwsteen voor uitbouw van kwalitatieve ruimte in woonuitbreidingsgebieden en stadsvernieuwingsprojecten.

Voor woonuitbreidingsgebieden kan de organisatie van de woningen rond een buurtplein interessant zijn om een hoge woningdichtheid mogelijk te maken mét behoud van de woonkwaliteit.

In het stadsvernieuwingsproject 'Zuurstof voor de Brugse Poort' stond de uitbouw van buurtpleinen bijvoorbeeld zeer centraal. Het weghalen van een bouwblok (bijv. half bouwblok met kleine woningen van zeer slechte kwaliteit) kan een grote verbetering betekenen voor de woonomgeving.

In het IPOD worden buurtpleinen niet expliciet vermeld. Meestal zijn de richtlijnen en randvoorwaarden voor 'woongebied' van toepassing.

3.2.3.3. Oplossingen voor kindgerichtheid:

1) Organisatie van parkeren

Voor buurtpleinen in dicht bebouwde gebieden is een **goede organisatie van (bewoners)parkeren een belangrijke voorwaarde** voor kindgerichtheid.

- Bij **grotere buurtpleinen** kan een compromis erin bestaan om te **zoneren** (bijv. deel parkeren, ander deel niet parkeren).
- Bij **kleinere buurtpleinen moet men soms keuzes maken**: bijv. één pleintje voorbehouden voor parkeren en een ander als verblijfsruimte. De precieze keuze kan afhangen van de inplanting in het weefsel (belang van voorkanten van woningen) en ligging t.a.v. het publieke (speel)ruimtenetwerk.

2) Zo groot mogelijke beleefbaarheid en bespeelbaarheid

Op buurtpleinen gelden de algemene criteria voor beleefbaarheid. Het schaalniveau zal echter van **buurtniveau** zijn.

> Inbreng van beleefbare en bespeelbare elementen:

- . creatief vormgegeven zitelementen, straatmeubilair, zitmuurtjes, suggestie van podium,...;
- . waterpunt: bijv. drinkfontein;
- . buurtgroen;
- . verwijzingen naar historiek: bijv. herinneringstegel, monument,...,
- . bespeelbare objecten.

> Ruimte voor buurtfeest, jeugdbeweging,...

3) Buurtplein als drager van formele speelterreinen

Buurtpleinen kunnen drager zijn van een buurtspeelterrain of sportvoorzieningen van straat- of buurtniveau.

Belangrijke voorwaarden hiervoor zijn:

- Voldoende oppervlakte.
- Goede inplanting (nabij belangrijke zachte verbinding, plein aan voorkanten van woningen).
- De uitstraling van de pleinuitrusting overstijgt het buurtniveau niet. De uitrusting trekt anders kinderen en jongeren uit de omgeving aan, waardoor de draagkracht van het buurtplein kan worden overschreden.

Mogelijke uitrusting:

- . sportuitrusting van buurtniveau: enkele basketkorf, minigoaltjes voor voetbal (in de kernstad is een multifunctioneel sportterrein mogelijk op grotere buurterreinen), volleynet,...

3.2.4. Plein op straatniveau

Ook in woonstraten kunnen zeer kleine pleintjes (stoepuitstulping, hoekpleintjes,...) worden uitgebouwd, zelfs in heel dichtbebouwde gebieden. Op die manier kunnen ook straten een pleinkarakter krijgen (woonerf, speelstoep).

>>> Deze 'pleintjes op straatniveau' worden behandeld in het onderdeel 'woonstraten'

3.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper

Pleinen

1. Visie

Voor uitbouw van kindgerichte pleinen zijn volgende algemene uitgangspunten van belang:

- maximaliseren van het verblijfskarakter van de pleinen,
- zo groot mogelijke beleefbaarheid,
- zo groot mogelijke bespeelbaarheid,
- het doordacht inbrengen van pleinmeubilair en speelse objecten.

Richtlijnen voor kindgericht ontwerp zijn afhankelijk van:

- het schaalniveau van het plein,
- betekenis van het plein voor de kinderen en jongeren,
- de ontwikkelingsperspectieven die in andere beleidsplannen worden vooropgesteld door de stad Gent (IPOD, groenvisie, structuurplan,...).

Op basis van voorgaande elementen worden er vier types pleinen onderscheiden. Elk plein heeft zijn eigen karakter. Voor elk type plein worden dan ook gepaste richtlijnen uitgewerkt.

2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

De vier type pleinen zijn de volgende:

- het stadsplein (vnl. In de binnenstad),
- het buurtplein,
- wijkplein in kernstad, randstad en buitengebied,
- plein op straat niveau.

Elk type plein wordt in een specifiek hoofdstuk verder uitgewerkt. De betekenis voor de kinderen wordt verduidelijkt, waarna er verschillende oplossingen worden aangeboden om pleinen kindgericht te ontwerpen.

4. GROENE RUIMTE

4.1. Visievorming

4.1.1. Betekenis van de groene ruimten

Eenzijds kan groene ruimte de drager zijn van een formeel speelterrein, in dat geval is een gedeelte (of meerdere delen) van de groene ruimte ingericht en uitgerust als speelterrein. Diverse verschijningsvormen van speelterreinen zijn hierbij mogelijk (van plekken met een uitgesproken speelpleinachtig karakter, tot zogenaamde avontuurlijke, natuurlijke speelruimte). Ook de wijze waarop het speelterrein wordt geïntegreerd in een groene ruimte kan variëren (van 'geïsoleerd binnen de groene ruimte' tot 'totaal geïntegreerd in de groenstructuur'). Deze zaken worden beschreven in het punt 4.1.4. *groene ruimte als drager van formele speelterreinen*.

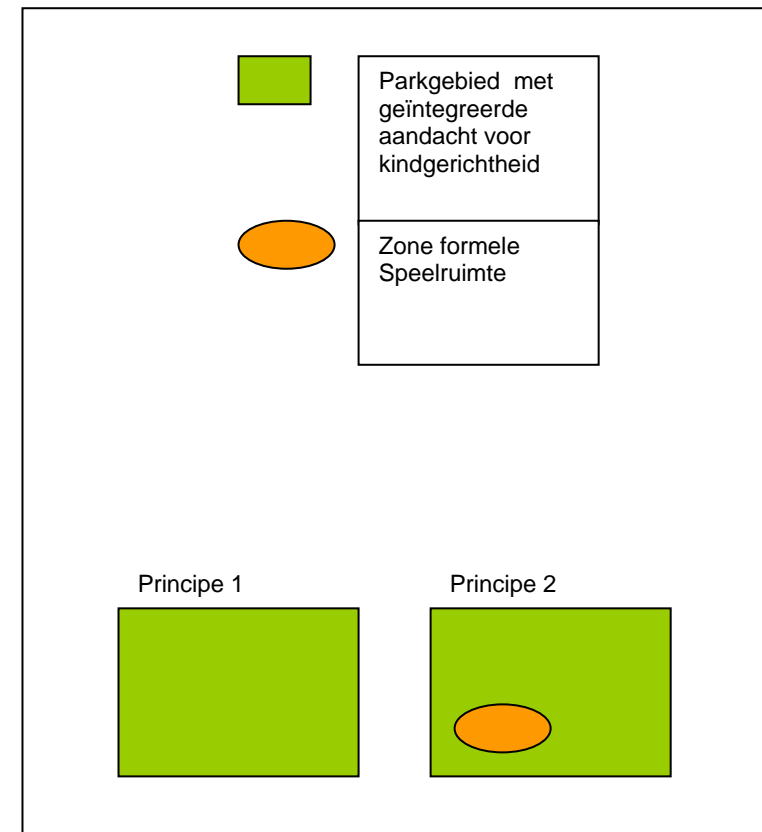
Het is voor de Stad Gent echter geen doelstelling dat alle groene ruimtes drager zijn van formele speelterreinen. Spreidingsnormen en reële noden m.b.t. formele speelterreinen bepalen of een specifieke groene ruimte drager hoort te zijn van formele speelruimte. Bijgevolg zullen er ook groene ruimtes zijn waarin geen formeel speelterrein is voorzien. Nochtans zullen ook deze groene ruimtes een specifieke kindgerichtheid kennen. Het is immers een uitgangspunt dat de groene ruimte zélf een eigen kindgerichtheid heeft: de groene ruimte als plek met speelse belevingskansen (voor mensen, waaronder kinderen). Kindgerichtheid van een groene ruimte valt bijgevolg niet af te lezen uit het al dan niet aanwezig zijn van een speelpleinzone.

Besluit:

Kindgerichtheid in groene ruimte wordt volgens 2 principes aangepakt.

Principe 1: Elke groene ruimte is dusdanig gestructureerd, ingericht en uitgerust dat het impliciet speelse belevingskansen aanreikt aan de bezoeker. Met impliciet wordt bedoeld dat de speelse beleefbaarheid wordt geïntegreerd en verweven in de totale structuur van de groene ruimte.

Principe 2: Groene ruimtes zijn interessante dragers van een formeel speelterrein. Soms zal de groene ruimte (naast zijn impliciete belevingskansen) ook drager zijn van een formeel speelterrein.

4.1.2. Algemene uitgangspunten voor de uitbouw van kindgerichte groene ruimte

4.1.2.1. Het creëren van een netwerk van groene ruimtes op diverse schaalniveaus

Met het oog op het realiseren van een optimaal speelweefsel vormen groene ruimtes belangrijke sites.

De bestaande stedelijke beleidsaanpak voor de ontwikkeling van groene ruimte creëert een uitstekend kader voor het speelweefsel.

Volgende doelstellingen zijn cruciaal:

- Het creëren van openbare ruimte door het nastreven van de groennorm.
- Verdunnen om te vergroenen in de kernstad.
- Het creëren van groenstructuren met samenhang.
- Gebruikswaarde van groen.

> Nastreven van de groennorm

De groennorm stelt minstens 10 m² buurt- en wijkgroen per inwoner voorop, binnen een wandelafstand van 400 m tot de woning; per woonwijk moet er minstens een park van circa 1 hectare aanwezig zijn (Structuurplan 2003: 296; Groenvisie 2005: 11; Bestuursakkoord 2007).

Onder buurt- en wijkgroen vallen alle parken die groter zijn dan 1 ha. Momenteel voldoen 57 parken aan dat criterium. Een analyse toont aan dat ongeveer 33 % van de Gentse bevolking op die afstand van een buurt- of wijkpark woont. Bij de realisatie van de geplande parkprojecten zal dit aandeel stijgen tot 44 %. Buurten met een hoge nood aan buurt- of wijkgroen zijn Rooigem, rand van de Brugse Poort, omgeving Wondelgemstraat, Tolhuis en Ledeborg-centrum. (Groenvisie 2005: 11).

> 'Vergroenen door verdunnen', vooral in de kernstad:

Bovenstaande opsomming van buurten geeft aan dat vooral in de 19de eeuwse gordel groene ruimtes moeten worden gecreëerd. Dit wordt ook uitdrukkelijk erkend in het Ruimtelijk Structuurplan:

"Zo'n 120 jaar geleden is men de parken en pleinen 'vergeten' op te nemen; deze moeten nu nog toegevoegd worden. Dit is er minstens zo noodzakelijk als elders in de stad; er wonen veel kinderen die vaak buitenspelen en migranten met een buitencultuur. Het verdunnen om te kunnen vergroenen is de gekozen strategie om deze buurten te verbeteren." (Structuurplan 2003: 295)

Vergroenen door verdunnen is ook een uitdrukkelijk streven voor stadsvernieuwingsprojecten. Dit groen moet strategisch gelegen zijn en moet ook gebruiksgroen zijn:

"De volgende inrichtingsprincipes moeten duidelijk terug te vinden zijn in de stadsvernieuwingsoperaties:

- het schrijnend gebrek aan groen, kleur en openbare ruimte wordt verholpen door op welgekozen plaatsen de bebouwde ruimte open te breken en naar oplossingen van meervoudig ruimtegebruik te streven (bv ondergronds brengen van parkeerplaatsen, openstellen van speelplaatsen en parkings van scholen, enz.). Dit moeten delen zijn waar momenteel nauwelijks groen op wandelafstand aanwezig is. Het groen moet een maximale zichtbaarheid en gebruikswaarde krijgen;
- de ingrepen worden zo centraal mogelijk voorzien om de stadsvernieuwing maximale impact te geven; dit is niet mogelijk aan de randen van een wijk;
- kleine en slechte bouwblokken en beluiken worden gesaneerd om ruimte voor groen en andere openbare ruimte te maken. " (Structuurplan 2003: 296)

4.1.2.2. Kindgerichte structuur van groene ruimte

Elke groene ruimte dient dusdanig gestructureerd te zijn dat het impliciet speelse belevingskansen aanreikt. Hiertoe worden de belevingskansen geïntegreerd en verweven in de totale structuur van de groene ruimte. Dit betekent dat elk gedeelte van een groene ruimte (ook al is dat gedeelte geenszins een formeel speelterrein) een weloverwogen mate van spelintensiteit zal hebben.

Een **gradatie in spelintensiteit** kan worden onderscheiden:

- > hoge spelintensiteit;
- > gemiddelde spelintensiteit;
- > geringe spelintensiteit.

> Zone met hoge spelintensiteit:

Wat?

Voorzien van elementen, details die laten zien dat spelactiviteit op zijn plaats is.

Oplossingen:

Voorzieningen die nadrukkelijk uitnodigen tot speels gedrag.

Ook : Formele speelruimte.

> Zone met gemiddelde spelintensiteit:

Wat?

In deze zones worden in principe de paden gebruikt, maar de omgeving is zo ingericht dat ze mede uitnodigt om deze paden te verlaten en bepaalde plekken recreatief te gebruiken.

Oplossingen:

Ligweide, zitelementen, straatmeubilair, . . .

Landschappelijke ingrepen die uitnodigen tot gebruiken, verkennen, zacht recreatief gedrag.

Zone met gemiddelde spelintensiteit:

Zone met hoge spelintensiteit:

> Zone met geringe spelintensiteit:

Wat?

Zones waarbij men op de paden moet blijven: vb. zone historische rozentuin, bosgebied,...

Oplossingen:

Geen toepassing van speeltoestellen.

Beleefbaarheid van het pad: variaties in bodembedekkingen, stapstenen, brug, poorteffect,...

Alternatieve zitmogelijkheden.

Vanuit het oogpunt van kinderen is het aangewezen zones zoveel mogelijk uit te bouwen als zones met hoge spelintensiteit.

In een aantal gevallen kan het echter nodig zijn om spelen uitdrukkelijk te mijden: bijv. in natuurreservaten, zones met ernstig fysiek gevaar (instortingsgevaar, straatkanten van een drukke weg,...). In het bijzonder daar waar zones met hoge of gemiddelde spelintensiteit aanliggend zijn, kan men begrenzings instellen. Die begrenzings kunnen een combinatie zijn van:

- Fysieke begrenzing: buffering, afscherming, afsluiting, schermbeplanting, 'stekelbuffering',...
- Zichtbare begrenzing: afboording , visuele markering op de bodem die de probleemzone 'aankondigt',...
- Signalisatie die het verbod duidelijk maakt: infobord, verbodsbord, gevaarsbord,... telkens met duidelijke omschrijving van de reden.

Ook hier kan er echter aandacht zijn voor kijkplaatsen: vb. kijkhut, verrekijker, hangbrug over het verboden gebied,...

4.1.2.3. Kindgerichte inrichting en uitrusting van groene ruimte

Om een kindgerichte structuur te realiseren is er nood aan specifieke inrichting en uitrusting.

Aandachtspunten hiervoor zijn:

> Groen

De functie van het groen is niet louter kijkgroen of schermgroen. Groen kan ook bewust ingebracht worden als speelgroen (groen dat aanleiding biedt om te spelen). Verstoppert, kampen bouwen, klimmen, speelse natuurbeleving, bloemen plukken, bosspel, ...

Niet alle groen is evenwel speelgroen. De ontwerper zal hier in eerste instantie d.m.v. zijn ontwerp de functie van het groen bepalen en te kennen geven.

Speelbosjes (groepering van bosplantsoen, rododendron,...) en hoogstammige bomen die een specifieke groeiwijze kennen zijn typische voorbeelden.

> Niveauverschillen

Een kindgerichte ruimte kent niveauverschillen. Deze worden liefst op diverse manieren gerealiseerd:

- keermuurtjes en lage wanden,
- trappen en tredes,
- opstapjes
- hellingen
- terrasvormen
- ...

Afwisseling in materiaalgebruik en bodembedekkingen zijn hierbij aan de orde: zo kan gazon een combinatie vormen van vlakke gazondelen (die voornamelijk kansen creëren tot sportachtig spel) en gazon in taludvorm.

> Kleinschaligheid en herkenbaarheid

Het nastreven van een sfeer van kleinschaligheid en herkenbaarheid is principieel kindgericht. Kinderen hebben de kans om de ruimte te 'herkennen' en om een mentaal plan te vormen van de ruimte.

Voor 'groene ruimte' betekent dat:

- duidelijke herkenningspunten;
- overzichtelijkheid (uitkijkpunten en -lijnen);
- vlakken en vormen op mensmaat.

> Zonering en paden

Afwisselende groene ruimte kent meerdere zones met elk eigen kenmerken.

Diversiteit aan zones (in de mate dat de beschikbare oppervlakte dit toelaat) is na te

Groen, ook als speelgroen.

Belevingsvol pad
Overzichtelijkheid
Avontuurlijkheid en geborgenheid.

streven. In elk geval zijn er zones met bespeelbaar gazon, paden die toelaten om te leren fietsen,...

> Ontdekking en verrassing

Een kindgerichte groene ruimte heeft kleinschalige aanduidingen, tekens, ...

Tevens is er een diversiteit in zichten, uitzichten, tuinkamers,...

Een ontwerp is zo gemaakt dat het mogelijkheid biedt tot het volgen van diverse parcours.

> Manipuleerbaarheid van ruimtelijke elementen

Er is toelating voor het betreden van het gazon. Er zijn objecten die kunnen beklommen worden, tegenaan zitten, afspringen, afglijden, podiumeffect, ...

Er is een diversiteit in bodembedekking: ook losse elementen (kiezel, keien, zand, houtsnippers,...).

> Zintuiglijke gerichtheid

Parken bieden uitstekende gelegenheid voor zintuiglijke ervaringen. Specifiek naar kinderen toe zijn de aandachtspunten 'afwisseling' en 'kleinschaligheid' aan de orde. Een specifiek aandachtspunt zijn de zintuiglijke belevingen voor mensen met een visuele handicap.

Bewegend water vormt voor kinderen uitgesproken kansen tot zintuiglijke gerichtheid.

> Ankerplaatsen voor zitten, hangen, liggen:

Een groene ruimte heeft diverse pleisterplaatsen. Wat de uitrusting betreft zijn alternatieve vormen van zitten aan te bevelen. Verder dient aandacht te gaan naar bespeelbaar park- en straatmeubilair

> Kans tot verbeelding

In een groene ruimte kunnen bewust elementen worden ingebracht waar kinderen betekenis kunnen achter zoeken: geheimzinnige aanduidingen, 'onverklaarbare' vormen, details of structuren spreken de verbeelding aan.

4.1.2.4. Groene ruimte als drager van formele speelterreinen

Zoals eerder gesteld is groene ruimte een mogelijke drager van een formeel speelterrein (specifieke behoeftes en spreidingsprincipes zullen hierbij bepalend zijn). Door hun natuurlijke basis en hun relatie met de omgeving zijn groene ruimtes hiervoor bij uitstek geschikte sites.

1) Het inbrengen van formele speelterreinen: van 'totale integratie' tot 'strikte afbakening'

Er zijn meerdere mogelijkheden om formele speelterreinen in te brengen in groene ruimte: van 'totale integratie' tot 'strikte afgrenzing'. Voor Gent worden er vier niveaus onderscheiden:

> Niveau 1

Totale integratie: de ruimtelijke speelkansen zijn totaal geïntegreerd in de groene ruimte. Er is geen plek die echt herkenbaar is als 'het speelterrein'. Het gevoel overheerst dat de integrale ruimte een speelplek is.

> Niveau 2

De zone 'speelruimte' (een of meerdere) is herkenbaar (visueel lokaliseerbaar), maar er is een naadloze overgang naar de rest van de groene ruimte.

> Niveau 3

De zone 'speelterrein' (een of meerdere) is visueel lokaliseerbaar en er is een duidelijke grens die de overgang aangeeft. Soms (bijvoorbeeld bij een zone 'speelbos') wordt d.m.v. een bord de grens aangegeven.

> Niveau 4

De zone 'speelterrein' (een of meerdere) is niet enkel visueel lokaliseerbaar, tevens is er een afsluiting voorzien. Ingangen ordenen de toegankelijkheid.

Wanneer is bepaald dat een specifieke groene ruimte drager moet zijn van een formeel speelterrein dient zich de vraag aan in welke mate de speelruimte kan worden geïntegreerd in de groene ruimte.

Bij het ruimtelijk inbrengen van speelkansen in een groene ruimte wordt niveau 4 zo veel mogelijk vermeden.

Niveau 1: Totale integratie van speelkansen:

Gent, Nieuwe wandeling

Niveau 2: Zone 'speelruimte' is herkenbaar maar naadloze overgang:

Niveau 3: Duidelijk begrensd speelterrein:

Niveau 4: Afsluiting en strikte afbakening van het speelterrein:

Groene ruimtes waarvan alle zones voorzien zijn voor een hoge of matige spelintensiteit (zie 4.1.2.) zijn potentiële ruimtes voor een totale integratie.

In de praktijk kunnen er echter redenen zijn om een verminderde graad van integratie toe te passen. Factoren die hiertoe aanleiding kunnen geven zijn:

- **Bos:** Een zone 'speelbos' dient zo helder mogelijk te worden aangegeven. Niveau 3 zal hier aan de orde zijn. Soms zal zelfs niveau 4 moeten worden gehanteerd.
- **Groene ruimte met een sterk formeel (historisch) karakter:**
Ook hier zal met sterk leesbare grensaanduidingen worden gewerkt.

2) Relatie tussen schaalniveau van de groene ruimte en schaalniveau van de formele speelterreinen

Het basisprincipe is dat het schaalniveau van de groene ruimte minstens even hoog is als het bedoelde schaalniveau van het speelterrein:

Het schaalniveau van de groene ruimte \geq schaalniveau van het speelterrein.

Schaalniveau park:				
buurt	X			
Wijk	X	X		
stad	X	X	X	
regio	X	X	X	X
	Speelruimte Schaalniveau buurt	Speelruimte Wijk	Speelruimte Stad	Speelruimte regio

X mogelijk schaalniveau speelruimte
X aangewezen schaalniveau speelruimte

4.1.2.5. Specifieke types groene ruimtes en hun kindgerichtheid

Diverse categorieën groene ruimte zijn te onderscheiden. De algemene principes die hierboven zijn beschreven, worden verfijnd volgens het schaalniveau van de groene ruimte.

Onderstaande groene ruimtes worden onderscheiden:

Indeling volgens schaalniveau:

1. 'Groenpolen' en 'groenassen'
2. 'Wijkparken'
3. 'Buurtparken'
4. 'Straatgroen'

Als 'buitenbeentje' plaatsen we er nog een type bij. Het schaalniveau is hierbij niet van toepassing. Dit type wordt gekenmerkt door zijn tijdelijkheid:

5. Tijdelijke landschappen

Passende kenmerken en richtlijnen worden hierna, per type, beschreven.

4.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

4.2.1. Groenpolen en groenassen

4.2.1.1. Betekenis voor kinderen

De zogenaamde 'Groenpolen' zijn grote groene gebieden in de stadsrand.

- Voor wie er woont, zijn dit plekken met grote verscheidenheid. Het is een gebied dat kinderen die er wonen, geleidelijk ontdekken.
- Het recreatieve karakter zal ook mensen aantrekken die er niet wonen. Kinderen bezoeken deze groengebieden in gezelschap van hun ouders.

4.2.1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Met de creatie van **groenpolen** worden grotere samenhangende groengebieden gerealiseerd. Hoewel in de groenpolen natuurwaarden zeer belangrijk zijn, zal in heel wat zones ook zachte recreatie mogelijk zijn:

" Het geven van kansen voor de kwalitatieve ontwikkeling van natuurwaarden in vallei- en bosgebieden heeft te maken met de afscherming van een aantal of delen van deze gebieden voor de ontwikkeling tot volwaardige natuurkernen. Zachte recreatieve vormen zullen in deze verschillende natuurgebieden een invulling krijgen, voor bepaalde delen dient de toegankelijkheid echter beperkt te worden. Naargelang de te creëren natuurwaarden en de ruimtelijke draagkracht van de gebieden zal een gedifferentieerde verweving met andere functies mogelijk zijn. Het creëren van aaneengesloten toegankelijke open ruimten aan de randen van het stedelijk gebied is de belangrijkste inzet bij de ontwikkeling van deze gebieden. " (Structuurplan 2003: 301-302)

De mogelijkheid tot recreatief medegebruik wordt gebiedsgericht ingevuld. Dit gebeurt via diverse plannen (RUP's, natuurinrichtingsplannen,...).

De **groenassen** worden **uitgebouwd als** landschappelijke verbindingen tussen de Kernstad en belangrijke functies binnen en buiten de Randstad (dorpskernen, groenpolen).

" Ze vormen elk een eigen ruimtelijke structuur met als karakteristiek dat ze een aaneenschakeling zijn van verschillende zichtassen en groenelementen van diverse aard (natuurlijke, cultuurhistorische, landbouwkundige en recreatieve elementen). Langs deze assen is een verbinding voor fietsers en voetgangers aanwezig en worden de verschillende barrières in het gebied doorbroken. Elk van deze groenassen wordt apart beschouwd bij de verdere uitwerking van de landschappelijke structuur. " (Structuurplan 2003: 302)

Vanuit het standpunt van kindgerichtheid kunnen groenassen worden ontwikkeld als zachte recreatieve verbindingen met daarin beleefbare en bespeelbare passageplekken.

4.2.1.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

1) Groenpolen als dragers van formele speelterreinen

De groenpolen zijn prima geschikt om drager te zijn van formele speelterreinen. Twee belangrijke types kunnen worden ingebracht: speelruimte met speelplein-karakter en avontuurlijk natuurlijk speelruimte.

> **Gezinsgericht speelterrein met speelplein-karakter:**

Gezien de ruimere betekenis van de groenpolen zal gezinsrecreatie er een voorname rol spelen. Daarom zal het evident zijn dat er bij het voorzien van formele speelterreinen veel aandacht gaat naar 'gezinsgerichte speelruimte'. Dit type van speelterrein (dat ook een 'speelplein'-karakter kan hebben) vindt best een plaats nabij recreatieve polen.

Men dient rekening te houden met bezoekers die niet vertrouwd zijn met de omgeving, en bijgevolg een duidelijke grens aan te geven van de zone 'speelterrein': 'Niveau 3' is aangewezen (zie 4.1.4.)

Het is zelfs mogelijk dat 'niveau 4' aan de orde zal zijn: een vervaardigde afsluiting en specifieke toegangspoorten.

Het is aangewezen dat er bij speelterreinen met een 'speelpleinkarakter' voldoende groen aanwezig is op het speelterrein zelf. Hierdoor wordt verhinderd dat het speelplein een vreemd element is in de groene omgeving.

> **Natuurlijke avontuurlijke speelruimte** kan meer worden verweven in groen. Dit type speelruimte wordt best ingeplant nabij jeugdvoorzieningen (bijv. jeugdlokalen, natuureducatief centrum) of in de onmiddellijke nabijheid van recreatieve voorzieningen.

2) Aanduiden van zones met gewenste spelintensiteit in de Groenpolen en Groenassen

Een instrument voor realisatie van 'integrale bespeelbaarheid' van de Groenpolen en Groenassen is de aanduiding van zones met gewenste spelintensiteit.

Bij de inrichting van de groenpolen kan een gewenste spelintensiteit worden vooropgesteld voor elke zone.

Vanuit de speelweefsel-gedachte dienen alle publieke zones met recreatief karakter binnen de groenpolen bij voorkeur te worden beschouwd als 'zones met hoge spelintensiteit'.

Zogenaamde passageplekken kunnen in een stenige omgeving, maar kinderen zijn even sterk te vinden voor dergelijke plekken in groene omgevingen! Een voorbeeldje van kinderen: 2 bomen en een grachtje, en je hebt een passageplek.

3) Groenassen: uitbouw van linten met beleefbare en bespeelbare passageplekken langs het water

Op stedelijk(-regionaal) niveau worden de Groenassen uitgebouwd als dragers van de publieke ruimtestructuur. De uitbouw van deze Groenassen heeft grote potentie voor kinderen, tieners en jongeren. Volgende elementen zijn hierin belangrijk:

> Groenassen uitbouwen als beleefbare verbindingen:

Ook voor kinderen, tieners en jongeren zullen de Groenassen belangrijke verbindingen zijn, dit zowel op buurt-, wijk- of stedelijk niveau:

- Deze verbindingssassen zijn bij voorkeur trage wegverbindingen zonder gemotoriseerd verkeer
- Het traject van deze verbindingssassen wordt uitgetekend langs belevingsvolle plekken (erfgoed, avontuurlijk groen,...)
- Deze verbindingssassen takken goed aan op de aanliggende buurten en wijken.

> Uitbouw van beleefbare en speelse passageplekken langs de zachte wegverbindingen:

Langs de trage wegverbindingen worden rust- en passageplekken uitgebouwd. Een aantal aanwezige landschaps- en erfgoedelementen bieden hiervoor grote potentie. Waar mogelijk, worden deze passageplekken niet enkel voor passief genieten uitgebouwd, maar ook voor actievere beleving en spel.

> Relatie met het water:

Groenassen worden in Gent vooral uitgebouwd langs een aantal grote waterlopen. Heel wat oplossingen voor kindgerichtheid worden in het hoofdstuk '8: Water' van dit deel besproken (zie p. 102). Directe beleefbaarheid en mogelijkheid tot direct contact met het water kunnen voor diverse belevings- en speelkansen zorgen. Veiligheid is eveneens een belangrijke randvoorwaarde.

Speelse passageplek langs een jaagpad.

Passageplekken die inspelen op erfgoed, natuur en water

4.2.3. Wijkpark

4.2.3.1. Betekenis voor kinderen

Een **wijkpark** is een groene ruimte met een minimum streefoppervlakte van > 1 ha die een wijk¹¹ bedient of kan bedienen.¹²

Vaak zijn deze gelegen in het historische woonweefsel van binnenstad, kernstad of randstad. Deze wijkparken liggen doorgaans op of langs functionele voetgangersroutes en vormen centrale plekken in het woonweefsel. Deze parken hebben een *all-round* karakter (eerder zachte recreatie voor alle lagen van de bevolking).

Voor kinderen heeft een wijkpark vrijwel steeds een dubbele functie:

- Speelplek voor buurtkinderen, ontmoetingsplek voor jongeren:

Vaak zijn het oudere kinderen, jongeren die wijkparken bezoeken (kinderen die al verder trekken dan de onmiddellijke buurt van de woning) of door jongere kinderen mét begeleiding.

- Attractiepool voor jongere kinderen die in het gezelschap van een volwassene zijn:

Afwezigheid van auto's en de aanwezigheid van groen en formele speelterreinen zijn de voornaamste troeven.

4.2.3.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuiniteiten

Wijkparken creëren een imago voor Gent. Het beleid voorziet dat **gebruikswaarde en kwalitatieve inrichting** belangrijke aandachtspunten zijn.

" Een voldoende gebruikswaarde dient door aanzienlijke oppervlakte en kwalitatieve inrichting (gebruiksgroen, geen kijkgroen/plantsoenen) gerealiseerd (waar ze nog niet aanwezig is)." (Structuurplan 2003: 294-295)

In het **Ruimtelijk Structuurplan** en in de **Groenvisie** wordt een goede spreiding van wijkparken nagestreefd, met grote aandacht voor de dichtbebouwde binnenstad en kernstad en betrokkenheid van omwonenden.

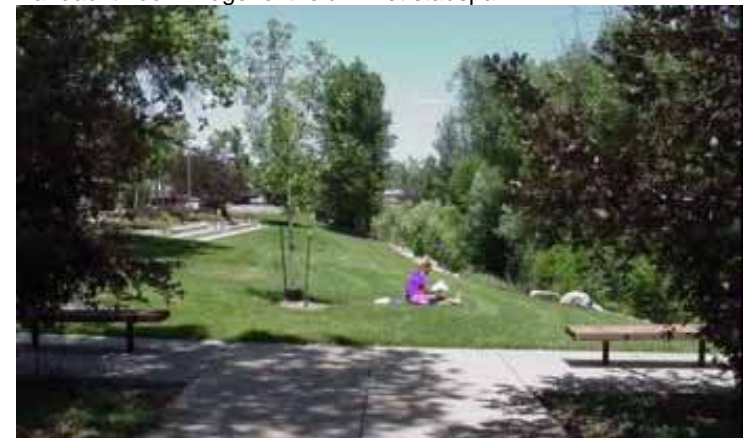
" De realisatie [van deze parken] ervan is allernoodzakelijkst, maar vergt grote inspanningen: verwervingen, kwaliteitsvolle en goed begeleide herhuisvesting, sloop, uitbouw parkwanden,

¹¹ Conform het gebruik van de term in het Ruimtelijk Structuurplan Gent en de aanduidingen op Kaart 96 van het Richtinggevend gedeelte.

¹² Deze term correspondeert met de term 'park' in het Ruimtelijk Structuurplan Gent (streefoppervlakte van >1 ha). Voorbeelden: Citadelpark, Albertpark, Groene vallei, Sint-Baafskouter,...

Aandacht voor kindgerichtheid in het stadspark

groenaanleg... Ze dienen in nauwe samenwerking met de lokale bevolking voorbereid en opgezet te worden." (Structuurplan 2003: 294-295)

Realisatie van wijkparken **in samenwerking met de lokale bevolking** laat toe dat een wijkpark ook steeds zijn rol kan vervullen voor de buurt.

4.2.3.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

Het is opportuun om hierbij uitgesproken kindgerichtheid na te streven.

Dit kan op 2 manieren:

- **Inbrengen van zones 'formeel speelterrein' in wijkparken:** Bij voorkeur is elk park dat functioneert op stadsniveau ook drager van een formeel speelterrein.
- **Integreren van speelkansen door kwalitatieve inrichting van het park:** Elke betreedbare zone is minstens van een 'gemiddelde spelintensiteit'. Er wordt zoveel mogelijk gestreefd naar een niveau van 'hoge spelintensiteit' (formele speelruimte én andere).

4.2.4. Buurtpark

4.2.4.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Buurtparken zijn groene ruimtes van < 1 ha die een buurt bedienen of kunnen bedienen. Buurtparken zijn in de praktijk eerder beperkt van oppervlakte en hebben in die zin ook hun beperktheden wat speelkansen betreft. Een voorbeeld van een buurtpark: Acaciapark (Brugse Poort).

Buurtparken zijn voornamelijk in woongebied gelegen en spelen een specifieke rol in het speelweefsel; ze vormen een plek in de nabijheid van de woning waar kinderen proberen anderen te ontmoeten en hun spel te ontwikkelen. Door de beperkte oppervlakte is verregaande avontuurlijkheid er in de regel niet te vinden. Dat soort speelkansen wordt wel vaak marginaal gedaan (bijvoorbeeld in de randen van het buurtpark, tussen bosjes e.d.). Een belangrijk deel van de speelgerichtheid van dergelijke parken schuilt in de kans die kinderen hebben om er avontuurlijk getint spel te doen (een tent maken met een meegebracht laken, een dode muis begraven, ...)

In buurtparken zijn vaak formele speelterreinen gelegen (geregeld vormt het integrale buurtpark een speelruimte op zich, met zithoekjes, uitkijplekjes, stukjes zonneweide,...). Een goed functionerend buurtpark wordt gebruikt als ontmoetings- en rustplek voor volwassenen (ook ouders) uit de buurt.

Het is een plek waar 'mag gespeeld worden'.

4.2.4.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Buurtparken zijn een belangrijke bouwsteen voor de uitbouw van kwalitatieve ruimte in woonuitbreidingsgebieden en stadsvernieuwingsprojecten.

Verder zijn de ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten die beschreven zijn in het deel 'buurtplein' ook van toepassing op de buurtgerichte parken. Het grootste verschil zal zitten in het feit dat hier het aandeel groen veel sterker aanwezig zal zijn dan bij buurtgerichte pleinen

Het buurtpark is er ook voor volwassenen. Ze kunnen daarom worden uitgebouwd als een prima allround plek, een plaats waar een deel van het sociale leven van de buurt zich afspeelt. Ouders komen er met jongere kinderen, een buurtfeestje wordt daar opgezet, een toevallige babbel gebeurt in het buurtpark, ... Courante speelbezigdheden (ook voor kortere tijd, ook op tussenmomenten) zijn er op hun plaats.

4.2.4.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

Buurtparken dienen een zo groot mogelijke beleefbaarheid en bespeelbaarheid te kennen. Specifieke aandachtspunten hierbij zijn:

Het buurtpark als een allround recreatieplek met laag profiel

Het buurtpark is een polyvalente recreatieplek. De polyvalentie van zo'n terrein is belangrijker dan de spektakelwaarde. Het gaat om de dagdagelijkse recreatienoden, niet om gespecialiseerde voorzieningen. Daarom is het uitgangspunt om buurtparken niet vol te zetten met veel specialiteiten, maar een basisterrein aan te reiken dat geborgenheid uitstraalt en zones kent.

Het allround karakter is eveneens belangrijk om ervoor te zorgen dat de volwassenen er zich principieel evenzeer thuis kan voelen dan het kind. Inrichting en uitrusting moeten daarop inspelen.

Buurtparken zijn in principe steeds drager van formele speelruimte.

Bij buurten waar een substantieel aantal kinderen wonen dient het buurtpark principieel drager te zijn van formele speelruimte. De manier waarop deze speelruimte wordt ingewerkt in het park is van het niveau 1 (p.75-76) "de totale integratie: de ruimtelijke speelkansen zijn totaal geïntegreerd in het buurtpark. Er is geen plek die echt herkenbaar is als 'het speelterrein'. Het gevoel overheerst dat de integrale ruimte een speelplek is".

Een specifiek aandachtspunt hierbij is niet te gaan overdrijven met het nastreven van speelpleineffecten. Ook hier is het uitgangspunt "Niet zo spectaculair mogelijk, niet zo veel mogelijk (zie ook allround basis, laag profiel)".

In deze gevallen is het vooral de keuze en de aard van speeltoestellen die ervoor zal zorgen in welke mate het karakter van "formele speelruimte" al dan niet opdringerig wordt. Dit evenwicht moet zorgvuldig worden bewaakt.

De draagkracht van het terrein niet overschrijden.

Het aandachtspunt is dat de uitstraling van het terrein overeenkomt met het idee 'een plek voor de buurt'.

Hierbij is het belangrijk de draagkracht van het terrein steeds in ogenschouw te nemen.

Deze draagkracht wordt bepaald door:

- de beschikbare oppervlakte;
- de aanwezigheid van buffering naar de omwonenden;
- de visuele relatie tussen 'straat' en 'park';
- de natuurwaarde (hoe belangrijker de natuurwaarde, hoe lager de draagkracht);
- de gedragenheid door de buurt, de sociale context (de ene buurt verdraagt meer dan de andere).

Het is van groot belang de uitrusting (de formele speeltoestellen) op een buurtgericht niveau te houden: uitrusting die het buurniveau overstijgt zal gebruikers en spel aantrekken die de draagkracht van het buurtpark overstijgen.

4.2.5. Straatgroen

4.2.5.1. Betekenis voor kinderen

Met 'straatgroen' worden groene plekken bedoeld die door hun beperkte oppervlakte ernstige beperkingen inhouden en niet eens kunnen fungeren als 'groene plek voor een buurt'. Dergelijke plekken komen in de meest diverse omgevingen voor en worden soms intensief gebruikt. Het groene hoekje in de onmiddellijke nabijheid van de woning is vaak erg betekenisvol voor kinderen (soms heeft een kind niet veel nodig), zeker als deze kinderen niet over een eigen tuin beschikken.

Het is merkwaardig om vast te stellen dat sommige (uit het oogpunt van volwassenen onooglijke en onbelangrijke) groene stukjes toch ingenomen worden door kinderen, en dat er zeer wezenlijke speelkansen ontstaan.

Zeker in een stenige, of anderzijds dichtbebouwde stedelijke context zijn deze plekken van voldoende belang om ze een eigen rubriek te geven: het straatgroen. In het minste geval zullen ze een plekje voor ontmoeting en / of een passageplek vormen.

4.2.5.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

In ontwerpen en in gerealiseerde toestand komen dergelijke plekjes veelvuldig voor. Als dergelijke plekken in directe relatie staan met bewoning komen ze prioritair in aanmerking om kindgericht uit te werken.

4.2.5.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

Het is belangrijk om dergelijke 'restruimte' niet louter in te richten zodat het 'fraai' oogt, maar specifiek vanuit het oogpunt van de bruikbaarheid voor kinderen (kinderspel). De plek is herkenbaar als: 'een gebruikspekje'. Meer dan 'dit is een verloren hoekje dat we fraai gemaakt hebben'.

Die gerichtheid op kinderen en spel dient echter veeleer impliciet te zijn.

Dat betekent :

- Principieel wordt ervoor gekozen om bij straatgroen geen speeltoestellen toe te passen.
- Zithoekjes met een alternatieve uitstraling.
- ...

4.2.6. Tijdelijke landschappen

Gebieden binnen het stedelijk weefsel ondergaan transformaties waar noodzakelijkerwijze heel wat tijd overheen kan gaan. Op die manier kent een stad talrijke sites in een **'tussentijdse toestand'** en kan er vaak jaren overheen gaan vooraleer een 'ontworpen eindbeeld' is bereikt. Bepaalde gebieden komen vrij maar worden niet onmiddellijk ontwikkeld, percelen blijven een lange tijd braak liggen enzovoort. Met de invalshoek 'tijdelijke landschappen' wordt de stelling geponeerd dat de ruimtelijke kansen niet enkel te vinden zijn in het eindproduct (het eindbeeld), maar evenzeer in de tussentijdse toestanden.

Het is m.a.w. zinvol om **bij dergelijke ruimtelijke projecten niet enkel te wachten op de realisatie van het 'grote plan', maar in te spelen op de tussentijdse toestanden en bewust tussenstappen te creëren.** Aangezien het weefsel geleidelijk ontwikkelt, biedt dat opportuniteiten om voorlopige landschappen te creëren. Hierdoor wordt een specifieke site en zijn transformatie niet enkel op (langere) termijn gevaloriseerd, maar onmiddellijk.

4.2.6.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Er kan een duidelijke parallel worden getrokken tussen de tijdelijkheid van deze oplossingen enerzijds en de tijdelijkheid van behoeften van kinderen en jongeren anderzijds: **er wordt een tijdelijke toestand gecreëerd die inspeelt op tijdelijke behoeften.** Of anders gesteld: de tijdelijkheid van het landschap is in harmonie met de tijdelijkheid van behoeften.

In de praktijk is het voor kinderen en jongeren steeds een moeizaam zoeken naar sites die geschikte ruimtelijke speel- en ontmoetingskansen bieden. Het toegankelijk en bruikbaar maken van specifieke sites levert voor kinderen en jongeren een sterke meerwaarde, ook al is het voor beperkte tijd. 'Het is aardig meegenomen'. De **duur van het begrip tijdelijkheid is relatief: 6 jaar is een volledige generatie lage-school-kindertijd.**

Sites aanpassen aan speelkansen **hoeft niet duur te zijn.** Het is opvallend om vast te stellen dat, vanuit het oogpunt van kinderen, zelfs banale braakliggende sites echte speelkansen kunnen bieden. Een 'functionele speelbare ruimte' creëren hoeft dan ook niet noodzakelijk gepaard te gaan met zware ingrepen. Vaak zullen eigenaardigheden van het terrein speelkansen inhouden en kan daarop ingespeeld worden. Het **creëren van tijdelijke landschappen hoeft zich niet exclusief op jeugd te richten.** Tijdelijke parken en parkjes kunnen gericht zijn op alle leeftijdslagen (met

geïntegreerde aandacht voor een speelse kindgerichtheid). In specifieke gevallen zal het zinvol zijn de site integraal in te richten als formele speelruimte.

4.2.6.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Het in gebruik nemen van tijdelijke landschappen kan voor verschillende partijen (ook private partners) **voordelen** opleveren:

- preventie van sluikstort, besparing in opruimkosten
- verhoogde sociale veiligheid
- duidelijkheid en afspraken voor beheer en aansprakelijkheid
- tijdelijk mooi stedelijk landschap (beeldkwaliteit)
- vergoeding voor gebruik (bijv. kleine huursom)
- lucratief gebruik (bijv. als kweekgebied voor openbaar groen)
- enz.

De Stad Gent heeft reeds enkele ervaringen, vooral in het kader van stadsvernieuwingsprojecten (bijv. Brugse Poort).

'De Site' Rabot. Voorbeeld van een basis voor een tijdelijk landschap

4.2.6.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

1) Beleidsinstrumenten

Voor het creëren van tijdelijke landschappen zijn een aantal beleidsinstrumenten aan te duiden:

Overeenkomsten i.v.m. tijdelijk gebruik:

- het huren of in tijdelijke erfpacht nemen van terreinen door de overheid;
- overeenkomsten m.b.t. beheer (bijv. overheid neemt beheer op zich, in ruil voor openstelling van een privaat terrein).

Overeenkomsten i.v.m. basisinrichting (bijv. landscaping, zie verder):

- Bij publieke projecten: Voorlopige basisinrichting opnemen in bestekken voor aannemers (bijv. verplichting tot inzaaien en *basic landscaping* na sloop,...).
- Bij private projecten: voorlopige inrichting en *basic landscaping* opleggen als stedenbouwkundige last bij bouw- of sloopvergunningen.

2) Inrichtingsprincipes

- Functionele basic zonering, die inspelt op beleving:

- Zoals bij elke publieke ruimte, wordt best een basiszonering vooropgesteld:
- . 'logische' looplijnen en verblijfsplekken;
 - . rekening houdend met aanliggende bebouwing, buffering naar lelijke of gevaarlijke randen;
 - . voldoende overzichtelijkheid;
 - . afschermen van werkterrein en plekken met reëel gevaar;
 - . inspelen op site-specifieke eigenaardigheden, zodat 'belevingslandschappen' ontstaan:
 - bijv. restanten van voormalige functies bewaren en verwerken in het ontwerp van het tijdelijke park.
- ###### **- Basic landscaping, bijv.:**
- . zone met grasvlakte (algemeen bespeelbaar terrein, ook voor sportachtig spel);
 - . zone met glooiingen, taluds met verschillende hellingsgraden;
 - . zone met aanplantingen:
 - ook in stenige context is het mogelijk groen te realiseren door het inbrengen van vegetale plateaus, voor grasvlaktes, grasruigtes, zones struikgewas, boomkwekerijen, ...
- ###### **- Tijdelijke (artistieke) installaties:**
- Bij terreinen op wijk- of stadsniveau (bijv. bijzondere stadsvernieuwingsprojecten), kan worden gedacht aan tijdelijke artistieke interventies.

3) Beheer

Vaak kan een tijdelijke basisinrichting de kost van beheer (bijv. opruimen zwerfvuil) sterk verminderen. Anderzijds moet bij eventuele inrichting het beheer ook steeds in rekening worden gebracht.

Basisbeheer door de Stad Gent kan private eigenaars over de streep halen om hun terreinen open te stellen.

4) Prioritaire zones

Hoewel steeds ingespeeld kan worden op opportuniteiten, zijn een aantal situaties prioritair:

- Stadsdelen die gekenmerkt worden door een jonge bevolking, kleine tuinen en geringe aanwezigheid van kwaliteitsvolle speelkansen (bijv. in de Kernstad) komen prioritair in aanmerking voor het organiseren van tijdelijke landschappen.
- Grotere, open terreinen krijgen prioriteit:
Kleine en ingesloten onbebouwde percelen daarentegen (bijv. uitsparing in een huizenrij) kunnen enkel op straatniveau functioneren.
- Inspelen op grote opportuniteiten (lage kost, grote baten):
Het is vaak zonde om een mooie opportuniteit te laten liggen vooral indien er met weinig inspanningen een extra ruimte gecreëerd kan worden (ook in gebieden die al redelijk bedeed zijn).

4.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:

Groene ruimte

1. Visie

Voor het uitwerken van kindgerichte groene ruimte zijn twee insteken mogelijk:

- Kindgerichtheid wordt geïntegreerd in en verweven met de totale structuur van de groene ruimte,
- De groene ruimte een drager van een formeel speelterrein. Een speelzone voor kinderen, tieners en/of jongeren is aanwezig.

Algemeen wordt er gestreefd naar:

- Het creëren van een netwerk van groene ruimtes op diverse schaalniveaus (gericht op het nastreven van een groennorm en het principe 'vergroenen door verdunnen').
- Het bepalen van een gradatie in spelintensiteit bij het uittekenen van een structuur in groengebieden. Er worden drie mogelijke gradaties met bijhorende oplossingen aangereikt.
- De keuze voor een typisch en karakteristieke kindgerichte inrichting en uitrusting van de groene ruimte,
- Een gepaste inbreng van formele speelterreinen in groene ruimte (van totale integratie tot strikte afgrenzing).
- Het afstemmen van het schaalniveau van de formele speelterrein op het schaalniveau van de groene ruimte.

Op basis van voorgaande elementen worden er vijf types groene ruimte met bijhorende richtlijnen voor kindgericht ontwerp onderscheiden.

2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

De betekenis voor de kinderen, de ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten en uiteindelijk richtlijnen voor kindgericht ontwerp worden per type groene ruimte verder uitgewerkt.

Groenpolen en groenassen	p. 78
Wijkpark	p. 81
Buurtpark.	p. 82
Straatgroen	p. 85
Tijdelijke landschappen	p. 86

5. SPORTVOORZIENINGEN

5.1. Visieontwikkeling

5.1.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Sportvoorzieningen kunnen tot op **verschillende schaalniveaus** worden uitgebouwd: van informele veldjes (buurt- en straatniveau) met minimale uitrusting tot grootschalige sportcomplexen met grote tribunes en faciliteiten. In Vlaanderen gaat veel aandacht uit naar uitbouw van sportvoorzieningen op gemeentelijk of regionaal niveau. Deze voorzieningen zijn dikwijls niet toegankelijk voor niet-georganiseerde jeugd.

Voor kinderen, tieners en jongeren zijn echter vooral kleinere sportvoorzieningen van belang (buurt- en straatniveau). Eerder dan officiële maatgeving en uitrusting zijn (multi-)functionaliteit en een goede bereikbaarheid en inplanting belangrijk.

Voor tieners en jongeren zijn sportcentra vaak bovenlokale ontmoetingsplekken. Sportcentra vormen voor hen méér dan sportruimte. De inrichting van sportcentra wordt echter vaak niet gezien als een volwaardige ontwerpogave voor uitbouw van publieke ruimte.

5.1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

In het Gentse plannings- en groenbeleid worden **sportcentra en sportvoorzieningen opgenomen in de ruimtelijke (groen)structuur en fietsroutenetwerken.**

In de groenvisie worden **sportcentra genoemd als logische dragers van formele speelterreinen** in de Randstad.

In Gent is er al een zekere **traditie van buurtsport**, met o.m. een 'overleg sportschuren'.¹³ Dit buurtsportverhaal kan worden verder gezet. Belangrijk hierbij is overleg tussen de Jeugddienst, de Groendienst en de Sportdienst.

¹³ Zie: Theeboom, Marc en De Maesschalck, Pascal (2006). *Sporten om de hoek. Een brede kijk op buurtsport in Vlaanderen*. Sint-Niklaas: ISB, p. 54-62.

5.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

5.2.1. Aandacht voor de uitbouw van kleinschalige en multifunctionele sportvoorzieningen.

Kleinschalige sportvoorzieningen zoals grasveldjes en pleintjes (al dan niet met **low profile uitrusting**) nodigen uit tot beweging, sport en spel. In vele gevallen zijn **multifunctionele ruimtes**, waar ook minder evidente sporten (volley, badminton, frisbee,...) kunnen worden beoefend, te verkiezen boven sportinfrastructuur die specifiek op één sportdiscipline zijn afgestemd. Voorzieningen die speelse varianten uitlokken op bestaande sportbeoefening, kunnen een interessante prikkel zijn om meer spelachtig sport te ontwikkelen.

In bepaalde stadsdelen (vooral delen van de Kernstad met grote allochtone bevolking) is er echter heel uitdrukkelijk vraag naar specifieke sportvoorzieningen (vooral voetbal). Een goede **zonering en voldoende goed uitgeruste velden** kunnen dan voorkomen dat grote delen van de publieke (speel)ruimte voor dit specifieke gebruik worden geclaimd.

Een kind- en jongerengericht sportbeleid investeert fors in dit soort kleinschalige en multifunctionele sportvoorzieningen die uitnodigen tot lichamelijk bewegen en sport. De ondersteuning door de Vlaamse overheid (cfr. het **'Sport voor allen-decreet'** voor subsidiëring d.m.v. lokale sportbeleidsplannen) van **andersgeorganiseerde sport**, waaronder **buurtsport**, biedt hiervoor een interessante opportuniteit.

5.2.2. Sportcentra uitbouwen als ontmoetingsplaatsen, ook voor tieners en jongeren

Sportcentra oefenen een aantrekkingskracht uit op tieners en jongeren. Voor hen is een sportcentrum ook een ontmoetingsplaats en **belangrijk (semi-)publiek domein**. In Vlaanderen zijn sportcentra echter vaak organisch ontwikkeld volgens de ruimtelijke noden van sportclubs. Het publieke domein wordt beperkt tot de beschikbare restruimte en kent dikwijls een banale inrichting en uitrusting. In dergelijke zones met weinig mogelijkheid tot sociale controle kan vandalisme opduiken.

Sportcentra en wijksporthallen kunnen meer kwaliteitsvol worden ontwikkeld als ontmoetingsplaatsen.

Zij kunnen **impliciet worden afgestemd op tieners en jongeren**, o.m. door:

Jan Yoensplein (Bloemekenswijk)

- kwaliteitsvolle inrichting van het publieke domein
- aanwezigheid van formele jeugdvoorzieningen: speelruimte, skate,...

- **Centraal uitbouwen van publiek domein**, zorgvuldige zonering en bijzondere aandacht voor toezicht en sociale controle (bijv. visuele relatie met cafetaria, conciërge,...).
- **Kwaliteitsvolle inrichting en straatmeubilair**, inspelend op **zitten, hangen, liggen** van jongeren. Een interessant voorbeeld is het Jan Yoensplein (zie illustraties hiernaast).
- **Optimale toegankelijkheid van een aantal sportvelden** voor niet-georganiseerde gebruikers:
Dit betekent gratis gebruik en geen reservatieplicht. Toezicht en registratie van gebruikers kan evenwel aangewezen zijn.

5.2.3. Sportcentra als dragers van speelruimte, skateruimte en formele jeugdvoorzieningen

Zoals in de Groenvisie (2005: 48) is vooropgesteld, kunnen wijk sportcentra drager zijn van **formele speelterreinen**. Dit kan op **straat-, buurt- en wijkniveau**. Alle types speelterreinen zijn mogelijk. Vooral een kwaliteitsvol ingericht terrein van het speelplein-type of terreinen voor sportachtig spel zijn een evidente keuze voor een sportcentrum.

Sportcentra zijn ook geschikte dragers van **skatevoorzieningen die het straat- en buurtniveau overstijgen** (bijv. *quarter ramp*, *half pipe*). Skaten op dit niveau heeft immers veel kenmerken van 'echte' sportbeoefening.

Voor het **jeugdwerk** kan het evenzeer interessant zijn om in of nabij een sportcentrum gevestigd te zijn. Dit kan eventueel worden gecombineerd met een meer avontuurlijke zone of speelterrein.

Aandachtspunten voor de **inplanting** van speelruimte op sportsites zijn:

- goede ligging en bereikbaarheid van de speelruimte in de sportsite, vooral t.a.v. aanliggende woonwijken (bijv. nabij toegangen);
- speelruimte in relatie tot cafetaria en kantines;
- speelruimte in relatie tot jeugdwerk (avontuurlijke type);
- speelruimte langs bovenlokale wandel- en fietsroutes en belangrijke passageplekken.

5.2.4. Autonome bereikbaarheid van sportvoorzieningen

Voor kinderen, tieners en jongeren is het belangrijk dat ze zich zelfstandig kunnen verplaatsen naar sportvoorzieningen.

- Voor **straat- en buurtsportvoorzieningen** betekent dit een **goede ligging t.o.v. de woonbuurt**, met zeer goede **oversteekvoorzieningen** wanneer er barrières zijn.
- Voor **wijk sportvoorzieningen** (sportcentra) betekent dit een goede ligging en ontsluiting door **diverse ruimtelijke netwerken** (groenstructuur, fiets- en wandelnetwerk, trage wegennetwerk,...).

5.2.5. Kindgerichte uitbouw van de site Blaarmeersen-Watersportbaan en aanliggende gebieden.

Dit wordt apart behandeld onder Deel 3, Hoofdstuk 6. Blaarmeersen-Watersportbaan. (zie p. 133 e.v.).

5.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:

Sportvoorzieningen

1. Visie

Voor het uitwerken van betekenisvolle sportvoorzieningen voor kinderen, jongeren en tieners is het schaalniveau van wezenlijk belang. Er wordt uitgegaan van twee principes;

- Kleinere sportvoorzieningen (buurt- en straatniveau) zijn vooral gericht op kinderen, en daarnaast ook op tieners en jongeren;
- Bovenlokale ontmoetingsplekken zijn vooral gericht op tieners en jongeren.

Daarnaast kan het Gentse plannings- en groenbeleid als basis dienen om sportcentra en sportvoorzieningen verder uit te bouwen.

2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

Om de sportvoorzieningen af te stemmen op de behoeften van de kinderen, tieners en jongeren worden er verschillende richtlijnen en oplossingen uitgewerkt:

Aandacht voor de uitbouw van kleinschalige en multifunctionele sportvoorzieningen	p. 92
Sportcentra uitbouwen als ontmoetingsplaatsen, ook voor tieners en jongeren	p. 92
Sportcentra als drager van speelruimte, skateruimte en formele jeugdvoorzieningen	p. 93
Autonome bereikbaarheid van sportvoorzieningen	p. 93
Case: site Blaarmeersen-Watersportbaan.	p. 133

6. BUITENRUIMTE VAN SCHOLEN

6.1. Visievorming

6.1.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

De school vormt voor kinderen een **centrale plek in het speelweefsel**. Voor velen van hen is de schoolspeelplaats dé buitenplek waar ze dagelijks spelen. Voor een toenemend aantal kinderen in de samenleving is de speelplaats de enige buitenplek waar ze regelmatig, vrij spelen.

Schoolspeelplaatsen hebben mogelijks ook potentie om als publieke speelruimte te worden gebruikt. Hiertoe moeten dan wel specifieke randvoorwaarden zijn vervuld. Met de opkomst van het **'Brede school'-idee** is te verwachten dat de school een nog belangrijkere plaats zal innemen, o.m. voor naschoolse opvang, buurtwerking en vrije tijdsbesteding.

6.1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

In dichtbebouwde wijken (bijvoorbeeld in de Kernstad) is vrije ruimte schaars. Schoolcomplexen beschikken in de regel over substantiële buitenruimte, die bovendien soms ingericht en uitgerust is als speelterrein. In deze wijken kan het **toegankelijk maken van schoolspeelplaatsen buiten de schooluren een betekenisvolle uitbreiding van het speelweefsel opleveren**. Ook voor meer afgelegen of geïsoleerde kernen (bijv. straatdorpen) kan het interessant zijn om goed uitgeruste schoolspeelplaatsen open te stellen. Openstelling voor het brede publiek is in de praktijk echter niet vanzelfsprekend.

In het huidige **Bestuursakkoord** kondigde het Gentse Stadsbestuur aan om het 'Brede school'-concept te implementeren:

" Deze bestuursploeg staat achter de verdere realisatie en de uitbreiding van het principe van de "De Brede school". In een brede school krijgen jongeren de kans om dingen te doen, te beleven en te leren waarvoor er in de klas of thuis geen tijd of ruimte is. De schoolpoort wordt verder opengegooid en schoolopbouwswerkers, sportverenigingen, culturele verenigingen, jeugdwerkers zorgen voor een waaier aan culturele, sportieve, sociale en andere activiteiten." (Bestuursakkoord 2007: 15)

Voor realisatie van het 'Brede School'-idee is een **projectverantwoordelijke** aangesteld. De **stuurgroep onderwijs Stedenfondsprojecten heeft reeds**

randvoorwaarden geformuleerd voor gebruik van de schoolspeelplaats buiten de schooluren. Aandacht voor **vormen van buurtbeheer** (een benadering waar men in Gent enige ervaring mee heeft) levert wezenlijke instrumenten om de openheid van schoolspeelplaatsen te realiseren.

Vooraf bij nieuwbouw of substantiële verbouwingen is het mogelijk om expliciet te vertrekken vanuit het principe van de toegankelijkheid van schoolspeelplaatsen. Hierbij kan men er resoluut voor zorgen dat de speelplaats zó is ingeplant dat ze optimaal in staat is om opengesteld te worden. De extra financiële ondersteuning van schoolbouwprojecten door de Vlaamse overheid, vormt een opportuniteit om schoolsites te herstructureren.

6.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

6.2.1. Schoolspeelplaats als kwaliteitsvolle speelplek

Gezien het belang dat schoolspeelplaatsen hebben voor kinderen moet de **schoolspeelplaats benaderd worden als een kwaliteitsvolle speelplek**. Het dient een speelruimte te zijn dat integraal voldoet aan de voorwaarden voor kwaliteitsvolle speelruimte. Enkele inrichtings- en uitrustingsprincipes zijn in Hoofdstuk 1 van dit deel opgesomd.

6.2.2. Openstellen van schoolspeelplaatsen

Publieke toegankelijkheid van de schoolspeelplaats is een principieel na te streven doel.

De problematieken die dit verhinderen zijn:

- De school is beheerder (zit dus met eventuele kosten en zorgen) maar heeft er geen belang bij om infrastructuur open te stellen (ruimtelijke speelkansen bieden aan de samenleving hoort niet tot de directe doelstellingen van het onderwijs).
- Er stellen zich belangrijke vragen m.b.t. eindverantwoordelijkheid, aansprakelijkheid, verzekering, schade, bijkomende kosten (o.a. vandalismebestendigheid),...
- Speelplaatsen zijn vaak niet georiënteerd op de omliggende woonomgeving (ruimte ingesloten door bebouwing). Gebruikers van de speelplaats zijn dan ongezien, hetgeen aanleiding kan zijn tot misbruiken.
- De organisatie van de school is erop afgestemd dat ze dichtgaat buiten de schooluren.

Volgende strategieën kunnen oplossingen bieden voor deze knelpunten. In veel gevallen zal het ideaal zijn om niet terug te grijpen naar 1 strategie, maar integendeel een zinvolle combinatie van strategieën toe te passen.

Foto's: Michel Gerits

1) Buitenruimte oriënteren op de omgeving: 5 modellen

Het principe is hier dat de buitenruimtes niet ondubbelzinnig deel uitmaken van de schoolinfrastructuur, maar liggen in het tussengebied tussen privaat (de schoolgebouwen) en publiek (de straat). Hierdoor wordt de schoolspeelplaats zo sterk mogelijk gelinkt met zijn omgeving.

- 'College'-model:

In de traditionele scholenbouw van de vorige eeuw was het schoolgebouw sterk op zichzelf gericht. Soms was de schoolspeelplaats zelfs resoluut ingesloten in de eigen schoolbebouwing (college-model). Om te realiseren dat buitenruimte optimaal gebruikt wordt, en een rol kan spelen als publiek domein, moet van dit model afgestapt worden.

- 'Twee poorten'- of 'tussenruimte'-model:

Binnen dit model zijn er overgangsgebieden tussen integraal publieke ruimte enerzijds en private schoolruimte anderzijds. Er zijn dus meerdere zones, met een 'tussenruimte'. De speelruimte is gelegen in deze tussenruimte. Via twee poorten, aan beide zijden van de tussenruimte, wordt de toegankelijkheid geregeld. Tijdens de schoolspeeltijden wordt het tussengebied exclusief schoolruimte. Na de schooluren gaat de voorste poort open, waardoor het tussengebied toegankelijk wordt, zonder dat de school integraal toegankelijk is. Een ander deel van de school wordt slechts bij uitzonderlijke gelegenheid opengesteld (bijv. school- of buurtfeest).

- 'Open-school'-model:

Scholen hebben een kleine eigen ruimte, maar kunnen tijdens de speeltijden gebruik maken van publieke ruimte in de onmiddellijke omgeving. In Nederland (bijv. Amsterdam) zijn dergelijke voorbeelden te vinden: tijdens speeltijden blijven kinderen niet binnen de schoolruimte, maar maken ze, onder toezicht van leerkrachten en binnen vooraf afgesproken ruimtelijke grenzen, gebruik van een park of plein.

- 'Super-school'-model:

Dit is het meest visionaire model, waarbij de schoolgebouwen en de speelplaats geïntegreerd worden in een breder geheel aan functies: kinderopvang, bibliotheek, wijkhuis, winkels, wonen,... Door de permanente aanwezigheid van mensen is er ook permanente sociale controle en toezicht. Dit laat toe om de schoolinfrastructuur ook na schooltijd zijn rol als publieke ruimte te laten spelen.

- 'Transparant-hek'-model, 'sleutel'-model

Bij dit model ligt de speelplaats naar de straatkant toe: de hele speelplaats is zichtbaar van op straat. Er is een transparant hekwerk en een (transparante) poort. Op tijden dat de speelplaats exclusief voor de school is, is de poort dicht. Wanneer de poort open is kan de speelplaats vrij gebruikt worden door de buurt.

Openbare Basisschool Rosa Boekdrukker Amsterdam en Kinderdagverblijf De Pionier:

Het publieke plein met speelvoorzieningen tussen basisschool en kinderdagverblijf is altijd toegankelijk vanaf de twee straatzijden. Een laag hek zorgt ervoor dat kinderen niet op straat rennen.

Dit praktijkvoorbeeld is in wezen een 'open school'-model, maar draagt kenmerken van een 'transparant hek'-model.

Verschillende uitgangssituaties zijn mogelijk:

- *Bij nieuwbouw* is oriëntering van buitenruimte op de omgeving het eenvoudigst te realiseren. Daar is het een kwestie van principiële keuze en vervolgens het kiezen van oplossingsstrategieën, het kiezen uit bovenstaande modellen.
- *Bij bestaande schoolinfrastructuur* ligt het per definitie moeilijker. Hier kan een combinatie van strategieën worden toegepast. Waar de ruimtelijke ingrepen hun beperkingen hebben, dienen er combinaties gemaakt te worden met andere strategieën die hieronder worden behandeld: realiseren van brede school concepten, gedeelde financiering, buurtbeheer en toezicht.

2) Het realiseren van brede school

Hoe meer betekenis(en) een schoolgebouw krijgt en hoe meer functies in een schoolgebouw worden ingebracht, hoe meer een schoolspeelplaats onder toezicht open kan zijn. Het brede school idee wil meer relatie bewerkstelligen tussen school en samenleving (in 2 bewegingen: school naar samenleving en samenleving naar school). Elke actie m.b.t. brede school maakt meer mogelijk voor eventuele openstelling. Het realiseren van creatieve, vernieuwende projecten m.b.t. brede school biedt m.a.w. opportuniteiten voor de bredere bruikbaarheid van de buitenruimtes. Hierbij kunnen we ook verwijzen naar het 'super-schoolmodel' (zie hierna).

3) Mede-investering in infrastructuur: gedeelde financiering

Het concretiseren van openstellen brengt (op een uitzondering na) steeds extra kosten met zich. Het is niet logisch te veronderstellen dat het schoolbestuur of het departement onderwijs instaan voor deze meerkost. Het is evenmin vanzelfsprekend dat scholen onvoorwaardelijk moeten opdraaien voor schade die wordt aangericht buiten de schooluren.

Er zou een systeem van privaat-publieke investeringen kunnen worden opgezet:

- een subsidiëringstelsel voor de aanleg, herinrichting of uitrusting van schoolspeelplaatsen die worden opengesteld;
- in te staan voor het beheer van de ruimte (beheersovereenkomsten).

Combinatie met andere buurtvoorzieningen kunnen bovendien ook een forse plaatswinst voor de school opleveren.

Een gedeelde financiering en win/win-acties kunnen de openstelling van speelplaatsen stimuleren.

4) Organiseren van toezicht op schoolspeelplaatsen: buurtbeheer en toezicht

De Stad Gent heeft concrete ervaring met het betrekken van burgers. Terugvallend op deze ervaring kunnen concrete projecten worden opgezet m.b.t. het openstellen van schoolspeelplaatsen en betrokkenheid van burgers daarbij. Door pilootprojecten op te zetten wordt de specifieke knowhow ontwikkeld. Een zorgvuldige opvolging en evaluatie (ondersteuning door de Stad Gent) zal hierbij nodig zijn.

Superschool'- model: Brede School 'Het Vlechtwerk' in Almere

Brede School 'Het Vlechtwerk' is ontstaan uit de fusie van twee basisscholen en een peuterspeelzaal. Naast diverse scholen herbergt het gebouw ook 12 schoolwoningen, twee gymnastieklokalen, een buurthuis met ouderencentrum, een buurtrestaurant, een consultatiebureau, een kinderdagverblijf/buitenschoolse opvang, een ontmoetingsruimte, een tandartsenpraktijk, een logopediepraktijk en een kapsalon.

Brede School Het Vlechtwerk is multifunctioneel en heeft wijkgerichte voorzieningen, die de cohesie en de leefbaarheid in de wijk moeten bevorderen. De vele verschillende functies zijn goed en duidelijk herkenbaar. De verschillende participanten hebben hun eigen plekje met een eigen ingang in het grote complex, maar behouden hun eigen identiteit en vullen elkaar.

Ruimtelijk uitgangspunt van onze Brede School is het weefselmodel. Dit model organiseert op simpele wijze het ontmoeten binnen het gebouw en de samenwerking tussen de verschillende partijen. Het complex kenmerkt zich door drie min of meer zelfstandige gebouwen. De twee buitenste vleugels bestaan uit reeksen kleinere, flexibele ruimtes (scholen en kinderdagverblijf). Alle gebruikers kunnen het middendeel via een gang bereiken. In het middendeel bevinden zich de gemeenschappelijke voorzieningen en het buurthuis. De gangen zorgen ervoor dat er meerdere speelruimtes ontstaan; open pleinen voor de grotere kinderen, naast afsluitbare, beschutte hoekjes voor de kleintjes. Het weefselmodel is de grondslag voor het gebouw en zijn organisatie.

Meer info: <http://www.leekensencolijn.nl/content.php?intenn=1&module=nieuws/uitgebreid&Code=31&pagina=3&PiPSESSID=1b6302f3218b690ef73a7b3cd0e9d3&>

6.3.3. Ontwikkeling van een expliciet vormgegeven speelweefsel rond de school

De directe omgeving van de school en vaak gebruikte schoolroutes zijn erg betekenisvol in een speelweefsel. **Via de school kunnen kinderen toegang krijgen tot een ruimer netwerk van beleefbare routes en (speel)plekken.** Dit vergt de uitbouw van het speelweefsel rond de school. Het is dan ook zinvol deze plaatsen zeer expliciet vorm te geven binnen het speelweefsel.

Concrete werkpunten hierbij zijn:

- Uitbouw beleefbare en bespeelbare passageplekken langs belangrijke schoolroutes.
- Verbinden van vrijetijdsvoorzieningen en formele speelterreinen met de school.
- Optimale verkeersveiligheid langs schoolroutes, waardoor de autonome mobiliteit van kinderen groter wordt. Kinderen kunnen en mogen dan zelfstandig naar school, en van daaruit ook naar de vrije tijdsvoorziening (sportcentrum, muziekschool, jeugdwerk,...).

Brede School Saendelft

Het ontwerp voor de buitenruimte van de Brede School Saendelft bestaat uit drie onderdelen:

- 1) de **kiss and ride-zone**
- 2) het **semi-openbare schoolplein** en
- 3) de **besloten speelpleintjes, bedoeld voor de jongste kinderen**, met teletubby-heuvel, zitpofjes en een klauterelement als speelaanleiding.

Na schooltijd is het schoolplein openbaar toegankelijk voor de kinderen uit de buurt. **De lange loper (4) verbindt de Brede School met de buurt.**

Wilgenspiraal

Dit spiraalvormige 'doolhof' wordt gevormd door wilgentenen die op ontsnap-afstand van elkaar zijn geplant. Van buiten naar binnen toe worden de wilgentenen steeds hoger wat een grafisch effect oplevert. De ondergrond van het doolhof is van houtsnippers, daarbuiten biedt een dikke grasmat plek om te zitten of te spelen.

Palenwoud

De splintervrije palen van verschillende dikte en hoogte vormen het palenwoud en zijn aanleiding voor vele vormen van spel.

meer info: <http://www.santenco.nl/www/nieuw/bredeschoolsaendelft.htm>

6.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:

Buitenruimte van scholen

1. Visie

Voor het uitwerken van de buitenruimte van scholen wordt uitgegaan van;

- o het feit dat voor kinderen de school een centrale plek is in het speelweefsel;
- o de potentie om schoolspeelplaatsen uit te werken tot publieke speelruimte;
- o de mogelijkheid om schoolspeelplaatsen buiten de schooluren een betekenisvolle uitbreiding van het speelweefsel mee te geven (o.a. gesteund door het huidige bestuurakkoord van het Gentse stadsbestuur);
- o een optimaal georganiseerde buurtbeheer.

2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

Op basis van bovenstaande elementen worden drie oplossingen naar voor geschoven om te werken rond kindvriendelijke buitenruimte rond de school.

Schoolspeelplaats als kwaliteitsvolle speelplek	p. 96
Openstellen van schoolspeelplaatsen (vijf modellen)	p. 96
Ontwikkelen van een expliciet vormgegeven speelweefsel rond de school	p. 99

7. BUITENRUIMTE VAN ANDERE COLLECTIEVE VOORZIENINGEN

7.1. Visievorming

Ook andere collectieve voorzieningen beschikken vaak over buitenruimte waar kinderen, tieners en jongeren te vinden zijn.

Vooral in speelkansarme gebieden (bijv. Kernstad of afgelegen gebieden in de Randstad) kunnen dit interessante ruimtes zijn om het speelweefsel te versterken.

De Stad Gent kan zelf actief initiatief nemen in en rond **publieke voorzieningen**:

- kinderopvanginitiatieven
- musea
- bibliotheken (bijv. Zuid,...)
- culturele centra
- muziekscholen
- kunstacademies
- enz.

Daarnaast zijn er ook heel wat **private voorzieningen**.

- private sportvoorzieningen (fitness, manèges, dansscholen,...)
- shopping centra, warenhuizen, baanwinkels en hun parkings
- parkings nabij kantoren
- horeca
- enz.

7.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

De buitenomgeving van de publieke voorzieningen is vaak ook wachtruimte: kinderen wachten op hun ouders of vica versa, wachten op de voorstelling.... Een speelse vormgeving (bijv. bespeelbare kunst in publieke ruimte) kan het wachten aangenamer en leuk maken.

Daarnaast kan de stad Gent via vergunningverlening, PPS en/of een subsidiebeleid een kindgerichtheid stimuleren of afdwingen rondom private voorzieningen.

Leuven, Tweebronnenbibliotheek:
Cafeteria stelt spelmateriaal en fietsjes ter beschikking op binnenplein.

Speelruimte centraal in winkelcentrum ('t Pand, Waregem)

Decathlon kortrijk:
Voor de baanwinkel liggen sportveldjes die onder voorwaarden te gebruiken zijn. Decathlon organiseert er ook sporttoernooitjes (met het oog op klantenbinding).

Parking Germinal Beerschot: Wanneer de parking niet in gebruik is, wordt ze gebruikt als buurtsportterrein.

8. WATER

8.1. Visievorming

Water heeft veel potentie om een speelweefsel en beleefbare publieke ruimte mee uit te bouwen. Aangezien de Stad Gent water ook expliciet een plaats wil geven in ruimtelijke projecten, wordt dit hier beschouwd als een 'component' van een speelweefsel.

8.1.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Water heeft vele betekenissen voor kinderen en jongeren (en overigens ook voor volwassenen).

Enerzijds biedt water **grote potenties voor beleving en spel**: verfrissing, ontmoetingspunten, spiegelend effect, water manipuleren, spulletjes laten drijven, kijken naar het waterleven, zitten aan de waterkant, over een waterloopje springen,... Anderzijds roept water ook **gevaar** op: er is "de kans dat je er in valt", er is "de kans dat je druipt nat gespoten wordt", er is zelfs "de kans dat je verdrinkt", ... De betekenis van water voor kinderen (en voor ouders) is dus **ambivalent**: kinderen kunnen er van alles mee (en ze weten dat), maar tevens houdt het gevaren in (t.e.m. levensgevaar).

In stedelijke omgevingen wordt water vaak aanwezig gebracht in parken en pleinen. Soms wordt dit **kunstmatig gecreëerd (fonteinen, drinkwaterpunten,...)**. De beste van deze voorzieningen spelen in op de diverse gebruiksmogelijkheden van water, zoals ze hierboven zijn beschreven.

Zo zal een kindgerichte fontein niet enkel mooi zijn, maar ook verfrissing bieden, zijn water laten manipuleren, zitmogelijkheid bieden, enz...

Ook de **afvoer van water (goten)** levert betekenisvolle kansen voor kinderen en speels gedrag. Verder gebruiken kinderen evenzeer 'toevallige' (niet ontworpen) waterpartijen: bijv. bovengrondse afvoer via molgoten, een gedeelte van het voetpad is verzakt en er ontstaat een plas,...

Ook **grotere waterlopen of waterpartijen (vijvers, vaart, kanalen,...)** kunnen belevingsmogelijkheden bieden: een brug over het water, plekken aan de waterkant waarbij je op het niveau van de waterspiegel staat, rust en passageplekken langs een waterloop, verlaagde kades,....

In omgevingen met een eerder **landelijk karakter** kan water een meer natuurlijke uitstraling hebben: beek, poel, drinkput, vijver, vaart of kanaal... Dit biedt aan kinderen en jongeren volop kansen tot ontdekking en avontuur.

8.1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

De Stad Gent profileert zich verder als "waterstad". In het Bestuursakkoord staat onder meer te lezen:

" Onze rivieren krijgen er groene eilandjes of groene oevers bij. Waterpartijen, straatbeken en fonteinen moeten deel uitmaken van de verfraaiing van het stadsbeeld. " (Bestuursakkoord Periode 2007-2012: 11, 12).

In het Bijzondere stadsvernieuwingproject 'Oude dokken' is water bijvoorbeeld expliciet een thema. Dit wordt verder uitgewerkt in Deel 3: Hoofdstuk 7. Water op kleine en grote schaal biedt aanknopingspunten om kindgerichte ruimtes te realiseren.

8.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

8.2.1. Water en gevaar

Hét gevaarsknelpunt bij uitstek is verdrinking. Het uitgangspunt om alle waterpartijen feitelijk onbereikbaar te maken voor kinderen is niet zinvol. Ook kinderen zijn gebruikers, en bij tal van waterbelevingen is de kans op verdrinking absoluut minimaal en zou het niet getuigen van kindvriendelijkheid om kinderen weg te houden van deze voorzieningen. Het principe dat wordt nagestreefd is dat voorzieningen met water ook door kinderen kunnen beleefd worden. Concepten worden daarbij zo ontwikkeld dat de kans op verdrinking minimaal is.

Beperking van de waterdiepte, zichtbaar maken van de bodem:

Waar het kan zal de waterdiepte worden beperkt. In combinatie hiermee wordt ook gezorgd dat de bodem zichtbaar is. Dit laat toe dat gebruikers het risico (de kans op verdrinking) visueel kunnen inschatten.

Beperking van de waterdiepte, in combinatie met het zichtbaar maken van de bodem kan in diverse en uiteenlopende situaties worden toegepast: kunstmatige vijvers, fonteinachtige oplossingen, waterlopen met voetgangersbrug, enz...

Voorzien van reling:

Relingen dienen te worden toegepast indien volgende kenmerken gecombineerd aanwezig zijn:

- er is sprake is van aanzienlijke waterdieptes;
- er is een aanzienlijk niveauverschil is tussen maaiveld en waterspiegel;
- er is een verticale kademuur.

> Spectaculaire waterspeelplaats op regionaal of stadsniveau

Foto: Neeltje Jans

Landesgarten Trier (Foto: Jan Piller)

Landesgarten Trier (Foto: Jan Piller)

Provinciaal Zeebos
Blankenberge (Foto: Ronny Gallo)

> Water- en zandspeelplaats op wijkniveau + terrein speelpleinwerking:

Foto: Spereco

Foto: Jan Piller

Foto: Eibe

> Water- en zandspeelplaats op buurt en straatniveau

Ontwerp Aldo Van Eyck
(Foto: Stichting Violette Cornelius)

Foto: Spereco

Foto: Spereco

Noot: in bepaalde gevallen zal men, bijvoorbeeld omwille van beeldkwaliteit verkiezen om hier geen reling te voorzien. In deze gevallen zal men werken met het 'markeren van visuele grenslijnen' (zie verder). Het principe is hier: hoe risicovoller de plek (grotere valdiepte, grotere waterdiepte) hoe nadrukkelijker de markeringen zullen zijn.

Voorzien van balustrade:

Balustrades dienen te worden toegepast indien volgende kenmerken gecombineerd aanwezig zijn:

- de kenmerken zoals omschreven bij 'reling';
- als er aanliggend een formele kindvoorziening is (opvang, jeugdwerk, speelterrein, ...).

Toepassing van kadeverlaging:

Zones met verlaagde kade (maaiveld verlagen tot ca. waterpeil) dienen te worden ingebracht indien volgende kenmerken gecombineerd aanwezig zijn:

- als er sprake is van aanzienlijke waterdieptes;
- als er een aanzienlijk niveauverschil is tussen maaiveld en waterspiegel.

Deze zones worden in een zeker ritmisch patroon toegepast.

Een verlaagde kade heeft geen reling of balustrade.

Toepassing van visuele grenslijnen:

Door het aanbrengen van lijnvoeringen en vlakaanduidingen suggereert de ontwerper dat er een nieuwe zone genaderd wordt. Deze ingrepen zijn bij uitstek interessant in de omgeving van risicovolle waterpartijen.

De visuele grenslijn kan worden toegepast in diverse verschijningsvormen.

Een minimale benadering behelst oplossingen als: een brede boordsteen; een strook van een meter in afwijkende, maar harmonische bodembedekking; een verticaal geplaatst paaltje dat ritmisch geplaatst is langs de kade, ...

In specifieke gevallen (kans op verdrinking is groter) zal echter méér gewenst zijn dan visuele grenslijn.

Naarmate de plek risicovoller is, en zeker bij risicovolle plekken die geen relingen of balustrades kennen, dient de begrenzing een uitgesproken signaalwaarde te hebben.

Er kan hier gekozen worden voor een meer confronterend patroon of kleur, ook de combinatie met drie dimensionale ingrepen kan worden overwogen. Bij het verhogen van de signaalwaarde dient men echter op te letten voor overdrijving, waarbij schreeuwerige ingrepen kinderen net zouden inspireren tot spel.

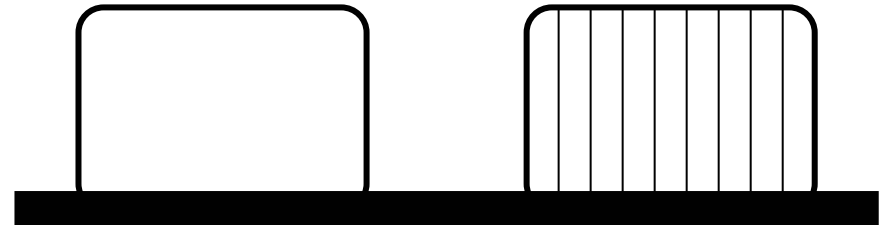
Toepassing van schuin aflopende oevers:

Waar het kan wordt gewerkt met schuin aflopende oevers. De hellingsgraad is minimaal. Hierdoor wordt een strook gecreëerd van zeer ondiep water.

Waterpartijen bij formele speelterreinen waarbij sprake is van een waterdiepte >35cm hebben in principe steeds schuin aflopende oevers.

reling

balustrade

Toepassing van beklimbare randen:

Bij watervoorzieningen waarbij het feitelijk mogelijk is dat kinderen in het water terechtkomen zullen de boorden beklimbaar en toegankelijk worden gemaakt. Dit laat toe dat de gebruiker vlot uit het water kan stappen of kruipen. De opstaphoogte bedraagt steeds minder dan 40 cm.

Water van drinkwaterkwaliteit:

Voorzieningen waarbij het te verwachten is dat kinderen van het water zullen drinken zullen steeds zijn voorzien van drinkbaar water.

8.2.2. Beleefbaarheid en bespeelbaarheid van water in de publieke ruimte

- > De beleefbaarheid van water wordt groter naar mate **lijfelijk contact met water** mogelijk is. Ruimtelijke oplossingen die hieraan tegemoet komen zijn onder meer: verlaagde kaaien, (schier)eiland-idee, overzetboot,...
- > **Bespeelbaarheid van fonteinen:**
Fonteinen kunnen zo worden ontworpen dat ze voorzien op speels gebruik.
- > **Bovengrondse afvoer van regenwater** (bijv. molgoten) biedt extra kansen aan
- > Belevingsvol uitbouwen van **infiltratie- en waterverzamelgebieden** biedt mogelijkheden die nog volop verder verkend kunnen worden. Creatieve, grensverleggende oplossingen zijn hier aan de orde.

8.2.3. Water in formele speelruimte

Omwille van bezorgdheden met betrekking tot veiligheid, maar vooral voor wat betreft beheer, wordt water inbrengen in speelruimte vaak gezien als iets "onmogelijks". Een sterk uitgebouwde waterspeelplaats is niet in elke situatie zinvol. Het is inderdaad niet zo dat elk buurtspeelplein zijn eigen watervoorziening zou moeten hebben.

Toepassingsmogelijkheden zijn:

- **Speel terreinen op regionaal of stadsniveau** (zoals bijvoorbeeld op de Blaarmeersen) zijn zeer geschikte plaatsen voor uitbouw van een bovenlokale water- en zandspeelplaats. Deze waterspeelplaatsen kunnen een zeker spektakelgehalte hebben.
- **Speel terreinen op wijkniveau of speel terreinen waar vakantiewerking** wordt opgezet (speelpleinwerking, opvang) kunnen een bescheiden water- en zandspeelplaats krijgen. De waterspeelplaats kan in deze gevallen een eerder ruig karakter hebben.

- **In buurtterreinen** kan water vaak op een minder kunstmatig manier worden geïntegreerd. In laag gelegen gebieden of waar water op natuurlijke wijze aanwezig is, hoeft dit niet weggewerkt te worden. Het water kan worden geïntegreerd in het ontwerp.
- **Ook in kinderopvang** tijdens het schooljaar (vaak geldt hier een grotere zindelijkheidsgraad) is water mogelijk. In dat geval zal de watervoorziening echter veeleer gebeuren in tijdelijke constructies (waterbakken, waterspeelgoed, ...).

8.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:

Water

1. Visie

Gent profileert zich als “waterstad”. Water is aanwezig in verschillende omgevingen (landelijk, stedelijk) en in verschillende vormen. De betekenis van ‘water’ binnen een speelweefsel is echter ambivalent voor kinderen en hun ouders. Enerzijds heeft water een grote belevings- en spelwaarde. Anderzijds roept het ook 'gevaar' op , waardoor het net ook een aantrekkingspool wordt voor kinderen, tieners en jongeren die op zoek zijn naar avontuur en verfrissing.

2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

Op basis van deze visie worden er verschillende richtlijnen aangereikt om water op een kindgerichte manier te integreren in het publiek domein.

Water en gevaar	p. 103
Beleefbaarheid en bespeelbaarheid van water in de publieke ruimte	p. 105
Water in formele speelruimte (speelterreinen, buurtterreinen,...)	p. 105

9. TRAGE WEG, FIETS-, WANDEL- OF SKATERROUTE, ZACHTE WEGVERBINDING

9.1. Visievorming

9.1.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Met "**trage wegen**" worden alle wegen bedoeld, die alleen toegankelijk zijn voor fietsers en wandelaars (en eventueel ook landbouwverkeer). Hieronder vallen een aantal buurtwegen, kerkwegels, veldwegels, landbouwwegen, voetwegels, jaagpaden, dijken, trekwegels, voormalige treinbeddingen, boswegen,...

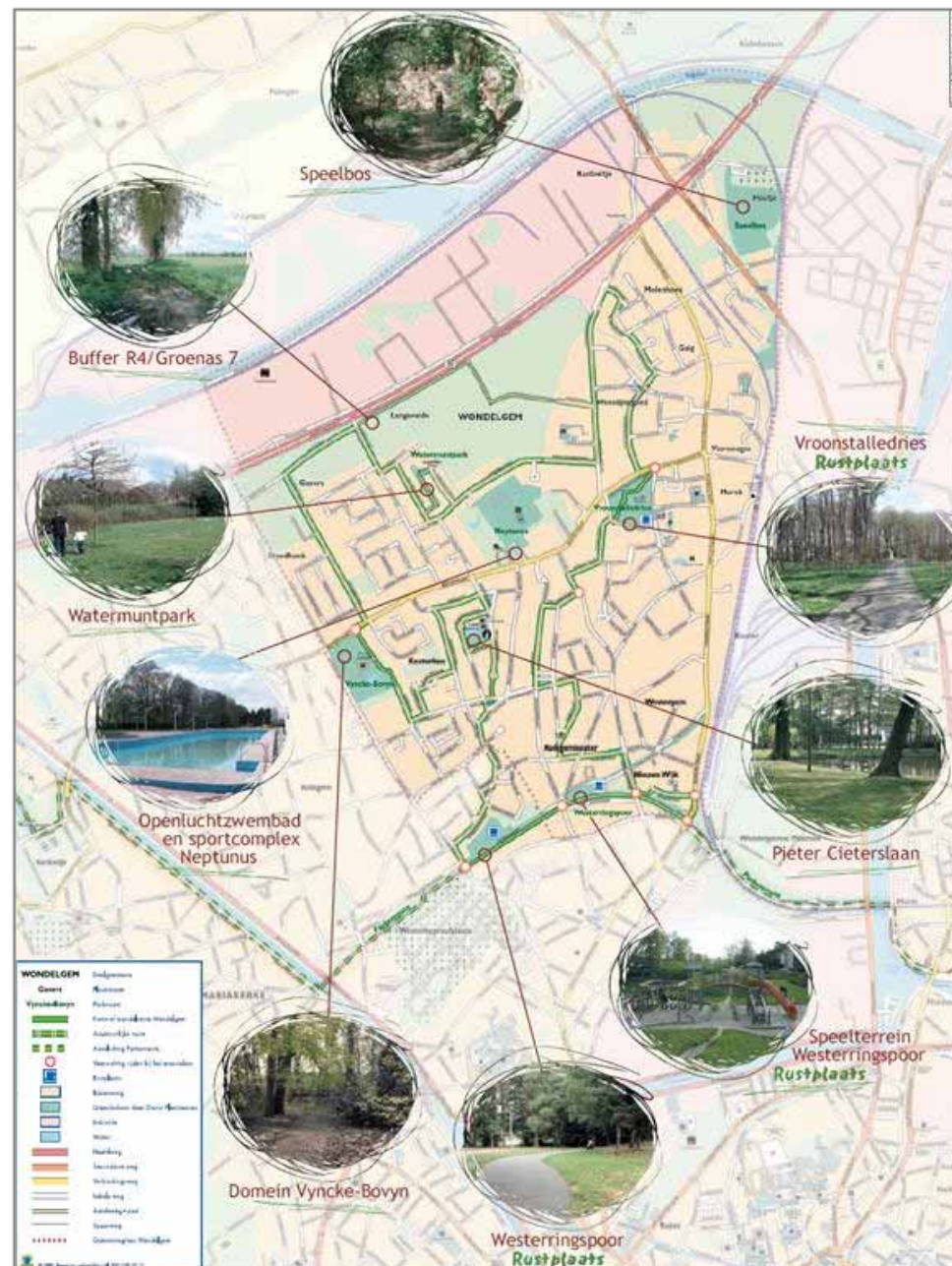
Kinderen hebben een voorkeur voor afscheiding van gemotoriseerd verkeer. De uitbouw van een netwerk van trage wegverbindingen kan belangrijk zijn om een kind- of speelweefsel te realiseren. Hiervoor dient men formele én informele kindbestemmingen in beeld te brengen, waartussen een trage wegennetwerk wordt uitgebouwd. Naast **functionele trage wegen**, die zich richten op kind- en jeugdvoorzieningen (school, jeugdlokalen, speelterreinen) worden er best ook trage wegen gepland die zich richten op **belevingsplekken**: een brug, tunnel, helling, uitzichtpunt, aanliegroute voor vliegtuigen,... Deze routes zijn niet saai en monotoon: er is variatie en levendigheid langs het traject (steeds nieuwe zichten, geen ellenlange muren, afwisseling in het landschap en straatbeeld, er is beweging,...).

9.1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Momenteel wordt een **voorstudie aangezet voor een tragewegennetwerk**, met Drogenen als pilootproject. Kinderen en jongeren zijn expliciet genoemd als doelgroep. Lokale betrokkenheid en valoriseren van gebruikdeskundigheid worden zeer belangrijk geacht.

De fiets- en wandelroutes, die sinds 2000 worden uitgestippeld in de **Groenwijzers**, zijn reeds sterk op voorzieningen gericht die voor kinderen relevant zijn: groene ruimte, belevingsvol erfgoed, sportinfrastructuur, speelterreinen, toeristische attracties,... Deze routes kunnen 'hoofdassen' worden in een speelweefsel.

Zachte wegverbindingen binnen **stadsvernieuwingsprojecten** (bijv. 'Rode loper' in Zuurstof voor de Brugse Poort) of stedelijke en recreatieve fietsroutes langs het water, die worden gerealiseerd binnen het **actieprogramma 'Watergebonden**

Stad Gent. 'Groenwijzer' Wondelgem.

infrastructuurwerken', kunnen als 'hoofdassen' voor het speelweefsel worden uitgebouwd.

9.2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

9.3.1. Openstellen en uitbouwen van een trage wegennetwerk

Vooraf in de randstad kan het speelweefsel worden geënt op een fijnmazig tragewegennetwerk. Het werken aan openstelling of uitbouw van trage wegen komt impliciet ook aan kinderen en jongeren ten goede.

Voor de uitbouw van een trage wegennetwerk dient er echter ook expliciet aan kinderen en jongeren te worden gedacht.

Vooreerst is kennis over trage wegen sterk lokaal ingebed. Kinderen en jongeren hebben vaak goede gebruiksinformatie over de toestand van trage wegen en mogelijke eigendomsclaims.

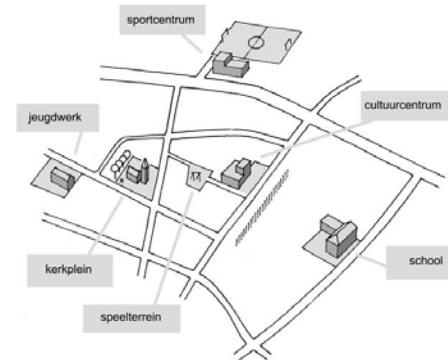
Bij de opmaak van een actieplan trage wegen moeten bovendien strategische keuzes worden gemaakt. In het bepalen van prioriteiten (bijv. voor het bepalen van acties of voor infrastructurele maatregelen) moet ook expliciet aan kinderen en jongeren worden gedacht.

Om prioriteiten te kunnen bepalen, moeten ook de voorzieningen in beeld worden gebracht:

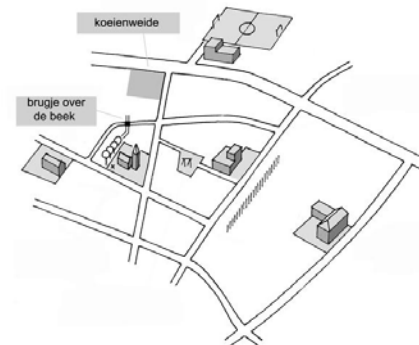
- Expliciete kindvoorzieningen zijn plekken waar kinderen en jongeren eerste gebruiker (bijv. school, kinderopvang, speelterrein) of medegebruiker (bijv. bibliotheek, buurtwinkel) zijn. Deze voorzieningen moeten in kaart worden gebracht.
- Informele kindplekken moeten in rekening worden gebracht. Dit zijn plekken waar kinderen en jongeren vaak te vinden zijn omdat er iets te beleven valt: een brugje, een uitzichtpunt, een bosje. Om deze plekken in kaart te kunnen brengen is een bevraging van kinderen vereist.

Deze punten worden geprojecteerd op de trage wegenkaart. Op basis van deze kaart kunnen belangrijke trajecten worden geselecteerd. Het actieplan voor uitbouw van trage wegen kan zich expliciet richten op deze strategische trajecten.

Stap 1: Uittichten van expliciete kindvoorzieningen:

Stap 2: Uittichten van informele plekken die voor kinderen interessant zijn:

Stap 3: Plannen van routes die tegelijk functioneel en "beleefbaar" zijn:

9.3.2. Uitbouw van strategische zachte wegverbindingen tot 'kind- of speelroute'

Binnen een kindgericht weefsel kunnen bepaalde verbindingen dermate strategisch zijn in het speelweefsel dat ze als kind- of speelroute worden ingericht. Dit vereist in de eerste plaats een zeer hoge mate van verkeersveiligheid, in het bijzonder aan kruispunten of oversteken. Daarnaast liggen langs deze routes ook sterke belevingsplekken en eventueel zelfs spelprykkels.

Voor ontwerp en inrichting van dergelijke route zijn er drie belangrijke componenten:

a- Aanduiding van de route:

De routeaanduiding van een kindroute (en zeker van een speelroute) vergt méér dan bewegwijzering. Een kindroute moet herkenbaar zijn door infrastructurale maatregelen.

Enkele voorbeelden:

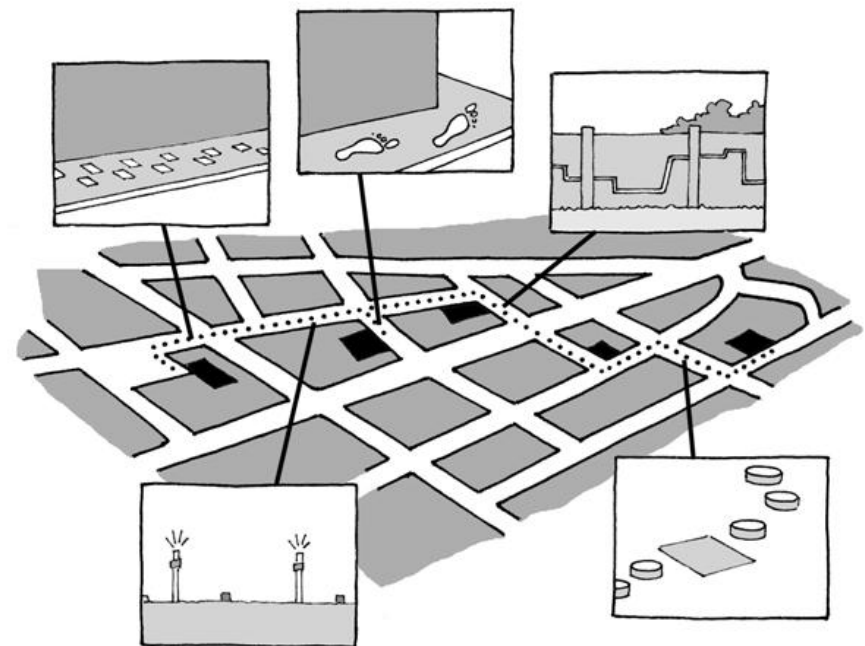
- Een 'speellijn' die diverse vormen aanneemt, aangepast aan de omgeving die ze doorkruist: bijvoorbeeld als rechte lijn, zigzag, op muur (kindhoogte), als stapsteen, touw, loopmuurtje, balk, afsluiting,...
- Speciale tegels, patronen in de grondafwerking en tweedimensionale vormgeving.
- Lijnvormige constructies, straatmeubilair en voorzieningen zoals muurtjes op de perceelsgrens, zitelementen, stapstenen, eventueel zelfs lineaire speelconstructies zoals evenwichtsbalken, hangbruggen,...

b- Inrichting van passageplekken:

Langsheen een belevingsvol speel- of kindroutetraject kunnen ook heel gericht *passageplekken* worden uitgebouwd en ontworpen. Dit zijn plekken waar men even halt houdt omdat er iets te beleven valt, maar die niet echt plekken zijn om lang te verblijven. Het gewenste schaalniveau van de passageplek wordt bepaald door het schaalniveau van de aanliggende voorzieningen en routes. Een plek aan een kruispunt van bovenlokale fietsroutes of aan de ingang van een sportcentrum kan bijvoorbeeld sterker worden uitgerust dan een plek aan een lokale verbindingsweg.

Voor het uitbouwen van passageplekken kan men denken aan:

- Accentueren van kleine landschapselementen, uitzichtpunten, monumenten, plekken waar iets te beleven valt, rustplekken, buurtplantsoenen, trapveldjes,...
- Ontwerp van nieuwe belevingselementen en belevingsvolle plekjes.
- Inbrengen van kleine spelprykkels en speelaanleidingen (bespeelbare kunst, water, enz.) op betekenisvolle plekken (bijv. ook nabij rustplekken voor ouders).

c- Realisatie van veilige en belevingsvolle oversteken

Op kruispunten van kindroutes met drukke wegen en infrastructuur moet bijzondere aandacht uitgaan naar verkeersveiligheid. Ongelijkvloerse kruisingen verdienen de voorkeur. Tunnels en bruggen, die niet nauw of duister mogen zijn, kunnen tegelijk ook een belevingselement bevatten: bruggen kunnen worden uitgebouwd als uitkijkpost, tunnels kunnen een hellend vlak hebben of kunnen creatief worden verlicht,... Van belevingsvolle (fiets)bruggen bestaan reeds heel wat voorbeelden.

Een dergelijke route kan expliciet een *kindroute*, *speelroute* of *Kindlint* © worden genoemd. **Binnen andere beleidsdomeinen** zijn er echter even goed planningsprojecten waarbinnen kindroutes vorm kunnen krijgen:

- kindgerichte functionele fiets- en wandelroutes
- kindgerichte toeristisch-recreatieve wandel- of fietsroute
- kindgerichte fit-o-meter
- kindgericht natuureducatief pad (bijvoorbeeld een 'blote voetenpad')
- enz.

9.3. Checklist en leeswijzer voor de ontwerper:

Trage weg, fiets-, wandel- of skateroute, zachte verbinding

1. Visie

Trage wegen kunnen een grote rol spelen als verbindingen in een speelweefsel. Uiteindelijk is er een breed gamma aan trage wegen. Zo zijn er de buurtwegen, kerkwegels, veldwegels, landbouwwegen, voetwegen, jaagpaden en boswegen,... Een zachte wegverbinding kan vooral functioneel zijn in een speelweefsel omdat ze kind- en jeugdvoorzieningen (school, jeugdlokalen, speelterreinen) optimaal bereikbaar maken. Maar daarnaast kunnen ze ook belevingsvol zijn omdat er langs het traject talrijke belevingsplekken te vinden zijn (een brug, tunnel, helling, uitzichtpunt, aanvliegroute voor vliegtuigen,...).

2. Richtlijnen voor kindgericht ontwerp

Voor de kindgerichte uitbouw van een netwerk van trage wegen zijn volgende elementen essentieel:

Openstellen en uitbouwen van een trage wegennetwerk (planning) p. 108

Uitbouw en inrichting van strategische zachte wegverbindingen p. 109

tot 'kind- of speelroute'. Dit omvat o.a.:

- o routeaanduiding
- o inrichting van passageplekken
- o realisatie van veilige en belevingsvolle oversteken

DEEL 3: ONTWIKKELING VAN EEN SPEELWEEFSEL IN SPECIFIEKE GEBIEDEN

Met behulp van de voorgestelde componenten van een speelweefsel (zie Deel 2), kunnen speelweefsels worden ontwikkeld in diverse gebieden.

We onderscheiden de volgende, hieronder vermelde gebieden:

- 1. Woongebied met hoge bebouwingsdichtheid**
- 2. Woongebied met lage bebouwingsdichtheid**
- 3. Nieuwe woonprojecten**
- 4. Hoogbouwgebieden**
- 5. Winkelgebied**
- 6. Blaarmeersen-Watersportbaan en aanliggende gebieden**
- 7. Bijzondere stadsvernieuwingsprojecten**
- 8. Infrastructuurgebieden**

Noot:

Sommige van deze gebieden hebben inherente knelpunten voor wat betreft de ontwikkeling van een speelweefsel. Ook (en vooral) deze gebieden verdienen echter aangepakt te worden vanuit het oogpunt van kindgerichtheid.

1. WOONGEBIEDEN MET HOGE BEBOUWINGSDICHTHEID

1.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

De bebouwing in de Binnenstad en Kernstad is vaak heel dicht. Nochtans spelen heel wat kinderen en/of vertoeven heel wat jongeren er frequent op straat. Grotere publieke ruimtes zoals pleinen en parken zijn schaars, zeker in de Kernstad. Rustige en beleefbare woonstraten zijn de meest voor de hand liggende informele speelruimtes.

1.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Wijken met een hoge bebouwings- en bevolkingsdichtheid, in het bijzonder de wijken uit de Kernstad en Binnenstad, staan hoog op de agenda in het beleid van de stad. Voor deze stadsdelen zijn een aantal kleine en grotere stadsvernieuwingprojecten gepland, evenals de uitvoering van verkeersleefbaarheidsplannen, de invoering van zones 30,... In deze gebieden geldt in principe ook de door het Stadsbestuur aangenomen groennorm (zie Deel 1 en Hoofdstuk 'Groene ruimte' in Deel 2). Ook in het IPOD wordt "meer ruimte voor groen, eventueel in combinatie met speelvoorzieningen" vooropgesteld (IPOD 2006: 78) voor woongebieden met hoge bewoningsdichtheid.

1.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

1) Weren van doorgaand verkeer in woongebieden

De verkeersfrequentie is zeer bepalend voor de beleefbaarheid en bespeelbaarheid van woonomgevingen. Het weren van doorgaand verkeer door 'slimme' circulatieplannen (o.m. lussysteem, eenrichtingsverkeer, doorknippen van doorgaansroutes,...) en het ontmoedigen van sluiptverkeer zijn daarom van het grootste belang. In woongebieden met hoge bebouwingsdichtheid en met schaarse publieke ruimte (bijv. in 19de eeuwse gordel) verdient dit absolute prioriteit.

2) Inrichting van woonstraten volgens drie types

(zie ook in Deel 2, Hoofdstuk 2. Woonstraten, p. 42 e.v.)

Een doorgedreven wegcategorisering en aangepaste inrichting per categorie is van belang om kindgerichte woonstraten te realiseren. Dit geldt in het bijzonder voor dichtbebouwde en dichtbevolkte gebieden, waar vaak weinig pleinruimtes, groene ruimtes of tuinen zijn. Daar moet de straat optimaal als ontmoetings- en speelruimte kunnen functioneren.

3) Uitbouw van een netwerk van en wijk- en buurt- pleinen en -parken

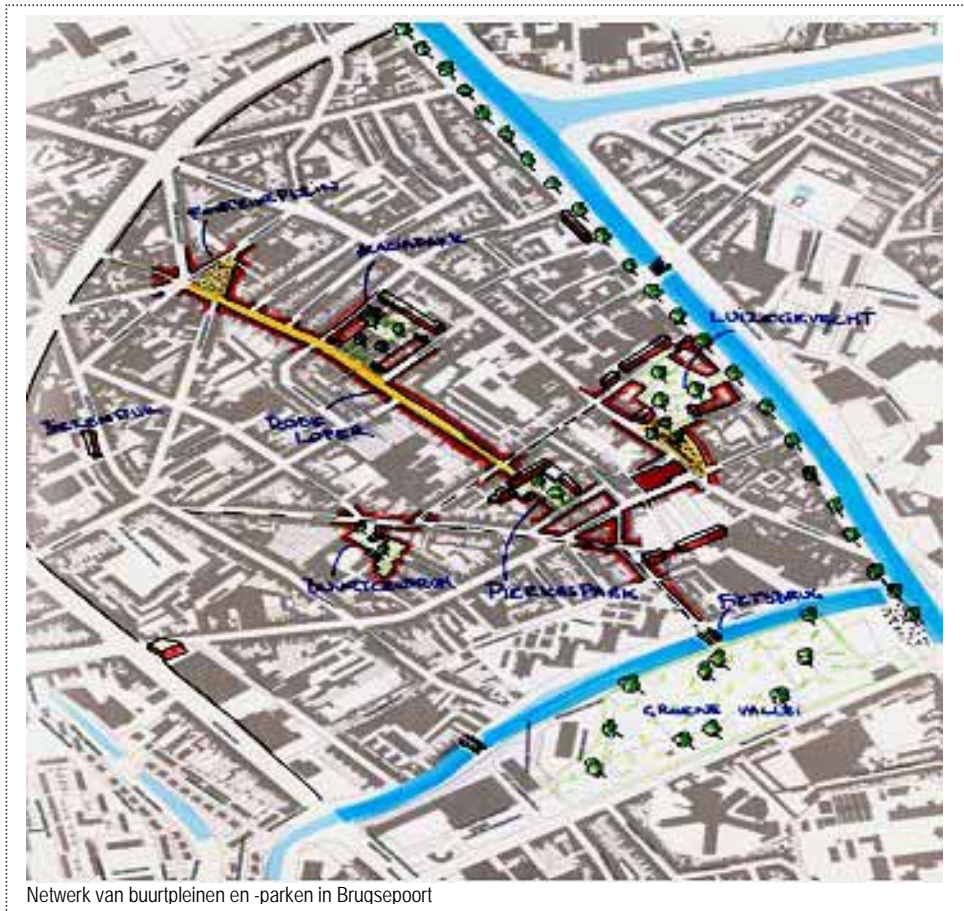
(Zie Deel 2, Hoofdstuk 3: Pleinen, p. 51 en zie Hoofdstuk 4: Groene ruimte, p. 69)

In dichtbebouwde wijken is de creatie van buurt- en wijkpleinen- en parken van structureel belang. Deze publieke ruimtes dienen ook optimaal verbonden te worden door trage wegen of verkeersluwe wegverbindingen.

4) Openstellen van buitenruimte van collectieve voorzieningen

In het bijzonder:

- > parkings van scholen;
- > schoolspeelplaatsen: (zie Deel 2: Hoofdstuk 6: Buitenruimte van scholen, p. 95)
- > buitenruimte van wijkvoorzieningen (wijkhuizen, wijkzaaltjes, bibliotheek,...).

Netwerk van buurtpleinen en -parken in Brugsepoort

CASE: SAS EN BASSIJNWIJK: Hogeponstraat

5) Uitbouw van bespeelbare publieke ruimtes op straatniveau

Zoals ook uit de Casestudie Onderbergen blijkt, zijn ook in dichtbebouwde wijken kleine ruimtes te vinden met een zekere potentie voor kinderen: hoekpleintjes, (semi-)publieke beluikpleintjes, steegjes, stoepverbredingen nabij inspringende huizen of nabij voorzieningen,... Deze micro-ruimtes kunnen worden uitgebouwd als bespeelbare publieke ruimte op straatniveau. Nevenstaande case uit de Sas en Bassijnwijk kan dit illustreren.

6) Stimuleren van privaat initiatief

De Stad Gent kan via een subsidiereglement en/of gerichte communicatie en voorbeeldacties het private initiatief stimuleren.

- > Stimuleren van gevelgroen.
- > Stimuleren van gevelkleur.
- > Gerichte promotie van speelstraten als systeem om tijdelijk verkeersvrije straten te creëren en om de ruimte toe te eigenen: o.m. via promotie en ondersteuning door de Jeugdendienst, de uitleen van spelkoffers,...

> Valoriseren van pleintjes op straatniveau:

> 'Doortrekken' van pleintje naar aanliggende woonstraat

- vergroot de oppervlakte van het plein

- doorbreekt de rechtlijnigheid van de aanliggende woonstraat:

> Uitsparen van enkele parkeerplaatsen ter hoogte van pleintje:

2. WOONGEBIEDEN MET LAGE BEBOUWINGSDICHTHEID

2.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Speelkansen in woongebieden met lage bebouwingsdichtheid en met een residentieel karakter zijn vaak in de **tuinen** te vinden, waar soms ook private speeltoestellen, trampolines, zwembaden e.d. te vinden zijn.

Niettemin spelen kinderen ook in deze gebieden **graag in de publieke ruimte** omdat daar kansen zijn om met andere kinderen te spelen. De planning en aanleg van de publieke ruimte dienen vooral op dit sociale aspect in te spelen.

Formele speelterreinen in deze gebieden worden vooral gebruikt indien ze een bovenlokale uitstraling hebben. Ook zijn dit bij uitstek de plaatsen om met meerdere kinderen te spelen, bijvoorbeeld als er vriendjes op bezoek zijn of bij verjaardagsfeestjes.

2.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

In woongebieden met lage bebouwingsintensiteit is **parkeren op het erf** meestal mogelijk. Hierdoor kunnen woonstraten in deze gebieden gemakkelijk bespeelbaar zijn.

In het verleden werd de **ruimte voor auto's** in bepaalde woonstraten echter vaak overbemeten. De overmaat aan ruimte kan aan groen en voetgangers worden toebedeeld. Dit zijn ook de uitgangspunten in het IPOD (zie nevenstaande kadertekst).

IPOD-Principes voor inrichting van woongebieden in de Jonge Ontwikkelingsperiode (IPOD 2006: 80-81):

- wonen in een groene omgeving
- ruimte voor auto beperken
- parkeren in hoofdzaak op eigen terrein
- overmaat toebedelen aan groen
- verlichting op schaal van de voetganger
- stimuleren groene erfafscheidingen

2.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

1) Overmaat aan ruimte toedelen aan voetgangers en groen

In bestaande wegprofielen wordt vaak veel ruimte gereserveerd voor het autoverkeer. Dit leidt soms tot hoge snelheden van het autoverkeer (cf. IPOD 2006: 80-81). Bij herinrichting moet de overmaat aan ruimte worden toebedeeld aan voetgangers en groen. Parkeren kan zo veel mogelijk op het erf gebeuren.

2) Voorerfstrook als verbindend element tussen woning en publieke ruimte

In residentiële woongebieden is er vaak weinig relatie tussen woning en tuin enerzijds en het publieke domein anderzijds. **Allerlei schermen en de vaak grote afstanden vormen een barrière.** Dit bevordert het spelen op straat zeker niet.

Vanuit het standpunt van kindgerichtheid, mag het zicht vanuit de woning op de straat niet belemmerd worden. In die zin, moeten de **"groene erfafscheidingen"** zoals voorgesteld in IPOD (2006: 81), laag genoeg zijn, zodat ze de relatie tussen woning en publiek domein niet hinderen. Bestemmingsvoorschriften, stedenbouwkundige verordening, beheersvoorschriften van sociale huurwoningen of voorwaarden bij toekenning van vergunningen zijn de instrumenten om hieraan te werken.

3) Principes voor spreiding en inplanting van formele speelterreinen

Ook in woongebieden met een lage dichtheid kan het voorzien in formele speelruimte zinvol zijn.

In residentiële woonomgevingen is speelruimte op buurtniveau echter in veel gevallen niet nodig. Speelvoorzieningen van straat- of zelfs buurtniveau zijn vaak reeds in de tuinen te vinden. Minder uitgeruste formele buurterreinen (bijv. speelplein-type) zullen hier weinig worden gebruikt.

Niettemin zijn **specifieke types van formele speelruimte toch aangewezen.**

- In residentiële woongebieden kiest men eerder voor **speelruimte van wijkniveau**, goed bereikbaar en ingeplant in wijkparken of sportcentra. Dit bovenlokale karakter van speelterreinen geeft kansen voor ontmoeting en sociaal spel.
- **Speelruimte met een avontuurlijk karakter** vormt vaak een aanvulling op de gangbare speelvoorzieningen die men in tuinen aantreft. In residentiële tuinen mogen kinderen soms niet avontuurlijk spelen.

Kinderen zoeken voorerfstrook op in residentiële wijken:

Avontuurlijk wijkterrein voor residentiële wijken:

3. NIEUWE WOONPROJECTEN: WOONUITBREIDINGSGEBIEDEN, STADSINBREIDINGSPROJECTEN

3.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Woon(uitbreidings)gebieden, in het bijzonder verkavelingen zijn de plekken bij uitstek waar Vlaamse kinderen opgroeien. Ook in nieuwe stedelijke projecten (bijv. wooninbreiding en stadsvernieuwing) wordt vaak op gezinnen met kinderen gemikt.

In nieuwe woonuitbreidingsgebieden, en zeker in stedelijke wooninbreidingsgebieden wordt een **grote dichtheid** nagestreefd. In het Ruimtelijk Structuurplan Gent wordt bijvoorbeeld een dichtheid tussen de 20 en 25 woningen/ha vooropgesteld, echter "rekening houdend met lokale omstandigheden" (Structuurplan 2003: 304). Voor stadsvernieuwings- en wooninbreidingsprojecten in de binnenstad en kernstad is de dichtheid nog veel hoger: "in principe een minimum netto-dichtheid van 40 woningen per hectare" (Structuurplan 2003: 219).

Uit gesprekken met kinderen her en der in Vlaanderen, blijkt dat zij die verdichting sterk aanvoelen. Op avontuurlijke braakgrond verrijzen nieuwe woningen en in verkavelingen met zeer grote dichtheid wordt de publieke ruimte soms krap toebemeten. Een **goede publieke ruimtestructuur en verkeersafwikkeling** zijn hier dus van het grootste belang.

Ook de **woontypologie** is belangrijk voor kinderen. De woontypologie bepaalt of relaties mogelijk zijn tussen woning en straat. In het bijzonder het voorerf en de inkom zijn belangrijke overgangsruimtes.

3.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

In het Ruimtelijk Structuurplan wordt **expliciet aandacht** gevraagd voor kinderen bij ontwikkeling van nieuwe woonkavelingen:

" De nieuwe woonwijken in de deelgemeenten moeten voldoende groen en speelgericht zijn. Daarbij zou, conform de woonwensen van de doelgroep, veel aandacht moeten besteed worden aan de veiligheid en verkeersafwikkeling van de wijk. " (Structuurplan 2003: 304)

Meer algemeen wordt een **kwaliteitsvolle ontwikkeling van woonuitbreidingsgebieden** vooropgesteld:

" De woonomgevingen dienen een wervend karakter te bezitten voor nieuwe bewoners. De realisatie dient op een kwalitatieve en duurzame wijze te gebeuren. Dit heeft zowel te maken met de ontwikkeling van nieuwe kwaliteitsvolle woontypologieën van voldoende dichtheid en gebaseerd op de bestaande nederzittingsstructuur, als met de afscherming van – in de eerste plaats te vermijden – externe negatieve invloeden op deze woonomgevingen. De aanwezigheid van een duidelijke ruimtelijke structuur met aanwezigheid van zowel aantrekkelijke groenelementen (wijk- en buurtgroen) als andere basisvoorzieningen en een aangepaste ontsluiting dienen als belangrijke troeven te worden uitgespeeld. " (Structuurplan 2003: 301)

Dit geldt *a priori* voor stedelijke inbreidingsprojecten met een hoge dichtheid:

" Tegenover een hoge densiteit moet een kwalitatieve inrichting van de woonomgeving staan. Deze nieuwe woonwijken moeten kwalitatieve openbare ruimten bevatten, bij voorkeur groene ruimten die tegelijk ook kunnen functioneren als speelruimte. Het ontwerp van openbaar domein neemt een wezenlijke plaats in het totaalconcept. (...) Bij grotere ontwikkelingen wordt ook de architectonische diversiteit van de woningen belangrijk. (...) De kwaliteitsdoelstellingen zijn voor projecten in het stedelijk gebied (aantrekkelijke woningtypes, voldoende groene en autoluwe omgevingen) minstens even belangrijk als de dichtheidsnormen om de stad als een echt alternatief voor de 'groene verkavelingen' uit te bouwen. " (Structuurplan 2003: 216)

Een belangrijk instrument voor realisatie van kwaliteitsvolle publieke ruimte in nieuwe woonprojecten is de goedkeuring van een **verkavelingsverordening** (Structuurplan 2003: 304). Een dergelijke verordening kan kwantitatieve normen vooropstellen, zodat voldoende publieke ruimte wordt gereserveerd. Belangrijk zijn ook kwalitatieve vereisten voor planning en inrichting van publieke ruimte.

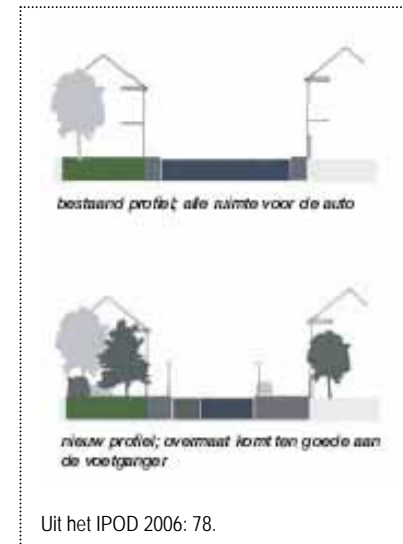
Op dit ogenblik heeft het Stadsbestuur echter nog geen concreet initiatief ondernomen om dergelijke verkavelingsverordening op te maken. Met het oog op uitbouw van kwaliteitsvolle kindgerichte publieke ruimte in woonverkavelingen zou dit een zinvol initiatief zijn.

Ook in het **IPOD** wordt voor woongebieden uit de Jonge Ontwikkelingsperiode een kwalitatieve (her)inrichting vooropgesteld, wat onder meer inhoudt (IPOD 2006: 78-79):

- Meer ruimte voor de voetganger.
- Een betere ordening van de parkeerplaatsen: indien het benodigde aantal parkeerplaatsen een te grote belasting is voor het woongebied wordt onderzocht of dit op de (achter)terreinen in de nabijheid opgelost kan worden.
- Meer ruimte voor groen, eventueel in combinatie met speelvoorzieningen.
- Ruimte om te spelen.

In het IPOD worden volgende materialen voorgesteld (IPOD 2006: 74):

- Lagere ordewegen: Vooral asfalt en betonklinkers .
- Voetpaden: betontegels.
- Parkeren: eigen bestratingsmateriaal: kasseien (hergebruik) .
- Afwatering: kantsteen, beton.
- Straatmeubilair: in principe geen natuursteen of metaal; wel beton, hout, kunststof, glas.

Uit het IPOD 2006: 78.

3.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

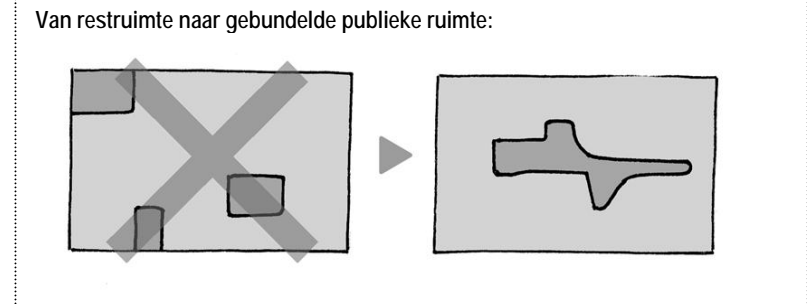
De ontwikkeling van kindgerichte woongebieden laat zich voelen op alle schaalniveaus: van planning tot inrichting tot en met materiaalkeuze.

3.3.1. Zorgvuldige ruimtelijke planning van woonprojecten

Een kindgericht verkavelingsplan wordt opgebouwd doorheen verschillende deelstructuren (mobiliteit, woontypologie, groen, water, recreatie,...). In elk van die deelstructuren is kindgerichtheid aan de orde.

1) Bundeling van publieke ruimte en uitbouw van een publieke ruimtenetwerk:

Kwalitatieve ontwikkeling van woongebieden begint bij het uittekenen van de **publieke ruimtestructuur**. Dit netwerk moet het uitgangspunt vormen voor ordening van de woningen en niet *vice versa*. Anders wordt het publieke domein versnipperd en komt het op restgronden en aan 'achterkanten' van woningen terecht, wat een zware hypotheek legt op het goede functioneren van het openbaar domein. Dit is vaak het geval wanneer een verkaveling wordt bedacht vanuit de (rentabiliteit van) percelen. De kwaliteit van verkavelingen voor kinderen is merkbaar hoger wanneer de publieke ruimtestructuur het vertrekpunt is en de inplanting van de woningen organiseert. Op die manier wordt **publieke ruimte gebundeld en komt ze aan 'voorkanten' terecht**. Er ontstaat een netwerk van plekken en verbindingen die kinderen en jongeren autonoom kunnen bereiken.

2) Zorgvuldige mobiliteitsplanning:

Het stratenplan mag niet enkel uitkomst en gevolg zijn van een optimale perceelsverdeling, maar moet als strategisch instrument voor structurering van kwaliteitsvolle en kindgerichte woonomgevingen worden ingezet. Dit houdt onder meer in:

> Duidelijke wegenhiërarchie, wegategorisering en bepaling van snelheidsregimes (boomstructuur):

Een duidelijke wegenhiërarchie en wegategorisering vormt de basis voor een kindgerichte woonverkaveling. Overeenkomstig hiermee moet het wegprofiel worden afgestemd op de functie en categorie binnen het netwerk. Voor elke categorie worden een snelheidsregime en inrichtingsprincipes vooropgesteld (zie ook de typologie van woonstraten in het hoofdstuk "Woonstraat"). Hoe lager de categorie, hoe meer de verblijfsfunctie, beleefbaarheid en bespeelbaarheid belangrijk worden:

- bovenlokale verbindingsweg (bijv. steenweg)
- wijkverzamelweg / interne ontsluitingsweg, woonstraat type 3
- woonstraat type 2 (buurtontsluitingsweg)
- woonstraat type 1 (woonerf)

Woningen krijgen bij voorkeur een ontsluiting langs woonstraten type 1 en 2. In deze types woonstraten kan een zone 30 met bijhorende infrastructurele maatregelen worden gerealiseerd.

> Het stratenplan van een woongebied moet doorgaand verkeer weren of ontmoedigen:

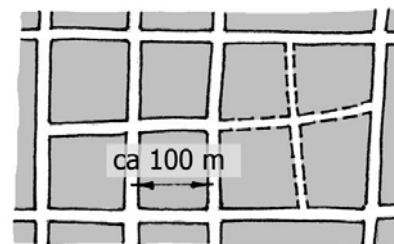
Dit kan door een doorgedreven wegategorisering, een lussensysteem, kortsluiten van sluiproutes, circulatiebeperking, enz. Voor woonverkavelingen is een systeem van doodlopende straten en pijpenkoppen interessant.

> Het stratenplan van een woongebied mag geen hoge snelheden toelaten:

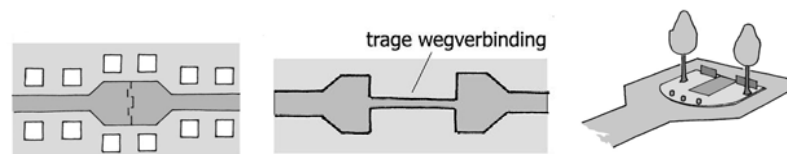
Dit kan door voldoende bochten, wegversmallingen, asverschuivingen (bijv. stukken rechte weg zijn < 60 m) en korte wegsegmenten. Een kleine maaswijdte van het stratenplan is op maat van jonge kinderen. Kleine bouwblokken laten bijvoorbeeld toe om blokjes te rijden.

> Uitbouw van een netwerk van trage wegen:

Publieke ruimtes dienen zo goed mogelijk ontsloten te worden via een netwerk van trage wegverbindingen.

Bouwblokken met kleine maaswijdte

Doodlopende straat / pijpenkop:

Het concept van doodlopende straten met pijpenkop is interessant voor kinderen. Door een systeem van doodlopende straten wordt het doorgaande gemotoriseerde verkeer resoluut geweerd. Dit versterkt in grote mate het verblijfskarakter van de straat als speelomgeving. Bovendien bieden keerpunten door de verbreding van de weg extra ruimte voor een pleinachtige aanleg. De aanwezigheid van een trage wegverbinding (bijv. doorsteek naar een andere doodlopende straat) of speelruimte kan dit keerpunt tot een echte ontmoetingsplek maken.

3) Kwaliteitsvolle woontypologieën

De nieuwe dichtheidseisen stimuleren de zoektocht naar nieuwe woontypologieën en nieuwe architectuur. In nieuwe woonprojecten staat **herkenbaarheid en kleinschaligheid** vaak centraal, wat ook voor kinderen positief is.

Vanuit kindgerichtheid is vooral de **relatie tussen woning en het openbaar domein** van belang, en dit om diverse redenen:

- Kinderen kunnen vanuit de woning of tuin contact maken met vriendjes op straat.
- Ouders kunnen een oogje in het zeil houden, wat vooral jongere kinderen bewegingsvrijheid geeft.
- Open voorgevels geven meer sociale controle op het openbaar domein.

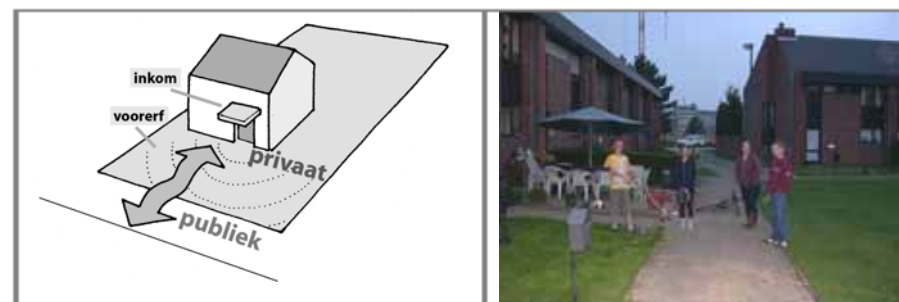
Bij het ontwerp of bij het vergunnen van kindgerichte woontypologieën zijn bijgevolg volgende ruimtelijke kenmerken van groot belang:

- > Het **voorerf met de inkom** is een belangrijke ruimte om te bemiddelen tussen privaat en publiek. Een (semi-)publieke voorerfstrook, brede trottoirs (bijv. 4 à 5 meter) of een gelijkvloerse straatinrichting moeten worden ingericht als overgang tussen binnen en buiten. Een belangrijk aspect voor inrichting is het verblijfskarakter van deze overgangszones dat kan worden versterkt door een inrichting als woonerf, door inbreng van zitelementen, overdekte deurportalen, speelvriendelijke grondafwerking,....
- > De **voorgevel** is de publieke zijde van de woning en bemiddelt tussen de privacy van de woning en het publieke karakter van de straat. Een gesloten voorgevel reduceert de kansen van kinderen om, binnen roep- en zichtafstand van de ouders, voor de woning te spelen. De woning dient met haar inkom naar de publieke ruimte te worden gericht. De voorgevel dient zo open mogelijk te worden gemaakt. Dit kan worden opgelegd via het vergunningsbeleid of stedenbouwkundige verordening (bijv. opleggen van een minimum aantal vensters en minimum oppervlakte aan beglazing).

Voor meergezinswoningen en hoogbouw zijn er extra aandachtspunten:
Zie hoofdstuk 4: 'Hoogbouwgebieden' (p. 125 e.v.)

3.3.2. Bespeelbare publieke ruimte (groene ruimte, pleinen, straten)

Zie hoofdstukken in Deel 1: Groene ruimte, pleinen, straten.

Sint-Servaasweg, Herselt (CV Zonnige Kempen)	Olmstraat, Waregem
<p>1: Herkenbaarheid en optische schaalverkleining door vormgeving en materiaalgebruik.</p> <p>2: Semi-private toegang en voorerf zijn functioneel voor kinderen: afdak, trap als zitelement.</p> <p>3: Parkeerruimtes zijn tegelijk ook grotere bespeelbare semi-collectieve ruimtes. De groenvoorzieningen hebben in dit geval, met uitzondering van de grasstrook, vooral de functie van kijkgroen.</p> <p>4: Relatie tussen woningen en semi-private ruimtes: vanuit terras, open inkomhal, grote ramen op gelijkvloers.</p>	<p>1: Herkenbaarheid door architectuur.</p> <p>2: Overdekte overgangsruidtes tussen privaat en publiek.</p> <p>3: Breed voorerf als publiek domein. Parkeerruimte is tegelijk ook bespeelbare publieke ruimte.</p> <p>4: Wandeldoorsteek doorheen bouwblok.</p>

3.3.3. Formele speelterreinen

Formele speelterreinen blijven centrale plekken in een speelweefsel. Bij de ontwikkeling van woonprojecten wordt de noodzaak aan formele speelterreinen telkens onderzocht.

1) Spreidingsprincipes

- Bij elk woonproject dat mikt op jonge gezinnen met kinderen worden spelprykkels van straatniveau geïntegreerd in de woonomgeving: bespeelbare buurtpleintjes, buurtparken, woonstraten, straatpleintjes, straatgroen,...
- Naargelang de grootte van het project, het aandeel aan gezinswoningen en de vooropgestelde woondichtheid, wordt de omvang en de uitrusting van de formele speelruimte bepaald. Bij woonprojecten in de randstad (vaak met een lagere dichtheid) wordt eerst nagegaan of de bestaande bovenlokale formele speelruimte bereikbaar is. De noodzaak aan buurtterreinen wordt per geval onderzocht.

2) Inplantingsprincipes

De plaats van formele speelterreinen in het publieke ruimtenetwerk is van groot belang. Vooral de groen- en recreatiestructuur zijn hiervoor een goede dragers. Belangrijke **inplantingsprincipes** voor formele speelterreinen zijn o.m.:

- **Speelruimteontwerp speelt in op landschappelijke potenties** (groen, water, erfgoed,...) en wordt **verweven met de omgeving**. Speelruimte is geen 'kindereiland', maar wordt zo goed mogelijk verweven met de omgeving en met andere functies.
- **Speelruimte aan 'voorkanten', mogelijkheid tot sociale controle**
De terreinen zijn gericht naar 'voorkanten' van huizen. De terreinen worden bij voorkeur ingeplant nabij sites of verbindingen waar veel 'passage' is: nabij een belangrijke doorsteek, nabij socio-culturele publieke voorzieningen (bv. buurthuis, bibliotheek).
- **Autonome bereikbaarheid** via veilige fiets- en voetgangersverbindingen.
- **Rekening houden met ruimtelijke draagkracht van de buurt en het terrein** (o.a. voldoende mate van buffering tussen speelruimte en private bewoning).

4. HOOGBOUWGEBIEDEN

4.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

In tegenstelling tot wat soms wordt vermoed, heeft het wonen in appartementsgebouwen **niet noodzakelijk een louter negatieve betekenis** bij kinderen: het mooie uitzicht en het kunnen spelen met buurtkinderen worden er als een kwaliteit ingeschat.¹⁴

Anderzijds kunnen kinderen en jongeren in hoogbouw wel **specifieke problemen** ondervinden. Vooral jonge kinderen (-10 jaar) die hoger dan de vierde verdieping wonen, worden binnen gehouden. Van de ouders mogen zij vaak niet op eigen kracht naar de publieke ruimte beneden. Hun autonome mobiliteit wordt beperkt tot de woning en (indien aanwezig) het terras of de galerij. Hoogbouwgebieden met appartementsgebouwen hoger dan drie à vier verdiepingen zijn voor kinderen dus geen ideale woonomgeving.

Kinderen in **sociale hoogbouw van slechte (ontwerp)kwaliteit** ondervinden bovendien de problemen die ook volwassenen ondervinden: slechte isolatie, vieze gemeenschappelijke ruimtes, sociale onveiligheid,... Vooral in dit soort woonomgevingen wordt de autonome bewegingsvrijheid van jongere kinderen (vooral meisjes) sterk beperkt.

¹⁴ Zie:

- *Gezinsvriendelijke Hoogbouw. IPSV onderzoek naar de mogelijkheden van flats als alternatief voor de VINEX.* (s.d.: 2005). Een realisatie van DUS Architecten en adviesbureau Mulder&Meijer, in opdracht van Woonbron Delft, Kristal en Projectorganisatie Poptahof. Online: <http://www.dusdus.nl/projecten/poptahof/index.html>
- *Kindercharter 2006.* (2006) Vlaams Netwerk Kindergerichte Steden en Gemeenten en Vlaamse Jeugdraad. Meise: Vlaams Netwerk Kindergerichte Steden.

4.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Op het grondgebied van Gent zijn een aantal hoogbouwwijken te vinden. In het **Ruimtelijk Structuurplan** is ervoor geopteerd om deze te behouden. Er wordt wel problemen vastgesteld in bepaalde sociale hoogbouwprojecten, waardoor bijkomende sociale hoogbouw wordt afgeraden. Het hoogbouwtype op zich wordt niet geweerd, al worden er wel kwaliteitsvereisten vooropgesteld:

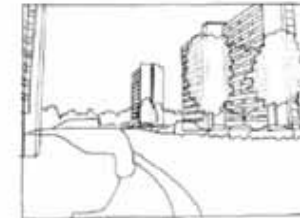
" Hoogbouw is een woontype zoals een ander, maar wat betreft ontwerp vereist het meer aandacht dan andere types door zijn schaal, zijn interne opbouw en het hoge aantal woningen in één eenheid. Door de huidige problemen in sommige sociale hoogbouwprojecten wordt bijkomende sociale hoogbouw best vermeden. Hoogbouw blijft onder voornoemde voorwaarde wel voor de particuliere sector een geschikt woontype. "(Structuurplan 2003: 218)

In het **IPOD** wordt ernaar gestreefd om hoogbouwwijken uit te bouwen tot een **groen woongebied van menselijke schaal**. De uitgangspunten in het IPOD (IPOD 2006: 82-83) zijn interessant voor uitbouw van een speelweefsel in hoogbouwwijken. Er wordt immers voorgesteld om de publieke ruimte aan de voet van appartementsgebouwen minder op auto's en meer op voetgangers, in het bijzonder spelende kinderen, af te stemmen.

Uit IPOD 2006, p. 83:

Uitgangspunten:

- wonen in een groene omgeving
- ruimte voor auto beperken
- parkeerzones hebben eigen bestratingmateriaal
- ruimte om te spelen
- schaal van het groen afstemmen op de gebouwen
- verlichting op schaal van de voetganger

4.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

1) Aandacht voor woontypologie

Bij appartementen en hoogbouw stelt zich bij uitstek het vraagstuk van **bemiddeling tussen privaat en publiek, tussen binnen en buiten** (zie ook voorbeelden onder 'nieuwe woonprojecten').

Voor bouw of renovatie gelden enkele belangrijke **ontwerpprincipes**¹⁵:

- > **Gezinswoningen op de laagste verdiepingen** (derde à vierde verdieping als maximum)
- > **Voldoende terras- of balkonruimte** met bijzondere aandacht voor (val)veiligheid
- > **Voorzien in (semi-)collectieve (speel)ruimtes**: collectieve (binnen)tuinen, ruime en open (buiten)galerijen, gemeenschappelijk dakterras, gemeenschappelijke binnenruimtes,... Het beheer van deze ruimtes dient goed te worden geregeld.
- > **Toegangshal, trappenhuis, lift en appartementsgangen** zijn belangrijke overgangsruidtes tussen publiek en privaat. De relaties tussen de individuele woning en deze ruimtes dienen zorgvuldig te worden vormgegeven. De publieke zijde van de wooneenheid kan uitdrukkelijk worden opengewerkt (bijv. venster naar de collectieve ruimtes), terwijl de private zijde net goed afgesloten moet kunnen worden. Toegangsruidtes mogen geen donkere, vieze gangen worden. Een systeem van open **buitengalerijen met geïndividualiseerde toegang** tot appartementen is een interessante oplossing.
- > **Het aantal woonentiteiten per ingangspartij moet worden beperkt**. De toegangshal krijgt best ook een herkenbare vormgeving

Renovaties waarbij deze ontwerpprincipes worden toegepast zijn van het grootste belang voor de speelkansen van jongere kinderen in sociale hoogbouwwooningen.

Case: Muide-Meulestede: Marseillestraat

... jenen en ramen gericht op publieke buitenruimte
kinderen kunnen zelfstandig naar beneden en kunnen spelen binnen zicht- en roepafstand van de woning

'Concierge' zorgt voor sociale controle

Transparante gemeenschappelijke toegangsruimtes

¹⁵ Zie:

- *Gezinsvriendelijke Hoogbouw. IPSV onderzoek naar de mogelijkheden van flats als alternatief voor de VINEX.* (s.d.: 2005). Een realisatie van DUS Architecten en adviesbureau Mulder&Meijer, in opdracht van Woonbron Delft, Kristal en Projectorganisatie Poptahof. Online: <http://www.dusdus.nl/projecten/poptahof/index.html>
- *Kindercharter 2006.* (2006) Vlaams Netwerk Kindergerichte Steden en Gemeenten en Vlaams Jeugdraad. Meise: Vlaams Netwerk Kindergerichte Steden.

2) Uitbouw van publieke ruimtelandschappen

a- Meer beleefbaar en bespeelbaar maken van aanwezige publieke ruimtes

In een aantal hoogbouw wijken (bijv. nabij de Watersportbaan, Marseillestraat in Muide-Meulestede) is de publieke ruimte voldoende aanwezig.

De **speelkansen zijn er echter vaak wat arm en schraal:**

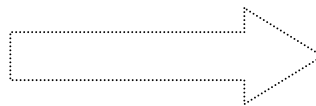
- het groen is vaak louter kijkgroen;
- vaak grootschalige ruimtes, niet op maat van kinderen;
- dominantie van parkeren aan de voet van appartementen (zie ook IPOD);
- formele speelterreinen vaak geïsoleerd en soms monofunctioneel.

Weinig belevingsvolle publieke ruimte (vooral grootschalig kijkgroen)

Geïsoleerde en weinig beleefbare formele voorzieningen

Referentiebeelden:

Le jardin des charmettes, Lyon:

- kleinschalige beschutte ruimte, tegelijk open en sociale controle mogelijk
- rondritparcours voor fiets
- golvend grasveld voor zonnen of alternatief balspel

Vitrolles: kleinschalige ruimtes met spelprykkels in relatie tot woningen

Val-de-Marne: open bespeelbaar landschapspark

Sas- en Bassijnwijk, Gent

b- Publieke ruimte creëren in hoogbouwwijken met geringe publieke ruimte

In andere (sociale) hoogbouwwijken is de publieke ruimte schaars. Hier is een **grondige renovatie en herstructurering van de publieke ruimte en woongebouwen een absolute voorwaarde** voor verdere uitbouw als kindgerichte ruimte. Ook het voorzien in goed beheerde collectieve binnenruimte is hier van belang.

c- Kwaliteitsvolle publieke ruimte creëren bij nieuwe meergezinswoningen

Bij bouw van nieuwe (sociale) meergezinswoningen is de kwalitatieve uitbouw van een publieke ruimtenetwerk van groot belang.

- > Een belangrijk principe hierbij is de **privacy-gradiënt**: de overgang van publiek naar privaat dient geleidelijk te zijn.
- > Een ander belangrijk aspect zijn **zichtrelaties**: vanuit de woningen dient er voldoende zicht te zijn op de publieke ruimte.

Gebrekkige privacy-gradiënt

privaat	semi-privaat	overgangszone	publiek
---------	--------------	---------------	---------

5. WINKELGEBIEDEN

5.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Het **kernwinkelgebied in de Gentse binnenstad** is een veilige en beleefbare omgeving waar ook veel kinderen terug te vinden zijn, meestal onder begeleiding van volwassenen. In winkelstraten en winkelgebied valt ook voor kinderen veel te beleven: ze zien allerlei mensen, allerlei koopwaar, allerlei mooie gebouwen, misschien krijgen ze een ijsje of drankje, soms zijn er evenementen,... Na enige tijd kan winkelen echter ook 'saai' worden voor kinderen. Er is *nood aan rust- en passageplekken*. 'Rusten' voor kinderen betekent dan even stilzitten om te bekomen, maar snel ook weer op zoek gaan naar speelaanleidingen. Vanuit de speelweefsel-gedachte is het dus zinvol om *spelprykkels* in te brengen in winkelstraten en winkelgebied.

Ook voor **tieners en jongeren** vormt geheel het kernwinkelgebied een interessante en beleefbare omgeving voor ontmoeting van vrienden.¹⁶

Zij zijn vaak heel mobiel en 'flaneren' doorheen het winkelgebied. Toch zijn er meestal wel duidelijke *'ankerplaatsen'* om rond te hangen en om gezien te worden. Deze plekken hebben veelal een aantal ruimtelijke kenmerken:

- strategische ligging: vaak op een kruispunt, met overzicht ('zien en gezien worden');
- zitmogelijkheden;
- goede bezonning;
- plekken verbonden met een subcultuur (bijv. nabij bepaalde cafés, CD-winkel, bovenlokale skateplek,...),...

Die vaste kenmerken maken het mogelijk om plekken te identificeren en uit te bouwen als *'ankerplaats'* voor rondhangen.

Ook wijken in de Kern- en Randstad kunnen een **lokaal winkelgebied** hebben. Op buurtniveau zijn **buurtwinkels** belangrijk voor kinderen. Onderweg naar de buurtwinkel doen kinderen vaak heel wat ervaringen op. Bij de bakker, slager of in de wasserette nemen ze deel aan het maatschappelijke leven. In kleinere woonkernen staan buurtwinkels echter vaak onder druk.

¹⁶ Stad Gent. (2007) *Ik weet wat gedaan! Gentse jeugd en hun vrijetijdsbesteding*. Een onderzoek van de Vrije Universiteit Brussel en Cesor in opdracht van de Jeugddienst van de Stad Gent, p. 58-59.

5.2. Ontwikkelingsperspectieven, opportuniteiten en randvoorwaarden

O.m. ook uit het Ruimtelijk Structuurplan (2003: 288) blijkt de ambitie om de **winkelstraten en het kernwinkelgebied in de Gentse binnenstad verder uit te bouwen als beleefbaar voetgangersgebied** met "maximale ruimte voor de voetganger en ruimte voor evenementen" (IPOD 2006: 49).

Hierin kunnen ook beleefbare elementen en spelprykkels een plaats vinden. **Het winkelgebied heeft echter een eigenheid, die specifieke eisen stellen aan spelprykkels:**

- Periodiek grote voetgangersstromen:
In smalle winkelstraten (of straten waar heel wat ruimte wordt ingenomen door openbaar vervoer, zoals bijv. de Veldstraat) kunnen objecten de doorgang belemmeren.
- Publieke ruimte wordt geclaimd door commerciële activiteiten.
- Historisch karakter stelt eisen naar vormgeving en materiaalkeuze: ondergrond in natuursteen (zie ook: IPOD 2006: 49).
- Veelvuldig gebruik stelt zware eisen m.b.t. sterkte van de materialen.

5.3. Oplossingsrichtingen

1) Speelse rust- en passageplekken in het kernwinkelgebied

In het **kernwinkelgebied** zijn nu reeds enkele rustplekken. Dit zijn plekken waar bespeelbaar straatmeubilair en spelprikkelers een plaats kunnen vinden. Zo ontstaan speelse rust- en passageplekken, die zowel voor kinderen als volwassenen interessant zijn. Hier zijn verschillende types oplossingen, afhankelijk van de beschikbare ruimte en het type ruimte.

Het Gentse kernwinkelgebied bestaat uit pleinen, verkeersvrije winkelstraten met een zekere breedte, smallere winkelstraten mét autoverkeer. Daarnaast zijn er ook (semi-private) shopping centra (die hieronder, onder punt 2 worden behandeld). Om spelkansen in te brengen in het winkelgebied, dient op deze verschillende types ruimte te worden gefocust.

a- Grotere speelse passageplekken op 'pleinachtige ruimtes'

Een aantal plekken in het kernwinkelgebied bieden heel wat ruimte voor creatie van grotere speelaanleidingen:

Bijvoorbeeld:

- stedelijke pleinen die mee deel uitmaken van het kernwinkelgebied;
- zeer brede verkeersvrije winkelstraten;
- kruispunten van verkeersvrije winkelstraten.

Hierop kunnen grotere speelse passageplekken worden gecreëerd, zoals fonteinen, beklimbare elementen,...

(Zie ook de oplossingen voor 'Stadspleinen' in Deel 2, p. 55).

b- Lineaire speelse elementen in winkelstraten met voldoende breedte:

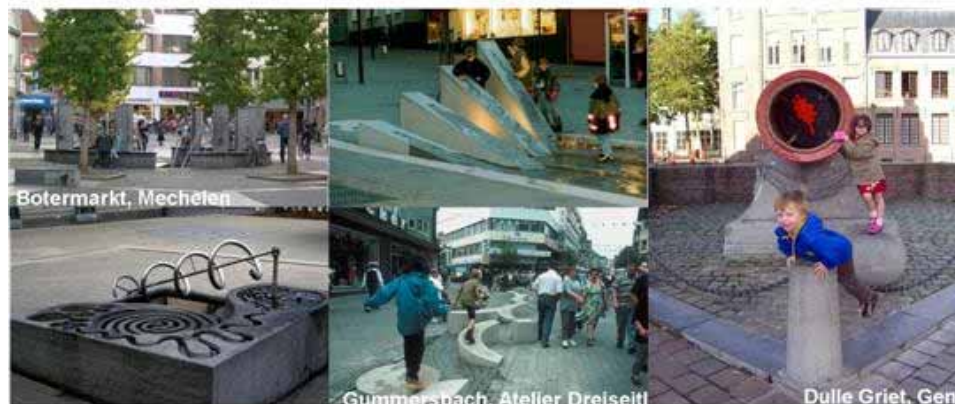
Winkelstraten zijn lineaire ruimtelijke elementen. Hierin kunnen lineaire speelse elementen worden ingebracht.

c- Speelse puntelementen in smalle winkelstraten of in winkelstraten met openbaar vervoer:

In sommige winkelstraten (bijv. Veldstraat) is de breedte beperkt omwille van grote voetgangersstromen en het openbaar vervoer.

Hier passen **speelse puntelementen**, vooral ter hoogte van lokale verbredingen in de voetgangerszones.

a- Pleinachtige ruimtes: grotere speelse passageplekken:

b- Winkelstraten met voldoende breedte: lineaire speelse elementen:

c- Smalle winkelstraten: speelse puntelementen:

2) Commerciële centra en baanwinkels: stimuleren van privaat initiatief voor uitbouw van spelprykkels of speelruimte.

Nabij horeca of in (semi-)private commerciële centra kunnen spelprykkels of speelterreinen een attractie zijn. Deze voorzieningen kunnen mee bijdragen tot 'gezelligheid' en *leisure shopping*.

Via PPS of door stimulering van privaat initiatief kunnen familiegerichte speelplekjes worden gerealiseerd, in relatie tot horeca. Een bijzonder aandachtspunt hierbij is de kwaliteit van de inrichting en uitrusting.

3) Behoud van goed bereikbare buurtwinkels

Voor de jonge bewoners van de Binnenstad en Kernstad zijn ook buurtwinkels belangrijk. Zelf naar de buurtwinkel kunnen gaan, is belangrijk voor de autonome mobiliteit van kinderen. Buurtwinkels hebben bovendien een belangrijke functie voor sociale cohesie en sociale controle. Het behoud van buurtwinkels en het werken aan een goede bereikbaarheid is belangrijk voor kinderen. Dit geldt ook voor nieuwe woonontwikkelingen in de Randstad.

Speelruimte centraal in winkelgebied Waregem 't Pand

Goed bereikbare buurtwinkels zijn belangrijk voor kinderen

6. BLAARMEERSEN-WATERSPORTBAAN EN DE AANLIGGENDE GEBIEDEN

6.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

De Blaarmeersen en Watersportbaan vormen een sport- en natuurrecreatiegebied van stedelijk en zelfs regionaal niveau. Het is een plek voor gezinsuitstappen en een ontmoetingsplaats voor tieners en jongeren.

6.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

Voor het gebied Blaarmeersen-Watersportbaan en omgeving zijn diverse plannen in de maak.

In het Bestuursakkoord wordt de opmaak van een ruimtelijk inrichtingsplan aangekondigd voor de site Blaarmeersen-Watersportbaan, "zowel de kant Noorderlaan als de kant Zuiderlaan". In het Bestuursakkoord lijkt de nadruk sterk op topsport te liggen:

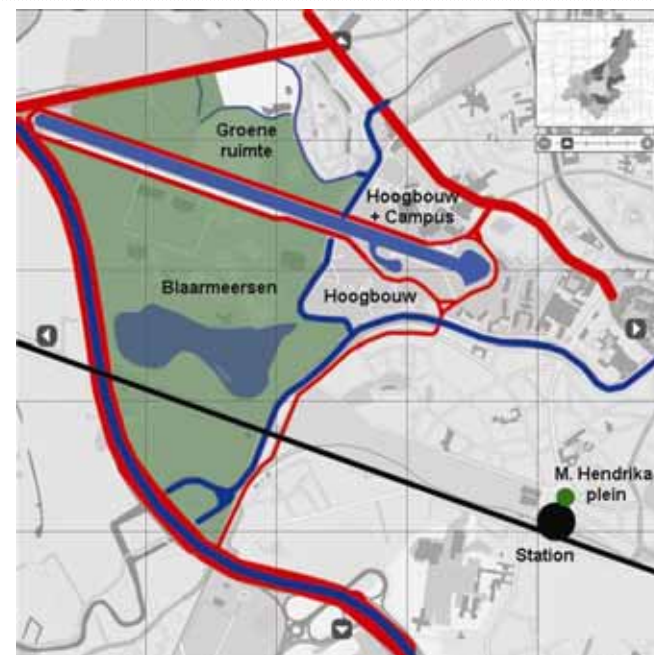
" De sportsite Blaarmeersen-Watersportbaan wordt verder uitgebouwd als dé Vlaamse cluster voor (top)sport en natuurrecreatie. " (Bestuursakkoord Periode 2007-2012: 5).

Daarnaast wordt er ook een Gewestelijk RUP opgemaakt voor de stationsomgeving Gent Sint-Pieters - Koningin Fabiolalaan. Daarin wordt een verbinding voorzien tussen het station en de Blaarmeersen. Dit pad loopt in een stedelijke strip met vooral kantoren en een aantal woningen (naar Blaarmeersen toe).

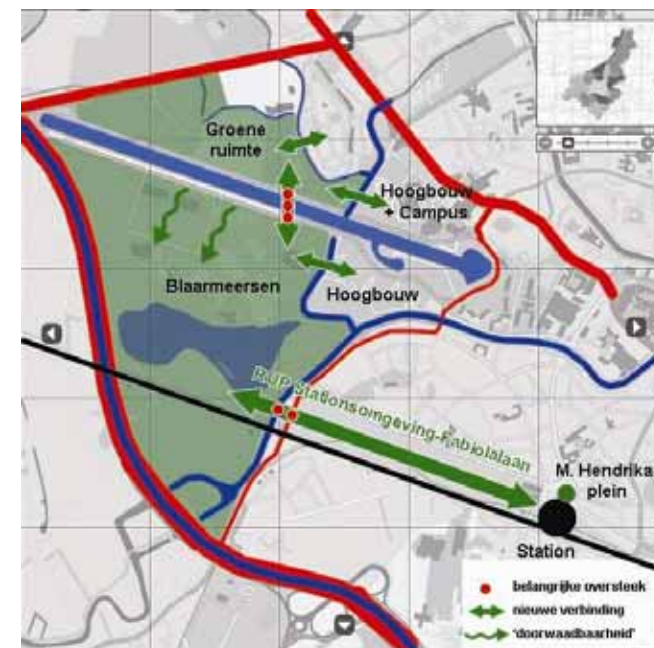
6.3. Oplossingen voor kind- en jongerengerichtheid

1) Optimaliseren van het publieke ruimtenetwerk tussen station, Blaarmeersen, Watersportbaan en groengebied ten noorden van de Watersportbaan

Op een hoog planningsniveau bieden de hierboven vermelde ruimtelijke projecten heel wat kansen om het publieke ruimtenetwerk te verbeteren, wat vanuit het oogpunt van kind- en jongerengerichtheid van groot belang is.

Bestaande toestand:
Sterke barrières tussen station, Blaarmeersen en noordelijke groene ruimte

Gewenste toestand:
Sites onderling verbinden tot een publieke ruimtenetwerk

Dit houdt o.m. in:

- **Optimale onderlinge verbindingen tussen de sites**, vooral ook van het gebied ten noorden van de Watersportbaan met de Blaarmeersen, wat een fiets- en wandelbrug kan impliceren.
- **Uitbouw van een beleefbare publieke ruimtestrip als verbinding tussen Sint-Pietersstation en Blaarmeersen**. De strip is vooral voor tieners en jongeren van belang, zodat zij autonoom de Blaarmeersen kunnen en willen bereiken. Langs de strip dienen belevingsvolle hang- en passageplekken te worden voorzien.
- **Optimale toegang en verbinding vanuit de aanliggende (hoogbouw)wijken** tot de Blaarmeersen en tot het groengebied ten noorden van de Noorderlaan (eventueel brug).
- **Inrichting van de Blaarmeersen met aandacht voor publieke ruimte** en toegankelijkheid voor wandelaars en recreatieve sport.

2) Uitbouw van formele speel- en ontmoetingsruimte:

- Verdere uitbouw van bovenlokale gezinsgerichte speelruimte in de groene ruimte rond de Watersportbaan.
- Uitbouw van een nieuwe bovenlokale avontuurlijke speelruimte in het groengebied ten noorden van de Watersportbaan, meer bepaald in de nabijheid van het jeugdwerk.
- Nieuw formeel speelterrein (buurt- of wijkniveau) in de strip langs de Fabiolalaan, ter hoogte van nieuwe gezinswoningen en optimaal toegankelijk vanuit de bestaande wijk Fabiolalaan. Deze speelruimte kan van het speelplein-type zijn, maar met een hedendaagse vormgeving, optimaal aansluitend bij de architectuur en vormgeving.
- Uitbouw van avontuurlijke buurt- of wijkspeelruimte in het noordelijk gebied, in relatie tot jeugdwerklokalen.

Blaarmeersen

St.-Pieters station + plein

belevingsvol traject met passageplekken en 'poorteffecten'

relatie tussen gebouwen en publieke ruimte

Nijmegen (foto: Fris in het Landschap)

Parijs, Parc André Citroën

Parijs, Promenade plantée

Parijs, Promenade Plantée

Nîmes (Foto: Fris in het landschap)

Parijs, Parc André Citroën

Lineaire zit- en waterelementen

Beleefbare bruggen

7. BIJZONDER STADSVERNIEUWINGSPROJECT 'OUDE DOKKEN'

De komende jaren staan in Gent twee zeer grootschalige stadsvernieuwingsprojecten op de agenda:

- Stationsomgeving Gent Sint-Pieters;
- Oude Dokken / Scharnierproject: reconversie van het oude havengebied.

Hier gaan we vooral in op het stadsvernieuwingsproject 'Oude Dokken'.

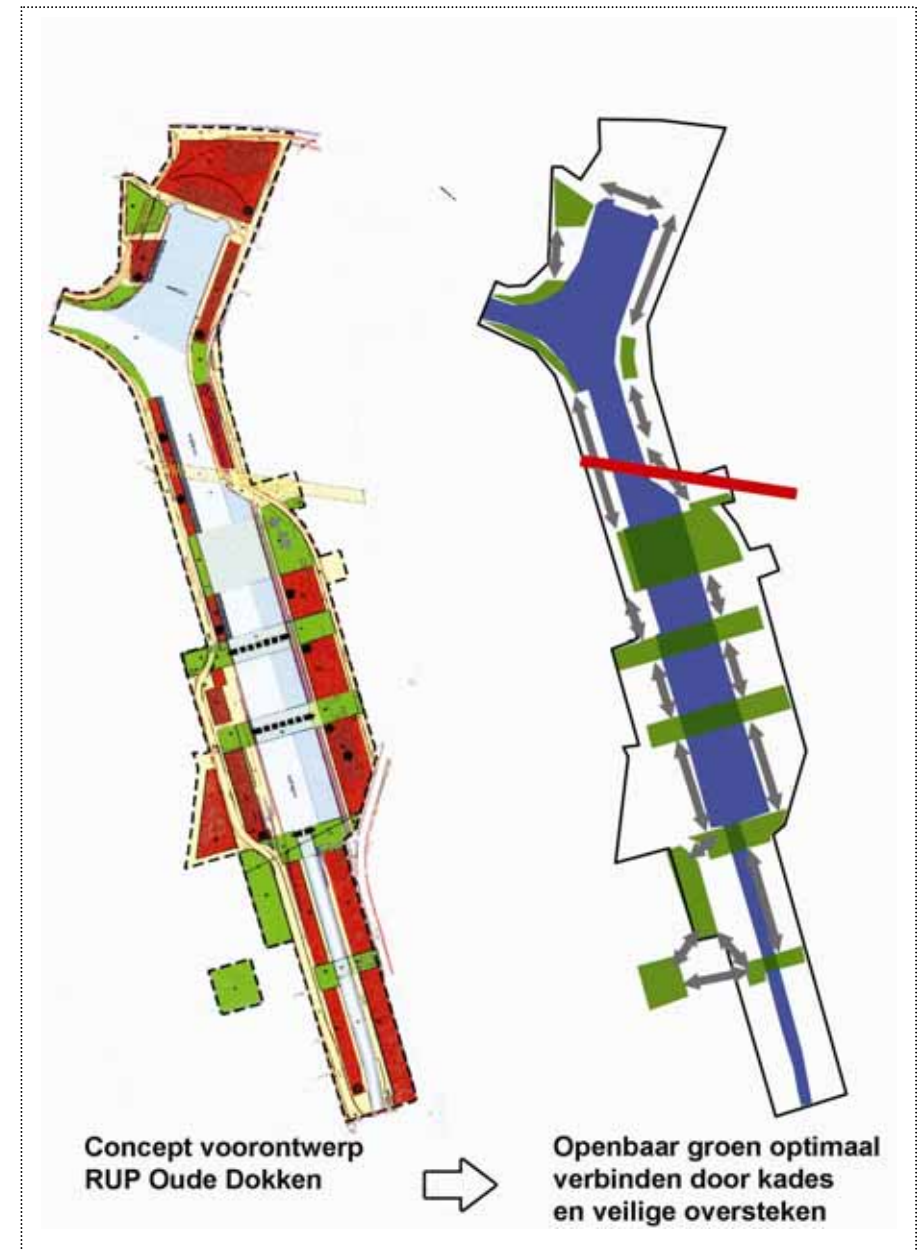
Het project Stationsomgeving Gent Sint-Pieters komt aan bod in een vorig hoofdstuk in dit deel.

7.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Binnen het bijzonder stadsvernieuwingsproject 'Oude Dokken' worden heel wat woningen gepland, waaronder ook een zeker aantal **woningen voor gezinnen met kinderen**. Het gebied zal bovendien een **'trendy'** uitstraling krijgen waardoor het ook **jongeren** zal aantrekken. De aanleg van de **publieke ruimte is van groot belang voor de dichtbebouwde wijken** Muide, Dampoort en Meulestede.

7.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

De aanleg van de publieke ruimte was een belangrijk element in de ontwerpwedstrijd. Momenteel wordt het winnende stadsontwerp vertaald in een RUP. De structuur van de publieke ruimte wordt hierin voor een groot deel vastgelegd.

7.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

1) Publieke ruimtestructuur

Essentieel voor een jeugdgerichte ontwikkeling van de Oude Dokken is de uitbouw tot een **kwaliteitsvolle publieke ruimtestructuur**. Dit betekent:

- **coherentie** in de publieke ruimtestructuur in een samenhangend netwerk
- **garanderen van het multifunctionele gebruik van de publieke ruimte:** publieke en beleefbare wandelpromenades, die een netwerk vormen.
- **uitbouw van publieke ruimte nabij voorzieningen die voor kinderen en jongeren van belang kunnen zijn** (gezinswoningen, kinderopvang, winkels, cinema, uitgaansbuurt,...)

2) Kindgerichte woontypologie

Aangezien heel wat hoogbouw wordt gepland, zijn de **aandachtspunten voor hoogbouwgebieden** (cf. Hoofdstuk 4 van dit deel, p. 125) van groot belang.

3) Beleefbaarheid en bespeelbaarheid: Inspelen op landschappelijke potenties: water, haven

Voor de beleefbaarheid en bespeelbaarheid kan maximaal worden ingespeeld op de landschappelijke potenties van het gebied. Dit dient zowel in de planning als in het ontwerp worden meegenomen.

- > Urban beach / Dijk.
- > Contact met water: verlaagde kaaien, (schier)eiland-idee.
- > Inspelen op de belevingswaarde van industrieel erfgoed en de haven.

4) Formele speelruimte en voorzieningen

Hier kan eveneens worden ingespeeld op bovenvermelde landschappelijke potenties. Bijv. bovenlokale water- en zandspeelplaats

verlaagde kades

urban beach

Inspelen op belevingsvolle
landschapselementen
(haven, industrieel erfgoed,...)

Turnhout, Nieuw
(Ontwerp: V

Spelprykkels op kades (cf. zeedijk)

Bovenlokale zand- en waterspeelplaats

8. INFRASTRUCTUURGEBIEDEN: STEENWEGEN, BOVENLOKALE VERBINDINGSWEGEN, WATERWEGEN

8.1. Betekenis voor kinderen en jongeren

Steenwegen en bovenlokale verbindingswegen zijn drukke verbindingssassen voor het autoverkeer. Ook waterwegen en haveninfrastructuur kunnen een zware **barrière** vormen in het speelweefsel, zowel fysiek als mentaal. Veilige oversteken (objectief en subjectief) over deze infrastructures zijn van cruciaal belang voor kinderen, tieners en jongeren.

Bermen, viaducten en bufferzones vormen soms ook **uitdagende informele speelruimtes** voor kinderen en jongeren. Bij de inrichting van deze gebieden kan hier rekening mee worden gehouden.

8.2. Ontwikkelingsperspectieven en opportuniteiten

In het **mobilitieitsplan** en in de **verkeersleefbaarheidsplannen** worden heel wat uitspraken gedaan over deze verbindingswegen. Er worden bovendien acties voorgesteld om de leefbaarheid te verhogen, wat ook kinderen en jongeren ten goede komt.

8.3. Oplossingen voor kindgerichtheid

1) Verminderen van het barrière-effect van verbindingswegen voor kinderen en jongeren

Alle maatregelen die gericht zijn op een **vermindering van het barrière-effect** zullen in de regel ook kinderen en jongeren ten goede komen. In veel gevallen zal dit **ongelijkvloerse oplossingen** vergen: fiets- en voetgangersbruggen en/of tunnels. Bij tunnels vormt sociale veiligheid een belangrijk aandachtspunt.

Bij **verbindingswegen waar ook kinderen wonen**, zijn de aandachtspunten voor woonstraat type 3 (Zie hoofdstuk 2.4 van Deel 2, p. 49) van belang.

Skate onder viaduct R8 (Kortrijk)

Aurorabridge Seattle
(Uit Landschapsstudie Gentbrugse Meersen, Carron-Deschepper).

2) Informele speelruimte in infrastructuurgebieden

Viaducten, bermen en bufferzones vormen soms ook informele speelruimte. Bij de inrichtingsprojecten moet rekening worden gehouden met bestaande informele speelruimtes.

Dit kan gaan van **in rekening brengen** van het informele gebruik tot **actief inspelen op landschappelijke potenties** (zie bijv. landschapsstudies voor Gentbrugse Meersen). In dit laatste geval vormen milieukwaliteit, veiligheid, ruimtelijke kwaliteit en sociale veiligheid belangrijke randvoorwaarden.

Park loopt onder een viaduct in Vilvoorde (Ontwerp: KuiperCompagnons)

BESLUIT

Deze handleiding is een uitgebreide inspiratiebundel voor het ontwikkelen van **kindgerichte publieke ruimte**, onder de vorm van een **speelweefsel** voor de Stad Gent. Uitgaande van een visie en inspeland op het ruimtelijke beleid van de Stad Gent worden richtlijnen en inspiratiebeelden aangereikt waarmee het speelweefsel kan worden gerealiseerd.

De kunst én de uitdaging ligt in het implementeren van deze handeling in de praktijk. Zowel binnen de verschillende stadsdiensten van de Stad Gent als bij externe ontwerpers.

De handleiding is vooral opgevat als een inspiratiedocument, eerder dan een normatief instrument. Voor een veelheid aan plekken worden ideeën, richtlijnen en beelden gegeven.

Door de **samenwerking tussen de verschillende stadsdiensten** ontstaat er een brede interpretatiemogelijkheid van deze handleiding. Elke dienst kan vanuit haar deskundigheid en vakkennis bijdragen tot een boeiend speelweefsel en kindgerichte publieke ruimte. De **multidisciplinariteit** die binnen de stadsdiensten aanwezig is, kan aldus optimaal gebruikt worden.

De **creativiteit van de ontwerper vormt een essentieel element**. Elke plek en ruimtelijke context vergen immers een eigen vertaling en concretisering van het speelweefsel, inspeland op het ruimtegebruik en de ruimtelijke beleving van kinderen, tieners en jongeren.

We hopen alvast een instrument gemaakt te hebben dat de **inspiratie en creativiteit** stimuleert. Inspiratie en creativiteit zijn immers nodig om een kwaliteitsvol speelweefsel te realiseren.

AFKORTINGEN VAN GERAADPLEEGDE BELEIDSDOCUMENTEN:

Actieplan Gentse Skatespots 2006

Stad Gent. (2007) *Actieplan Gentse Skatespots 2006*. Stad Gent: Groendienst-
Jeugdendienst.

Bestuursakkoord 2007

Stad Gent. (2007) *Bestuursakkoord Periode 2007-2012*.

Groenvisie 2005

Stad Gent. (2005) *Groen Inzicht: Een visie op het openbaar groenbeheer*. Stad Gent:
Groendienst.

IPOD 2006

Stad Gent. (2006) *Integraal Plan openbaar domein Stad Gent. 'Methodiek' voor het
opstellen van inrichtingsplannen*. KuiperCompagnons i.o.v. Stad Gent.

Structuurplan 2003

Stad Gent. (2003) *Ruimtelijk Structuurplan Gent*. Stad Gent: Dienst stedenbouw en
ruimtelijke planning.

Visietekst speelruimtebeleid

Stad Gent. (s.d.) *Een speelse stad, Een stedelijk spelen*.

De **Plangroep Speelruimtebeleid** is een stedelijk samenwerkingsverband tussen:

De Dienst Stedelijke Vernieuwing en Gebiedsgerichte Werking,
bevoegdheid van burgemeester Daniël Termont;

De Dienst Stedenbouw en Ruimtelijke Planning en de Dienst Mobiliteit,
bevoegdheid van schepen Karin Temmerman;

De Sportdienst,
bevoegdheid van schepen Christophe Peeters;

De Jeugddienst,
bevoegdheid van schepen Mathias De Clercq;

Het Departement Onderwijs,
bevoegdheid van schepen Ruddy Coddens;

De Groendienst,
bevoegdheid van schepen Tom Balthazar.

v.u.: Mathias De Clercq, schepen van Economie, Jeugd, Werk en Middenstand Stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent